

Nikdy nekončící dobrodružství

Metodický průvodce rozvojem duchovního života

Věnováno všem, kteří věří v pravdu a lásku

Kdysi kdesi se konala světová studentská konference o výuce cizích jazyků. V jedné komisi padla otázka, za jak dlouho je ten který národ schopen se naučit čínsky. Předsedající Číňan vyzval delegáty, aby posoudili, kolik času by s přihlédnutím ke specifitě svého jazyka potřebovali na zvládnutí čínštiny. Opatrný Angličan odhadl dobu studia asi na deset let, Francouz byl odvážnější, když slevil na polovinu této doby a tak se postupně vystřídaly všechny národnosti, kromě Čecha. Předsedající si ale všiml, že on jediný se zatím nevyjádřil, a vyzval jej k odhadnutí doby, kterou by český student potřeboval k solidnímu ovládnutí čínštiny. Čech vstal, ale místo vyjádření k otázce jen pokrčil rameny: „To je těžké odhadnout. Záleží na tom, kdy bude zkouška.“

Jiří Pelikán: Výchova pro život

*Pokud se jedná o duchovní život, pak zkouška bude každou chvíli.
A tak to bude pořád.*

I když o tom třeba nebudeš ani vědět.

Edy

Pozvání

Vždycky jsem se těšil na to, že se „jednou“ pustím do vytvoření „pořádné metodiky duchovního života“ pro Tebe, kterého si představuji jako jednoho či jednu z účastníků našich seminářů či kursů – jak jsem vás poznal například na akcích pořádaných vzdělávacím střediskem GEMINI: stojíš skoro na startu své „vůdcovské kariéry“, nechybí Ti spousta zkušeností i dovedností nezbytných pro život ve skautském oddílu – a to patřičně podpírá Tvé sebevědomí. Ale současně už také víš, že vedení těch, kteří Ti důvěřují, na Tebe spoléhají a současně mnohdy i testují Tvou kompetenci nejen vůdcovskou, ale přímo lidskou, vyžaduje mnohem víc. To, že Tě budu nadále oslovovat jako *muže*, je jen a jen z důvodu „literárního“ zjednodušení: Povedu s Tebou rozhovor a užívání verze mužské i ženské by působilo hloupě.

Budu pro jistotu předpokládat, že o duchovním životě toho moc nevíš. Nejspíš sice nebudeš už mít žádné vyhraněně negativní předsudky, které bys s ním spojoval, ale rozhodně to nepokládáš za „svoji parketu“. Někdy by sis sice o tom třeba i něco poslechl, možná i „podebatil“, ale většinou jsi rád, že se tím nemusíš zabývat. Asi tak, jako člověk, který nemá žádné zvláštní nadání na jazyky, se nežene do výuky arabštiny, nebo si člověk – když už se tedy pustí do sportu – normálně vybere fotbal nebo jiný podobný sport a nehrne se na gymnastické nářadí.

Teď tedy po mnohaletých odkladech konečně tu příležitost mám – a vehementně se ke slovu hlásí i odvrácená strana tohoto záměru, jehož uskutečnění už tolik let slibuji symbolicky vám a zcela konkrétně Bobovi. A jen díky této jeho vytrvalosti se mohou nyní má dobrá předsevzetí proměnit i v reálné činy. Ne, že bych nevěděl, co napsat. Tak či onak se tím ostatně zabývám prakticky každý den už přes pětatřicet let. Navíc na to ani nejsem sám – Dawy, Kamzík, Marek a Vojta z našeho odboru duchovní výchovy v tom jedou se mnou. Potíží je v tom, že si bez možnosti neustálého kontaktu s Tvým pohledem, bez možnosti okamžité korekce reagující na Tvou otázku či kritickou námitku a jen tušeného zajiskření při našem možném setkání v tomhle pokusu o rozhovor opravdu nebudu po celou dobu jist, zda jsme někde neztratili spojení, zda moje pozvání neskončilo v propasti neporozumění, zkrátka jestli jsem Tě spíš neodradil a dál ještě více nezatarasil cestu k tomu, abys sám poznal krásu a ohromné možnosti duchovního života.

Právě tahle krásu a bohatství duchovního života je na jedné straně tím, co mě neustále ponouká k tomu, abych se pokusil aspoň někdy a někomu tuhle možnost našeho života přiblížit, ale na druhé straně je i velkým závazkem. Vždyť tady nejde jen o jedno z možných obohacení života, jakých jsou stovky dalších a jejichž naprostou většinu pochopitelně nikdy nevyužijeme. Jedná se totiž o tak zásadní rozměr našeho lidství, že bychom se s ním opravdu po celý život neměli mýjet. Vždyť v něm koření takové zásadní skutečnosti, jako je přátelství, láska, svědomí, pravdivost, smysl. Díky tomu ostatně naprostá většina lidí v nějaké podobě duchovně žije – ale je to

zpravidla jakýsi přikrčený, nezralý a rozhodně nedospěle reflektovaný duchovní život. A já Tě zvu právě k tomu, aby to u Tebe bylo jinak. Aby Tvůj duchovní život byl skutečně rozvinutým, hlubokým a krásným životem dospělého člověka. To je totiž nejlepší (a v podstatě i nutný) předpoklad k tomu, abys v tom mohl pomáhat i „svým“ oddílovým svěřencům. A je to i možný celoživotní zisk z toho, že jsi skautem – i pro období, kdy už nebudeš skautským vůdcem, ale budeš hlavně manželem, rodičem, pracovníkem, veřejným činitelem...

Po zkušenostech se čtenáři prvního vydání raději ještě hned na začátku přidám jedno upozornění: nic nedokáže zkomplikovat hledání odpovědi tak, jako špatně položená otázka. V naší situaci je takovou zavádějící otázkou *Co to je duchovní život?* Otázky typu: „*co to je ...?*“ se totiž úspěšně ptají na *předměty*, které můžeme – jedno zda fyzicky nebo aspoň myšlenkově – postavit *před sebe* a hezky je popsat. V případě duchovního *životu* to moc dobře nejde. Potíž přitom není ani tak v onom „duchovní“, jako v tom, že jde o *život*. Život si nemůžeme takhle dát „před sebe“ a podívat se na něj jakoby zvnějšku – my totiž jsme jeho součástí. Život námi prochází, skrze nás se uskutečňuje, zásadně nás překračuje.

Já bych sice mohl na otázku *Co to je duchovní život?* odpovědět: To je *hloubka* Tvého života i života nás všech, abychom nezůstávali jen na povrchu věcí, je to *přesah* Tvého života i života nás všech, abychom nezůstávali zajatci sebe samých. Ale bez toho nejdůležitějšího – totiž Tvé vlastní zkušenosti s duchovním životem – to zůstane jen „chytrá teoretická poučka“. Pravdivá, ale pořád nekonečně vzdálená od skutečnosti. Asi tak, jako když G. W. F. Hegel ve své *Estetice* napíše, že *smyslová krása je projevením absolutní ideje – v umění se člověk pozvedá k absolutnu*, je to jen bledý stín skutečné krásy ve srovnání s tím, když ji nalezněš ve tváři milované dívky, v prosyce-ném tichu letní mýtiny nebo v melodii písně, která Ti o věčnosti řekla víc, než všech-ny „učené spisy“. A tak Tě prosím o trpělivost – půjde totiž o skutečné hledání – ne o chytré definice.

Nakonec mám ještě dvě věty i pro Tebe, který jsi vyrostl v prostředí tradičního církevního křesťanství. Myslím totiž, že i pro Tebe by mohlo být tohle pozvání dost užitečné, i když Ti leccos přijde triviální, nebo naopak hodně podivné. Za desítky let, co jsem se v tomto prostředí pohyboval, jsem stále zjišťoval, že navzdory tolika možnostem opravdový duchovní život je v něm spíše výjimkou, a to, co se za něj běžně vydává, rozhodně nemůže naplnit oprávněnou touhu člověka po dospělém duchovním životě zakotveném v Pravdě a Lásce.

Edy

Obsah

1. Proč vlastně...?	6
2. Na cestě za vlastní zkušeností	8
2.1. Nikdy není pozdě	9
2.2. Všechno potřebné máme „po ruce“	10
2.3. Podezřelé nabídky	11
2.4. Cesta je... cesta	13
2.5. Proměňující setkání	15
3. Duchovní život z různých stran	17
3.1. Modely pro inspiraci	17
3.2. Předpoklady duchovního života – aneb <i>O živé a mrtvé vodě</i>	19
3.3. Duchovní život je <i>život</i>	21
3.4. O nemocech duchovního života	23
3.5. Duchovní život jako <i>život ve vztazích</i>	26
3.6. Duchovní život jako <i>život v pravdě</i>	28
3.7. Duchovní život a kultura	31
3.8. Duchovní život a náboženství	32
4. Některé stavební kameny	34
4.1. Samota a společenství	34
4.2. Svoboda a odpovědnost	36
4.3. Krása a radost	38
4.4. Poslání a životní styl	39
4.5. Selhání a odpuštění	41
4.6. Utrpení a oběť	43
4.7. Pochybnosti a naděje	46

5. Dospělí a duchovní život dítěte	48
5.1. <i>Kdo chce zapalovat, musí hořet</i>	50
5.2. O pravé autoritě	51
5.3. <i>Méně znamená více</i>	53
5.4. <i>Nebudete-li jako děti...</i>	54
6. Rozvoj duchovního života ve skautingu	57
6.1. Specifika jednotlivých kategorií	57
6.1.1. Mladší školní věk (Vlčata a Světlušky)	59
6.1.2. Střední školní věk (Skautky a Skauti)	60
6.1.3. Starší školní věk (mladší roveři a rangers)	62
6.1.4. Adolescence (starší roveři a rangers)	64
6.1.5. Dospělost (Činovníci)	67
6.2. Příležitosti pro rozvoj duchovního života	68
6.2.1. Oddíl – prostor pro zkušenost bratrské lásky	68
6.2.2. Hry – nabídka k růstu a sebepoznání	69
6.2.3. Písničky – tvůrci našich snů o lásce	70
6.2.4. Příběhy – uvaděči do duchovního života	71
6.2.5. Symboly a rituály – řeč duchovního života	73
6.2.6. Příroda – kontemplace řádu, síly a krásy	74
6.2.7. Slib a zákon – průvodci duchovním životem	75
7. Inspirace v příkladech	77
7.1. Postup při přípravě a vypracování úvahy, rozboru hesla apod.	77
7.2. Příklady úvah, zamyšlení, inspirativních vyprávění	78
7.3. Příprava na slib	83
Přehled literatury:	87

1. Proč vlastně...?

Ano: proč vlastně se ve skautingu zabýváme problematikou duchovního života? Samozřejmě – existuje rychlá a jednoduchá odpověď: vyplývá to ze základních principů skautingu, zejména z toho prvního – odpovědnost a služba skutečnosti, která nás přehsuje. Tak běžně odpoví dobře připravený adept vůdcovské zkoušky.

Možná k nim patříš i Ty. A právě pro Tebe nabízím – i hledám – odpověď, která by zasahovala přece jenom hlouběji, než je jen odvolávka na to, že jsme se jako organizace přihlásili k určitým principům – a tak bychom je měli brát vážně. Odpověď, která na jedné straně vychází z poslání každého, kdo se pustil do krásného a současně přetěžkého úkolu doprovázet jako starší bratr svěřené děti či dospívající na cestě za zralou dospělostí, a která na druhé straně odpovídá ověřené a prožité zkušenosti těch, kteří se kardinální otázkou správného života zabývali před námi.

V zásadě jde o tenhle nemilý paradox: Kolik různých filosofických, spirituálních, náboženských, osvětových, výchovných – či jakých dalších možných škol, směrů, hnutí a iniciativ lidstvo zažilo za posledních deset tisíc let, kolik skutečně zajímavých, promyšlených a logicky provázaných návodů, pravidel, zákonů a výzev bylo předloženo a lidem nabídnuto k tomu, aby jimi uspořádali svůj život a zaměřili ho správným směrem – a výsledky jsou pořád dost nevalné. Ano – tu a tam se opravdu někdo objeví jako zářný příklad, ale spíš jako výjimka z pravidla, že sice všichni víme, jak bychom

měli smýšlet, hovořit i jednat – ale naše skutečné smýšlení, vyjadřování a jednání za tím zpravidla žalostně zaostává. Stačí se například kolikrát pořádně podívat do našich skautských řad. Hlavně mezi nás – dospělé...

Klíč k řešení tohoto paradoxu znám pochopitelně už dost dlouho, ale nedávno jsem jej našel pěkně a stručně popsány v tradici, která sice u nás není doma, ale je čím dál tím víc těch, k nimž přesto mluví. Současný dalajláma v inspirativní knize **Etika pro nové milénium** hned na začátku, kdy se právě zabývá základy etiky – tedy tím, jak opravdu žít a jednat správně – píše: „*Faktorem, který je možná ze všech nejdůležitější při určování etické podstaty nějakého činu, není ani jeho obsah, ani jeho důsledky. Protože jenom zřídka lze důsledky našich činů přičíst jen nám samotným. V tibetštině máme výraz pro to, co je považováno za nejvýznamnější při určování etické hodnoty daného činu – je to **kunlong** jednotlivce. Je tím chápáno něco, co pohání či motivuje naše činy – ty, které provádíme záměrně, i ty, které činíme bezděčně. Označuje proto celkový stav jedincovy mysli či srdce. Pokud je tento stav dobrý, vyplývá s toho, že i naše činy budou eticky dobré. Že tomu tak je, že celkový stav srdce a mysli člověka či jeho motivace ve chvíli činu je obecně klíčem k určení etického obsahu, je snadno pochopitelné, když vezmeme v úvahu, jak naše činy ovlivní, jsme-li zachyceni mocnými negativními emocemi, jako jsou například nenávisť nebo hněv. V té chvíli jsou naše mysl a srdce ve stavu rozrušení. Nejen, že to způsobí, že ztratíme smysl pro proporce a perspektivu, ale rovněž ztratíme náhled na pravděpodobný dopad našich činů na ostatní... Brzy zjistíme, že čím úspěšnější jsme v transformaci našich myslí a srdcí prostřednictvím rozvíjení duchovních kvalit, tím lépe budeme schopni vyrovnat se s nepřiznivými situacemi a tím více vzroste pravděpodobnost, že naše činy budou etické. Z mého pohledu tedy cílem duchovní, a proto i etické praxe je transformace kunlong jedince.*“

I z mého: **duchovní život je nezbytná podmínka k úspěšné výchově i sebevýchově.**

A jelikož jsem se po doposání celé téhle publikace pustil na Bobovo doporučení do četby bestselleru 7 návyků vůdčích osobností od Stephena R. Coveyho, nedá mi to, aby Ti tu neodcitoval na potvrzení tohoto mého hlubokého a zažitého přesvědčení právě jednu z jeho ústředních myšlenek:

Jestliže se snažím využít strategie ovlivňování a taktiky přinucení jiných lidí k tomu, aby dělali to, co si přeji, aby lépe pracovali, aby byli lépe motivováni, aby mne měli rádi a měli se rádi navzájem, zatímco můj charakter je v podstatě vadný, poznamenaný dvojakostí a neupřímností, nemohu být dlouhodobě úspěšný. Moje dvojakost bude vyvolávat nedůvěru a všechno, co budu dělat, dokonce i s využíváním takzvaných technik dobrých mezilidských vztahů, bude považováno za falešné. Prostě, je jedno, jak dobrá je rétorika nebo dokonce jak dobré jsou úmysly: chybí-li důvěra, chybí základ pro trvalý úspěch. Pouze opravdovost dává životnost technikám... to, jací jsme, vypovídá o nás mnohem výmluvněji, než co říkáme nebo co děláme. Slovy Williama George Jordana: „Do rukou každého jednotlivce je vložena kouzelná moc dobra či zla – tichý, neuvědomělý, neviditelný vliv jeho života. Je to prostě trvalé vyzářování toho, jaký člověk skutečně je, ne toho, co předstírá.“¹

1) COVEY, Stephen, R. *7 návyků vůdčích osobností*. Praha : Pragma, 1997, s. 15

2. Na cestě za vlastní zkušeností

Hned od počátku by mělo být jasné:

Duchovní život je podstatně zakotvený v naší zkušenosti.

Tým Ti chci zdůraznit hlavně dvojí:

- všechno, o čem bude dále řeč, můžeš i Ty opravdu zažít – není to jen nějaká možnost pro „vyvolené“
- nejedná se ani o nějaké „vznešené úvahy“, ani o „knižní moudrosti“ – bez pozitivního uvažování sice mnohé z duchovního života zůstane nepoznáno a nerozvinuto, také se leccos propásne, ale samotný duchovní život se „nevymýšlí“, nýbrž opravdu žije (později se tomu budeme věnovat podrobněji).

Proto bych byl velmi rád, kdybys všechno, o čem dál bude řeč, podrobil vlastní zkušenosti. To samozřejmě neznamená, že třeba hned na všechno Ti tvá zkušenost odpoví jednoznačně kladně, ale neměl bys spěchat nikam rychle dál, pokud přece jenom aspoň nějakou jasnou oporu ve zkušenosti pro tu svou dosavadní cestu nezískáš. Je to opravdu hodně důležité (a pomíjení tohoto principu je jednou z největších chyb tradičního církevního uvádění do života víry).

Také je z toho hned vidět, proč nezačínám rovnou odpovídat na tradiční otázku „Jak mám těm svým vřátům (světluškám, skautům, skautkám) vykládat slib?“ Bez toho, že sám budeš mít přiměřenou duchovní zkušenost, nikomu nic „nevysvětlíš“. Jen si představ, že bys měl stát na břehu a bez jakékoliv zkušenosti s plaváním ses snažil děti ve vodě učit plavat. Docela směšné, že?

Otázky a úkoly:

- Vymysli další přirovnání, jako je to s učením plavání bez vlastní zkušenosti.
- Je v životě Tvého oddílu něco, o čem si nyní myslíš, že podporuje zkušenost s duchovním životem? Co a jak?
- Které z prvků skautské výchovné metody by podle Tebe mohly souviset s tím, že duchovní život vyrůstá z naší zkušenosti?

Inspirace:

- Myslíš, že už teď máš nějaké zkušenosti, které by se daly pokládat za projev duchovního života? Jaké?
- Ve které oblasti bys podle své dosavadní představy mohl mít největší šanci na zkušenosti související s duchovním životem?
- Četl jsi v posledních letech něco, cos pokládal za možný podnět k duchovnímu životu? Co? Co Tě na tom zvlášť inspirovalo?
- Je ve Tvém okolí někdo, u koho bys v případě potřeby hledal pomoc s duchovním životem? U koho?

2.1. Nikdy není pozdě

Budu upřímný: Tahle podkapitola je pro Tebe zprávou dobrou i špatnou.

Dobrou: I Ty máš šanci vést pořádný, bohatý a krásný duchovní život, ať je Ti osmnáct, třicet nebo i šedesát.

Špatnou: Pokud tu šanci propaseš, bude to podstatně i Tvoje vina. Nemáš výmluvu, že Ti to rodiče, učitelé, vůdci (nebo kdovíkdto ještě další) včas nesdělili a nenaučili Tě to a Ty jsi už definitivně „mimo hru“.

Nikdo z nás není „mimo hru“, i když samozřejmě ne všichni ji „hrajou“ shodně a stejně dobře. A dokonce i v životě každého člověka jsou etapy, kdy tak trochu „mimo hru“ je – a pak zase „hraje“ naplno a je třeba i tahounem ostatních. To není nic divného, protože právě jde o život a v něm člověk nikdy nemá všechno jen ve své moci, ale leccos závisí i na tom, co je mimo něj a dokonce některé nezbytné skutečnosti dostává darem. To neznamená, že nezáleží na tom, jak je připravený, ale i kdyby se na hlavu postavil, přesto si tu nebo onu skutečnost nevynutí. Jen si vezmi ... a nebo ne: zkus na ně přijít sám.

Je ovšem v životě člověka jedno období, které je zvlášť důležité a pro rozvoj duchovního života příznivé. U chlapců je tak zhruba mezi 15. a 25. rokem, u děvčat o rok či dva dříve. Tohle se uvádí i v odborné literatuře, ale já sám jsem to zažil u mnoha desítek životů takhle starých (nebo vlastně mladých) lidí. Sám jsem byl jedním z nich.

Začalo to v deváté třídě, když jsem učinil první opravdu samostatné rozhodnutí o svém životě – totiž že nevstoupím do Československého svazu mládeže (což se pokládalo za nevhodnou provokaci), a vrcholilo to druhým pololetím roku 1968, tedy po té, co sovětská vojska okupovala naši zem. Během těch šesti měsíců – mezi srpnem a lednem, v jehož pro-

středku se upálil Jan Palach, proběhly čtyři události, které dramaticky a podstatně změnilы život mých tehdejších necelých 18 let a zásadně jej nasměrovaly po celý jeho dosavadní zbytek: přijal jsem ve vlčácké smečce zodpovědnost za několik malých kluků, během listopadové studentské stávky jsem jako člen stávkového výboru definitivně vstoupil do světa dospělých, v prosinci jsem pod Masarykovým vlivem vědomě přijal křesťanství za svůj životní program a v lednu jsem jen o něco staršímu Janu Palachovi slíbil, že jeho oběť nezradím.

Otázky a úkoly:

- Jaké skutečnosti zásadní pro náš život si člověk nemůže vynutit – ale musí je přijmout jako dar?
- Čím je věk mezi 15. a 25. rokem tak charakteristický, že právě v této době se může podstatně rozhodovat o směřování duchovního života?
- Jak na tuto skutečnost reaguje skauting?

Inspirace:

- Pozoroval jsi sám na svém životě nějaké změny v době dospívání? Jaké?
- Jaké události a jací lidé Tě nejvíce ovlivňovali v době Tvého dospívání? Jak?
- Kdyby sis byl býval mohl vybrat – čemu by ses rád vyhnul a co naopak bys tam rád doplnil?
- Až budeš jednou otcem tak starých dětí nebo jejich vůdcem, nač se hlavně soustředíš?

2.2. Všechno potřebné máme „po ruce“

Nejen, že „nikdy není pozdě“, ale my se nemůžeme poctivě vymlouvat ani na to, že nám něco zásadního ke skutečnému duchovnímu životu chybí. Je to podobné, jako lidé běžně máme – i bez jakéhokoliv hudebního nástroje – „po ruce“ všechno nezbytné k tomu, abychom mohli vytvářet hudbu: totiž můžeme zpívat. Možná, že si hned řekneš: To by to dopadlo, kdybych já začal zpívat. Jasně – není to nejspíš na vítězství v Super Star, ale to přece není teď nejdůležitější. Jde o Tebe, jestli vůbec jsi schopný zpívat – nikoliv o potlesk publika. A v tom je ta podobnost mezi zpěvem a duchovním životem docela trefná: základní dispozice k tomu, abys mohl začít, skutečně máš. Jak je rozvineš – to samozřejmě bude záležet na Tobě i na partnerech Tvého duchovního života.

Podrobněji se předpokládám duchovního života, které nám jsou dány už tím, že jsme lidé, tedy bytosti nadané inteligencí, svobodou a touhou po lásce a pravdě, budeme věnovat ve třetí kapitole. Tady jde hlavně o to, aby ses podíval na to, jestli sis o duchovním životě nevytvořil nějakou představu, která Ti vlastně brání s radostí přijmout dobrou zprávu, že i Tebe se duchovní život týká, že tu nejsi vůbec žádným outsiderem, ale plnohodnotným účastníkem lákavého a skvělého dobrodružství. Když už jsme začali tou podobností s hudbou, tak na ní ukážu, co mám na mysli. Pokud si člověk udělá představu o hudbě například na základě Bachovy hudby v provedení velkého symfonického orchestru v nabitém sále Rudolfiny, pak samozřejmě snadno může nabýt přesvědčení, že hudba pro něj opravdu není. A stejně tak to může dopadnout s hudbou v techno provedení na nějaké megaparty.

V našich současných poměrech se to hemží lidmi, kteří mají o duchovním životě velmi zúženou představu. Ta je samozřejmě spolehlivě odrazuje od toho, aby se sami o pořádný duchovní život pokusili. Buď jim s výrazem „duchovní život“ naskočí představa kostela, svíček a čehosi středověce zatuchlého nebo nějakých duchařských extravagancí, kterým se rozumný člověk vyhne velkým obloukem. A to jsem uvedl jen dvě možné podoby nepřiměřené představy o duchovním životě. Ono jich může být pochopitelně mnohem víc.

Proto si dobře zapamatuj, že to, co je pro duchovní život skutečně nezbytné, má k dispozici každý normální člověk. Byť ne vždy v rozvinuté podobě má schopnost milovat i schopnost rozlišovat vlastním svědomím a k tomu má několik lidí, na kterých mu opravdu záleží. Takhle je to pro začátek jednoduché ☺.

Otázky a úkoly:

- Jaké máš v současné době představy o duchovním životě? Zkus si zapsat „klíčové“ charakteristiky své současné představy.
- Zkus si duchovní život symbolicky představit jako barvu, hudební dílo, knihu, roční či denní dobu, typ přírody apod.
- Co ve Tvé osobní „výbavě“ je pro rozvoj duchovního života zvlášť příznivé? A co tomu moc nepřeje?
- Brání něco dosud tomu, aby ses do rozvoje svého duchovního života pustil s plným nasazením? Víš, co to je a jak to vzniklo nebo proč tomu tak je?
- Je v principech skautingu a v jejich průmětu do slibu a zákona přítomno přesvědčení o tom, že duchovní život se týká každého člověka? Jak a kde?

Inspirace:

- Je nějaká forma duchovního života, o níž víš a která Tě přitahuje? Čím a proč?
- Je nějaká osobnost, která je pro Tebe lákavou inspirací, jak by mohl Tvůj duchovní život vypadat?
- Zkus u každého člena svého oddílu najít hlavní silné a slabé stránky z hlediska své současné představy o duchovním životě.

2.3. Podezřelé nabídky

Jelikož se snažím Ti nabídnout solidního a pravdivého průvodce duchovním životem a nikoliv „náborový leták“, tak tahle kapitola musela dříve nebo později přijít. A raději dříve: všechno, co v našem životě může být krásné, hodnotné a hluboké, má také svoje karikatury, a dokonce i plagiáty. Tváří se, že nám krásu, hodnotu a hloubku poskytuje, ale místo toho přinášejí jen napodobeninu, lacinost a mělkost. Mně osobně se to velice nelíbí a kdybych já o tom mohl rozhodovat, tak bych je ze světa hned vypoklonkoval, ale – jak je zřejmé – nic takového udělat nemůžu, a tak na to alespoň důrazně upozorňuji. Ono totiž není leckdy nijak snadné odlišit pravou nabídku od podvodu. A „byl by v tom čert“, kdyby zrovna v téhle oblasti nebylo těch podezřelých nabídek opravdu dost. Zvláště tam, kde chybí kvalitní tradice rozlišování těch pravých od falešných –

a po tom, jak vypadalo posledních pětadesát let právě u nás, se ani nemůžeme divit, že nám tahle tradice naprosto chybí.

Celou záležitost navíc komplikuje ještě to, že ani ty celkem osvědčené nabídky v oblasti duchovního života nemusí zaručovat dobrý výsledek. Známe to ostatně i odjinud: žaludek si člověk může zkazit i potravinami veskrze dobrými a při špatném zacházení se může poranit i jinak docela bezpečným nástrojem. Podobně i při jinak dobré hře může dojít ke zraněním, jestliže ji hrají lidé, kteří nerespektují pravidla nebo dokonce i zdraví ostatních hráčů, nebo jestliže se hraje na nevhodném místě či v nevhodném čase. A konečně – vždycky také záleží na osobních předpokladech každého z nás: na tělesných, duševních i duchovních dispozicích, stejně jako na prostředích, v jakém žijeme.

Jen si vezmi, kolik karambolů – a jak mnohdy bolestných a třeba i osudových – je spojeno s **láskou**, o jejíž naprosto zásadní hodnotě pro život každého z nás sotva můžeme pochybovat. Neznamená to pochopitelně lásce se uzavřít nebo před ní utíkat, ale učit se odlišovat pravou lásku od jejích plagiátů. Zkrátka: je na místě rozumná ostražitosť, která není ustrašeností, ale nezavírá oči před reálnými potížemi. Docela stručně a přehledně to shrnuje David Fontana:

Žádná cesta osobního či duchovního růstu není bez léček nebezpečí nastražených na neopatrné. Tyto léčky jsou nevyhnutelné, protože růst je neoddelitelný od změny a změna v sobě vždy zahrnuje určitá rizika. Jak rostete, přestáváte být osobou, kterou jste byli. Možná, že na změnu nebudete připraveni, může přijít příliš náhle, případně poběžíte příliš rychle a nebudete se dívat, kam běžíte, nebo se vám může stát, že na tuto změnu nebudou připraveni lidé kolem vás. Některé cesty obsahují více nebezpečí než jiné.

Všechny pravdivé cesty vedou k témuž místu, avšak ne všechny cesty jsou pravdivými. Některé byly pravdivé v minulosti, nyní je již zadusil plevel nevíštamosti a přehlížení, takže ti, kteří po nich kráčí, se ztratí v pustině. Jiné nebyly pravdivými nikdy a buďto se úplně ztrácejí, nebo se vrací zpět ke svým začátkům. Některé z nich jsou bezprostředně nebezpečné a vedou člověka do propasti, zatímco jiné, i když pravdivé, vyžadují příliš prudké stoupání, takže je mohou zvládnout jen ti nejzdatnější.

Nejbezpečnější jsou cesty, kterým učí velké duchovní tradice a jsou vyzkoušené a ověřené staletími – například křesťanství, buddhismus, hinduismus (v jeho různých formách), islám (včetně sufismu) a judaismus...

Kromě velkých tradic je možné jít ještě celou řadou dalších cest, z nichž některé jsou určitou kombinací těchto tradic, jiné si z nich volně vypůjčují. Jak si má člověk vybrat v těchto duchovních supermarketech, které se nám nyní nabízejí? Nejdříve bychom měli vědět, čemu se máme vyhnout.

Tedy – vyhněte se všemu, co:

- *vyžaduje více peněz, než si můžete rozumně dovolit; je třeba se vyhnout jakékoliv cestě, která klade peníze výše než člověka;*
- *na vás klade vyšší časové i jiné nároky, než jakým jste ochotni od počátku vyhovět; všechny cesty vyžadují sebekázeň a úsilí, avšak vaše závazky by měly být ve shodě s vaší připraveností jim dostát – totéž platí pro všechny změny v životním stylu;*
- *zdůrazňuje vaši malost a bezcennost a pak vám slibuje, že vás „spasí“ tím, že budete poslušní autority hlavního představitele skupiny;*
- *se snaží manipulovat s vašimi myšlenkami a emocemi pomocí intenzivních psychologických a rituálních metod bez vašeho předchozího svolení a dříve, než víte, do čeho jste vtahováni, a než jste schopni se k tomu nějak vědomě postavit;*

- *trvá na tom, abyste svůj rozum nechali stranou, vše přijali bez důkazu a zdrželi se otázek a pochybností týkajících se „nauky“;*
- *znevažuje či zavrhuje kteroukoliv z velkých duchovních tradic;*
- *co na vás vykonává jakýkoliv nátlak (otevřený nebo skrytý), abyste opustili svou rodinu či přátele, případně zrušili své dosavadní vztahy;*
- *co se vám zdá, že postrádá lidskost a pokoru – a to jak ve slovech, tak v jednání.²*

Otázky a úkoly:

- Podívej se z hlediska možných hrozeb pro cestu duchovního života na skauting.
- Dokáže náš současný skauting řešit konflikt mezi svou originalitou a současně uznáním mnohosti cest a životních stylů?
- Jak to konkrétně vypadá ve vašem středisku?

Inspirace:

- Setkal ses v životě už s něčím, co mohlo ohrozit Tvou cestu duchovního života? S čím a jak ses s tím utkal?
- Je ti některá z tradičních známých cest duchovního života něčím blízká? A vidíš na ní naopak některá nebezpečí, o nichž byla řeč? Jaká? Máš nápad, jak by se jim dalo úspěšně čelit?
- Co si myslíš o úloze hlavních světových náboženství při formování dnešního světa? Znáš knížku Samuela Huntingtona *Střet civilizací*? A její hlavní poselství?

2.4. Cesta je... cesta

Cesta – co se Ti pod tím slovem vybaví? Myslím, že toho bude docela dost. A bude to zvláštní i tím, že se to bude týkat různých významů slova cesta. Můžu ji vnímat jako útvar v krajině, stuhu vinoucí se uprostřed polí, luk a lesů odněkud někam. Může mi ale také nejdřív naskočit pocit nohou, které kráčejí už dvacátý kilometr, a ramen, na nichž spočívá patnáctikilová zátěž. Pak cesta bude směs únavy a očekávání, toho, co je už za mnou – i toho, co mě teprve čeká. A pro jiného zase může cesta znamenat seriál příprav počínaje vybavením potřebných dokladů, přes plán pozoruhodných míst a míst k přenocování, zajištění dopravy i všech dalších nutných cestovních podmínek. Nebo to může být jen touha po něčem krásném, vzdáleném. A určitě jsem nevyčerpal všechno, co se pod tím slůvkem může skrývat.

Připomněl jsem Ti to proto, že i náš duchovní život má povahu určité cesty. Tedy – v tom lepším případě. Mohl by také být setrváváním na místě nebo blouděním. Ale právě před tím se Tě snažím těmihle našimi hovory uchránit. Tak doufám, že to opravdu bude cesta – ten Tvůj vlastní, originální rozvoj duchovního života. Tím Ti ale také hned říkám, že v duchovním životě půjde vždycky také o nějakou *změnu*. **Duchovní život je život na cestě.** Měníš se Ty, mění se Tvé okolí, mění se úkoly, které jsou před Tebou. Dokonce je to tak, že pokud člověk chce „držet svůj původní směr“, musí

2) FONTANA, David. *Cesty ducha v moderním světě*. Praha : Portál 1999, s. 194–198

se v různých ohledech měnit – protože jinak by tohoto svého záměru vůbec neměl šanci dosáhnout. To je dáno nejen tím, že se s naším věkem nutně musí měnit i způsoby, jakými chceme dosahovat stejných výsledků, a tím, že se mění naše okolí a lidé v něm, ale ono se čas od času mění i jakési hlubší založení podmínek, které určují „ducha doby“. O tom by se dalo velmi zajímavě leccos dalšího říct, ale tady Tě tím rozptylovat nebudu. Mám na srdci ještě jednu důležitou skutečnost.

*Cestovat se dá totiž různým způsobem. Třeba jako turista. Nebo tulák. A také jako poutník. Ten první cestuje hlavně proto, aby si co nejvíce užil. Co nejvíce viděl, projel, nakoupil ... Ten druhý je sice „na cestě“, ale je to vlastně bloudění odnikud nikam. Prázdnota jednoho místa ho žene na jiné, kde ovšem nalézá totéž, co na tom předchozím. Turista je úspěšný reprezentant konzumní společnosti – a tulák jejím ztroskotancem. Turista toho sice mnoho „zná a ví“, ale jenom tak, že se toho lehce „dotýká“. V ničem není skutečně bytostně angažovaný. A tulák je smýkán sem a tam, ničemu pořádně nerozumí, je „obětí poměrů“, nikoliv jejich zodpovědným spolutvůrcem. Ani jeden, ani druhý ale není vhodným modelem pro cestu duchovního života. V ní totiž nejde o konzum, ale o skutečný osobní růst, o růst v lásce a v pravdě. A právě o to jde *poutníkovi*. Jeho putování je nesené vědomím, **odkud jde a kam**, schopností plně se vložit do každého okamžiku své cesty při současném přijetí toho, že se nemůže v žádné fázi zabydlet tak, aby už nepokračoval dál.*

Otázky a úkoly:

- Co ve skautské metodě odpovídá tomu, že cesta je charakteristikou našeho života?
- Jak se staví skauting ke konzumnímu stylu života?
- Jak a v čem skauting u nás podporuje životní styl chápaný jako celoživotní putování?
- Jak rozumíš alternativě, kterou Erich Fromm vyjádřil jako Mít – nebo být?

Inspirace:

- Zkus si popsat dosavadní cestu svého života: její hlavní etapy a charakteristiky, tempo i převládající atmosféru, přínosy a ztráty...
- Znáš knížku Václava Břicháčka Skautské putování po stezce životem? Pokud ano – čím Tě zaujala? Pokud ne – zkus si ji sehnat.
- Četl jsi nějaké svědectví o putování neseném duchovním přesahem (například od Paula Coelha Alchymistu, Mágův deník nebo Poutníkovu zповěď)? Co sis z nich odnesl?
- Napadlo Tě, že úspěšnost současných dětských bestsellerů – např. Pán prstenů – souvisí s tím, že jejich struktura je charakterizována putováním?
- Které fáze cesty jsou pro Tebe nejobtížnější (začátek, prostředek, poslední etapa...)?

2.5. Proměňující setkání

Roku 1971 (poté, co byl Junák rozpuštěn pod politickým diktátem okupační moci) jsem po sérii různých událostí stál před tím, že jsem ve svých necelých dvaceti letech měl kompletně zajistit letní tábor pro náš nově vzniklý turistický oddíl pod křídly TJ Sokol Praha Krč. Dosud jsem se vždycky staral jen o svoje milá vlčata a jejich program – a teď na mně viselo první – poslední. Naštěstí jsem dostal spojení na sedlčanského skauta Simbu, kterého jsem znal z LŠ v Červeném Hrádku, a tak jsme jedné dubnové soboty pročesávali lesy mezi Sedlčany a Sedlcem-Prčice s cílem sehnat vhodné tábořiště. Po několika místech, které „by v krajině připadě šly“, jsme kousek nad obcí Nedrahovice zabočili do Hlubokého lesa. Za stálého mrholení jsme procházeli cestami mírně potměného lesa, až se náhle před námi objevila malá lesní mýtina. Z jedné strany chráněná půlkruhem lesa, z druhé svahem luk, ubíhajících vzhůru k obzoru. Úplně dole zurčel malý lesní potok... No prostě nádhera. I když mrholení nepřestalo a odpolední doba notně pokročila, takže se už docela smrákalo, přesto to pro mě bylo, jako kdyby tu mýtinu zalilo slunce. Objevila se přede mnou způsobem, který dalece překračoval obvyklé pobývání v přírodě: já jsem se tam s ní „potkal“... Stala se naším krásným domovem po celých dalších deset let, dokud nás odtud nevyhnala StB.

Tuhle závěrečnou část druhé kapitoly jsem úmyslně začal líčením takového druhu „setkání“, které může znát opravdu leckdo. Možná i Ty sám. Jen se často stává, že člověk pod tlakem dalších událostí a starostí tenhle zvláštní zážitek „zasune“ – a po čase už o něm skoro neví. Já sám bych o tom mohl leccos vyprávět. Naštěstí se takových nabídek k proměňujícímu setkání na životní cestě – zejména, je-li v zásadě poctivým „putováním“, objevuje víc. Jsou to šance zažít, jak skrz povrch lidí, věcí či událostí, které vnímáme běžně, začne prozařovat cosi hlubšího, silnějšího, krásnějšího. Ten, kdo alespoň jednou v životě opravdu miloval, jistě ví, o čem teď mluvím. Všichni ostatní se mohou nechápavě ptát „Co prosím Tě na ní vidíš?“ – protože na rozdíl od Tebe ji nikdy nezažili prozářenou oním vnitřním světlem.

Jak tohle souvisí s duchovním životem? No podstatně. Taková setkání sice nejsou cílem duchovního života – to by bylo vážné nepochopení – ale jsou jeho podstatnými zdroji. Z takových setkání bere náš duchovní život energii, abychom i v dobách „obyčejných“, kdy všechno vypadá šedivě a tísnivě, dokázali aspoň trochu „zážit“. Trochu zjednodušeně řečeno – duchovní život sestává ze setkání plných světla a pak (většinou delších) etap stínu, kdy se má právě osvědčit naše věrnost těm úžasným setkáním.

Většinou se taková setkání váží k nějaké konkrétní osobě, případně společenství lidí, někdy i jiné živé bytosti či součásti přírody. Někdy ovšem takový jasný zprostředkovatel chybí. Jsme tak osloveni jakoby ze samotné hloubky skutečnosti. Už to není žádná jednotlivost – osoba, věc či událost – nýbrž samotný celek skutečnosti, kdo (či co) se nás takto bytostně dotkne. Jde o skutečné setkání s Tajemstvím bytí. A protože by teď někdo mohl mít dojem, že „tlačím na pilu“, raději dodám: není tak podstatné, jak si tuto skutečnost člověk pojmenuje. Mnohem důležitější je, aby vůči ní byl otevřený. A tomu se dá učit v desítkách a stovkách setkání, kterými nás provázejí naši kamarádi, přátelé, partneři, naše děti – pokud jsme pro ně dostatečně otevření, aby před námi vyvstala jejich skutečná jedinečnost. Nápomocné jsou nám k tomu i všechny další skutečnosti a události, jimiž může přítomnost Tajemství prozařovat. Abys mohl o tom mít konkrétnější představu i tehdy, když jsi sám ještě takové setkání nezažil

(nebo si je jako takové neuvědomil), nabízím Ti tu teď svědectví – jedno z nejkrásnějších, která jsem za těch svých pětapadesát let měl možnost přijmout. Úmyslně ho nechávám v původní emailové podobě – alespoň pro mě to má své zvláštní kouzlo:

Odesláno: 28. ledna 2001 3:48

Komu: jiri.zajic@cro.cz

Předmět: pozdrav z Thajska

Ahoj Edy, moc te zdravím ze země buddhismu, píšu hlavně proto, abych se podělil o asi můj největší duchovní zážitek. Včera jsem se chtěl podívat k jednomu velmi známému Watu na kopci ve výšce asi 1 000 m. Cítil jsem, že me nějak přitahuje. Většina buddhistických chrámů, které jsou přístupné, jsou plné lidí a kolem spoustu komerce. Rekl jsem si, že si ale chrám musím zasloužit, vyjel jsem tedy na kole. Je to převýšení kolem 800 m a 12 km v kuse. Byl jsem naprosto utrvaný, když jsem se po dvou hodinách v tom největším parnu 135 stupňů dostal pod kopec a ještě me čekalo 300 schodů. Vsude byla spousta lidí a tak si říkal, že to bude to same, co předtím, zadne místo pro spocinuti. Ale bylo to naprosto jinak.

Wat tvoří jakési nadvoří z ohromnou zlatou stupou uprostřed a kolem je několik svatyní, spojených podloubím. Takže vidis jen oblohu a Slunce, které se odráží. Nejdříve jsem se pokoušel přemyslet (meditovat je asi silne slovo) a bylo to velmi silne, hodne veci mi najednou doslo a naprosto jsem nevnimal stočky lidí, kteří byli kolem. Urcite i proto, že se to protínalo s mou současnou cetbou Dalajlamovy Etiky pro nove tisíciletí, a pak jsem jako omamen chodil tím teplem a svetlem zalitým chrámem. Až jsem se rozhodl pro krok, který delají místní – a to obchazet tu uzasnou rozzarenou stupu.

A najednou mi to doslo, uvedomil jsem si, jak je můj život od pocatku stastny, jak mam kolem milující lidi, jak to mohlo byt vse jinak a jak u me kolebky museli byt stastne sudicky, ze si me nasi vzali z decaku. Jak pise Dalajlama, kazdy krok, který clovek udela, souvisi s celým svetem. Proste najednou se mi promiit celý život a ja zretelne citil, ze je stastny, ze u me nekdo je, kdo drži tu ochrannou ruku. A tak jsem chodil kolem a brecel, slzy mi tekly po tvarich, nejdřív ty bolesti, že vse mohlo byt jinak a pak nesmirneho stesti. A tak jsem dekoval za vse, co se mi dostalo, a vsem, kteří pri me stali. Kolem v te uzke ulicce prochazelo spousta lidí a me to bylo jedno, že vidi me slzy. Bylo to proste nepopsatelné. I kdyby jen pro toto, tak to vse stalo za to.

Omlouvam se za me mozne nesouvisle povidani, ale je to i díky tobe, že clovek postupne nachazi cestu.

I když si něco takového nemůžeme vynutit – je to vždycky také dar – přesto můžeme mnohé podniknout i ze své strany. Budeme se tím ostatně zabývat v celém zbytku našeho společného putování.

Otázky a úkoly:

- Zkus najít ve svém životě nějaké takové „proměňující setkání“. Vzešlo něco z něho?
- Jsou v historii Tvého oddílu nějaké události, které zprostředkovaly takové setkání?

Inspirace:

- Najdi si v literatuře nějaké líčení takového setkání a srovnej to se svou zkušeností.

3. Duchovní život z různých stran

3.1. Modely pro inspiraci

Je to už několik let, co jsem se na sklonku dne vydrásl na návrší, na němž stála rozpadající se kaple. Nebyl jsem tam sám. Na prahu seděl postarší muž. Zvolna pokoušel a pozoroval zapadající slunce. Byl natolik pohroužen do hry odstínů červené nad západním obzorem, že mne téměř nevnímal. V jeho tichém soustředění však nebylo cítit žádné napětí, spíše na mne působilo jako pozvání, abych se k němu připojil. Setkali jsme se v mlčení a stejně se i rozešli. Nevím, kdo to byl, ale to setkání s ním pro mne bylo jedním z nejsilnějších duchovních zážitků. (Marek Bárta)

Tohle pěkné Markovo osobní svědectví je nejen takovým malým zopakováním naší dosavadní cesty, ale otevírá i otázku, která už delší dobu visela ve vzduchu: Jak je možné – když je to vlastně s duchovním životem tak jednoduché, že se to u nás jen hemží lidmi, kteří o něm nemají ani potuchu. A dokonce i lidé z tradičních křesťanských církví mívají vážné potíže ve chvíli, když mají někomu „normálně“ přiblížit, co že to vlastně ten duchovní život je – aniž by skončili u popisu praktik, které jsou příliš svázané s jejich náboženstvím (mše, modlitba), nebo u pojmů, kterým sami moc nerozumějí (*milost, tajemství, spása atd.*).

Jde o tu potíž, na kterou jsem Tě už upozorňoval hned na začátku: duchovní život není věc, kterou můžeme postavit „před sebe“ – a s přehledem vykládat, „co to je“. Jde o *hloubku* samotného života a o jeho *přesah*. Život není jako sklenice s vodou, kterou si dáme pěkně před sebe. Je spíš jako oceán, ve kterém jsme zcela ponořeni. *Duch* je šance se v tom neutopit.

Já jsem proto pro Tebe připravil kapitolu, kde se na duchovní život podíváme co nejpraktičtěji. A na její začátek jsem zařadil takové tři konkrétní návody, které mám osobně vyzkoušené, pomocí kterých se může ona slepota nebo svázanost s některými představami či dokonce předsudky začít *léčit*.

a) Další dimenze

Původně jde o zábavnou hříčku – hlavolam ze šesti zápalek (úseček) vytvořit čtyři shodné trojúhelníky; jde o matematicky přesné řešení (žádné lámání či jiné „kousky“ se nepřipouštět); pointa je v tom, že úloha nemá řešení v rovině, ale v prostoru – je třeba přibrat do úvahy další dimenzi (řešením je pravidelný trojboký jehlan).

Smysl pro duchovní život podstatně předpokládá, že člověk začne „počítat“ s další *dimenzí* skutečnosti. Neznamená to tedy, že duchovní život „cpeme“ tam, kde není (například do mozku, který je sice nezbytným zprostředkovatelem duchovního života do našeho viditelného trojrozměrného světa, ale sám není ani jeho zdrojem ani sídlem). Naopak to znamená, že kromě „povrchu“ – naší trojrozměrné vnímatelné fyzikální skutečnosti – objevíme i *hloubku skutečnosti*. Rozvoj duchovního života pak podstatně znamená i rozvoj schopnosti tuto hloubku skutečnosti vnímat a zakomponovat ji do svého jednání.

b) Součinnost viditelného a neviditelného

Tady jde o „model“, který je nám skautům zvlášť blízký – duchovní život jako *oheň*. Na první pohled vidíme, že je třeba „palivo“ a potom „jiskru“ – a přece to rozhodující pro oheň („hoření“) je (neviditelný) kyslík. Když se ptáme dětí, čeho je třeba, aby oheň hořel, právě na kyslík většinou zapomenou, ale my víme, že to bez něj nejde. I pro duchovní život je třeba „materiál“ (tím jsme my sami, naše tělesné a duševní předpoklady) a „jiskra“ (nějaká událost, která nás „zapálí“), ale teprve díky neviditelné „duchovní energii“ – *Lásce* – se z nás může stát účastník duchovního života.

Zpravidla ten, kdo škrtá zápalkou ve snaze rozdělát oheň, si vůbec neklade otázku, jestli je tam kyslík. To automaticky předpokládá. Jeho jednání je tedy založeno na důvěře, že ta nejnужnější podmínka pro hoření – přítomnost kyslíku – je splněna. A zkušenost potvrzuje, že ta důvěra je oprávněná. I duchovní život je podstatně založen na *důvěře*, především na důvěře v sílu lásky (například i veškeré naše výchovné působení je na tom založené). To nás samozřejmě nezbavuje povinnosti také co nejlépe připravit vlastní „palivo“.

c) Most mezi dvěma břehy

Spojení z jednoho břehu na druhý sice potřebuje každý z břehů, aby se na nich zachytilo, ale samotný most oba břehy *překračuje* směrem k tomu druhému. Most není uvnitř břehu, nýbrž vybraná část břehu se stává součástí mostu.

Dnes si mnozí lidé pletou duchovní život s (citovými) prožitky, které s ním mohou (ale také nemusejí) být spojené. Duchovní život není ani proti myšlení (rozumu), ani proti prožívání (citům), ale oboje podstatně překračuje:

Duch není v já, nýbrž mezi já a „ty“. *Není jako krev, která v tobě krouží, nýbrž jako vzduch, v němž dýcháš.* *Člověk žije v duchu, je-li s to odpovídat svému Ty. Je s to odpovídat, vstupuje-li do vztahu celou svou bytostí. Jenom díky síle, která mu umožňuje vstupovat do vztahu, je člověk s to žít v duchu.*³

Tohle je opravdu důležitý princip, který je nutné při rozvoji duchovního života respektovat: duchovní život se vždycky vztahuje k nějakému Ty – mříš od Tebe ke druhému a zpět. **Duchovní život má zásadně dialogickou povahu.** V prvé řadě v něm nejde o Tvoje pocity, myšlenky či výkony. Jde v něm o *druhého*. O respekt k jeho pravdě a jeho svobodě. O to, jestli mu dovolíme, aby nás mohl proměnit. Odtud je také vidět, proč se duchovnímu životu obecně (a lásce s pravdou zvláště) nedaří tam, kde místo dialogu na sebe „pálí“ dvě strachem či pýchou uzavřené pevnosti, nebo kde se lidé lhotejně mýjejí. Ještě se tomu v jedné části budeme věnovat podrobněji.

Otázky a úkoly:

- Vyzkoušej některý z uvedených „modelů“ ve svém oddíle. Jak to dopadlo? Napiš (nám) o tom.
- Zkus model „ohně“ víc rozebrat: co například může být v našem skutečném životě takovou „jiskrou“? A co představuje „čadící dřevo“? A co naznačuje skutečnost, že oheň nevznikne nikdy jen z jediného polínka, ale musí jich být přes sebe překříženo víc?
- Se kterým modelem máš největší problém? Který je Ti nejbližší? Dal by se nějak vylepšit? Dokázal bys vymyslet nějaký další?
- Co v metodě skautingu souvisí s uvedenými modely duchovního života?

Inspirace:

- Co je podle Tvých zkušeností největší překážkou v tom, aby si lidé uvědomili, že mají šanci rozvíjet svůj duchovní život a podle toho začali jednat?
- Zkuste si v oddílu nebo s přáteli následující cvičení:
Vybatve si ten pocit, který jste měli při pozorování krásného západu slunce (nebo jeho východu, či jiného úchvatného přírodního jevu). Pocit úžasu, radosti... Vybatve si, co prožíváte, když se dobře bavíte s přáteli. Když je vám s nimi tak dobře, že veškeré vaše starosti odplývají do dále... nebo si vybatve své pocity při činnosti, která vás baví tak, že vás zcela pohltí a nevnímáte svět kolem sebe. A pak uvažujte o tom, čím se podle vašeho chápání toto cvičení duchovního života dotýká – a čím se od něho naopak liší.
- Zkus si přečíst některou z knížek Martina Bubera (seznam je na konci) a něco od Chalíla Džibrána – a pokus se o tom udělat v oddílu či mezi vrstevníky debatu.

3.2. Předpoklady duchovního života aneb *O živé a mrtvé vodě*

Nepřemýšlel jsi někdy nad tím, proč je skauting ze všech dosavadních pokusů, jak prostřednictvím výchovy zlepšit člověka a jeho svět bezkonkurenčně nejúspěšnější? Jen na přelomu 19. a 20. století byly takových pokusů desítky. Například krátce před tím, než Robert Baden-Powell založil ve Velké Británii skauting, se jeho přítel John Ruskin pokoušel o něco velmi podobného založením bratrstva sv. Jiří. Původní skautský zákon ostatně měl jistě pravidla tohoto bratrstva za svůj vzor (podrobně to ve svých

3) BUBER, Martin. *Já a ty*. Olomouc : Votobia, 1995

pamětech dokládá Rudolf Plajner). Ale kdo dnes kromě několika odborníků ví o tomto Ruskinovu bratrstvu? Ze všech těchto „obrodných“ snah se vlastně do dnešní doby udržely jen dvě: *skauting a waldorfské školství* (navazující na pedagogický odkaz Rudolfa Steinera). A v obou případech pokládám za podstatný důvod tohoto úspěchu stejný základ: porozumění tomu, že má-li být snaha o proměnu člověka opravdu účinná, nestačí mu sebelépe vykládat o tom, co by měl zlepšit a jaký skvělý cíl má před sebou. Praktickou neúčinnost výchovy, která to nebere vážně, mají dobře ověřenu v našem prostředí tradiční křesťanské církve. Výchova, která má mít opravdové výsledky, musí počítat s tím, že **člověk je tělesně-duševně-duchovní bytost**. Výchovné působení, které má být účinné, musí zasahovat všichni tyto tři dimenze.

Co to znamená prakticky? Už na modelu duchovního života podle ohně je vidět, že nezanedbatelnou roli hraje i „palivo“ – tedy tělesná a duševní výbava každého člověka: ta podstatným způsobem ovlivňuje skutečný průběh a kvalitu duchovního života každého z nás. Zanedbání této podmínky – tak typické pro všechny neúspěšné výchovné pokusy a snahy – zpravidla vede k podobným výsledkům, jaké pěkně ukazuje klíčová scéna z pohádky, která je mimořádně inspirující – totiž pohádky *O živé a mrtvé vodě*: když zachránci dorazí s mrtvou a živou vodou k rozsekanému princovi, polévají ho hned živou vodou – a ono se nic neděje; když ji celou vypotřebují bez výsledku, polijí teprve prince mrtvou vodou – princ se konečně „scelí“ – jenomže na jeho oživení jim už chybí *živá* voda, které se nerozumně zbavili.

Když si převedeme symboly z pohádky do naší výchovné praxe, pak tou živou vodou je právě rozvoj duchovního života – a tou mrtvou rozvoj jeho tělesně-duševní základny. Když není tato tělesně-duševní základna dostatečně připravená – „scelelá“ – tak pokusy o rozvoj duchovního života skončí skoro jistě blamáží. Když dítě (ale i dospělý člověk) nemá vycvičenou schopnost se soustředit, naslouchat, pozorovat, trpělivě čekat, vydržet něco nepříjemného či bolestivého, překonat odpor prostředí či vlastní únavy, hladu či žízně, cítit se do druhého, pochopit výzvy ke spolupráci a sdílení... – tak je jako ten „rozsekaný princ“. Právě tohle manko v hrozivé míře ukazují všechny průzkumy o Evropanech za posledních dvacet let: *vědí*, jak by měli jednat, ale *nejsou toho schopni*, protože jim chybí dostatečná psycho-fyzická výbava, aby dokázali zvládnout nároky, které s tím jedním, jež sami považují za správné, jsou spojené. Rozvoj duchovního života tedy předpokládá souběžný (a většinou poněkud předcházející) rozvoj tělesně-duševních předpokladů. Bez toho jsou výsledky stejně zoufalé, jako v té pohádce. A na skautingu je skvělé právě to, že to bere nejen vážně, ale nabízí i spoustu nástrojů, jak tenhle **celkový** rozvoj podporovat.

Kromě vnitřních předpokladů – duševních a tělesných – je pro rozvoj duchovního života důležité respektovat i vnější podmínky, v jakých se člověk nachází. Pěkně to zformuloval americký humanistický psycholog Abraham Maslow. Výsledkem jeho práce je mimo jiné teorie o hierarchii potřeb člověka (*Maslowova pyramida*). Zjednodušeně řečeno: nejnižší stojí biologické potřeby (potřeba spánku, potřeba pití, potřeba jídla, potřeba bezpečí...), nad nimi potřeby psychologické (potřeba být milován a milovat, potřeba úcty a uznání) a nejvyšší potřeby, které bychom mohli právě nazvat duchovními (sebeaktualizace – „být tím, kým mohu být“, potřeba rozumět světu, potřeba jednoty, řádu, harmonie). A nepřekvapí zjištění, které nám ani Abraham Maslow nemusel moc říkat: k tomu, abychom mohli pocítovat, že nejsou naplněné naše potřeby vyšší, musíme mít uspokojené potřeby, které stojí níže. V jádrné podobě si to můžeme najít už v listu apoštola Jakuba (2,14–26).

Otázky a úkoly:

- Projdi si typické hry, které používáš v oddílu, a urči, kterou složku tělesné či duševní vybavy svěřených dětí tím rozvíjíš.
- Znáš osobní situaci svěřených dětí? Situaci v rodině, ve škole i v dalších oblastech?
- Uvažoval jsi už o tom, které důležité prvky ve výbavě „Tvých“ dětí chybějí nebo jsou nedostatečně rozvinuté? Proč je tomu tak? A co se s tím snažíš dělat?
- A jak je to ve Tvém vlastním případě? Které slabiny a nedostatky v tělesně-duševní výbavě jsou za Tvými neúspěchy a selháními? Na čem troskotají Tvá „dobrá předsevzetí“?
- Jak konkrétně je pamatováno na rozvoj tělesně-duševních předpokladů duchovního života ve skautské metodě?

Inspirace:

- Najdi si v seznamu literatury na konci některou z psychologie osobnosti a prostuduj si ji – a připrav si z ní pro ostatní členy oddílové rady prezentaci.
- Zkus vymyslet hru, která by vycházela z pohádky o *mrtvé a živé vodě* a týkala se „oživení“ Tvého oddílu či družiny.

3.3. Duchovní život je život

Možná si myslíš, že Ti tu teď říkám nějakou trivialitu nebo nějaký vtip. Vtipný se sice být snažím – ale trivialita to není. Je to naopak docela zásadní sdělení – i když má podobu bonmotu. Já totiž – když tu teď s Tebou hovořím – každou chvíli „zaslechnu“ něco z těch všemožných debat o duchovním životě, kterých jsem se aktivně účastnil nebo jim třeba jen tiše (a s o to větším zájmem) naslouchal. A v těch debatách se často objevovalo pojetí, že duchovní život sestává z jakýchsi mimořádných nebo aspoň silných zážitků. Má to nejspíš dost blízko k tomu, o čem jsem Ti psal jako o „proměňujícím setkání“. Tedy i takové události mají v duchovním životě své místo. Ale bylo by velmi nešťastným nedorozuměním zredukovat duchovní život pouze na ně. Tam je pouze nejvíce „hmatatelný“.

Právě to se snažím vyjádřit důrazem na to, že jde o skutečný život – nejen o „hvězdné chvíle“. Je jako řeka, která se sice může na čas ponořit, takže není vidět, ale i ve skrytosti proudí – a po čase se opět objeví. Život je specifická forma existence, kterou nelze redukovat na žádnou jinou ani ji z nějaké jiné „vysvětlit“. Má-li se úspěšně rozvíjet, vyžaduje respektování některých základních principů – zde hlavně zdůrazním tři:

- rozvoj života vychází „**zevnitř**“, v případě duchovního života ze svobody a touhy po lásce; bez dostatečných vnitřních zdrojů (motivace i energie) k žádnému rozvoji duchovního života nedojde – napomáhat rozvoji duchovního života tedy znamená posilovat tyto vnitřní zdroje;
- pro rozvoj jakéhokoliv života je nezbytné respektovat **čas**, protože život se rozvíjí **růstem**; každý růst má určité nároky na čas, které nelze obejít, a současně i nároky na návaznosti, které nelze měnit (jejich nerespektování znamená ohrožení nebo i znemožnění růstu života) – proto tak důležitou roli hraje trpělivost a naslouchání;
- respektování dvou předchozích principů určuje jedinou metodu, která napomáhá

rozvoji života: laskavá **výchova**, která respektuje jak výchozí předpoklady, tak cíl, k němuž se směřuje; určujícím „nástrojem“ takové výchovy je **zkušenost**.

Jestlipak je tohle všechno respektované ve skautingu? A v jeho metodě? Samozřejmě. Právě proto je skauting tak úspěšný. A dokonce se dá říct, že pokud je někdy a někde neúspěšný, pak je to proto, že ti, kteří jej takhle neúspěšně uskutečňují, právě principy života dostatečně nerespektují. Budeme se tomu věnovat podrobněji v 6. kapitole.

Tak tady jen pro inspiraci uvedu, jak je požadavek vnitřního zdroje duchovního života uskutečňován spojením první charakteristiky skautské metody – *skautský slib a zákon jako vyjádření životního stylu a hodnotového systému* – s dalšími třemi, které teprve společně s ním mohou vytvořit právě onu silnou vnitřní motivaci i energii k naplňování náročných požadavků slibu a zákony. Jedná se o:

- týmovou práci v malých skupinách (obvykle družinách) rozvíjející spolupráci, vůdčí schopnosti a odpovědnost za druhé
- zájem a spoluúčast každého mladého člověka na jeho osobním rozvoji
- symbolický rámec nabízející pro určitou věkovou skupinu výchovnou motivaci a inspiraci.

Takhle je to napsané v pořadí, v jakém jsou tyto prvky skautské metody uvedené v našich stanovách. Z hlediska praktického je vlastně první podmínkou onen vhodný symbolický rámec – tradičně je to třeba u vlčat Kniha džunglí – ale v dnešní době jistě bude vhodné mít i alternativní symbolické rámce, které mohou být vedoucím i jim svěřeným dětem bližší. Důležité ale je, že onen *symbolický rámec* poskytuje oporu pro duševní dispozice dítěte – jeho cit, rozum, fantazii, paměť i vůli – aby se abstraktní zásady slibu a zákona mohly proměnit v žité skutečnosti, k nimž může dítě opravdu přilnout, vzít je za své způsobem, který je mu vlastní a který přetaví vnější pravidla na vnitřní motivy a rezervoáry energie. A tomu současně napomáhají velmi účinně oba další uvedené prvky: společenství vrstevníků, v němž je možné hned zažívat úspěchy i neúspěchy – tedy nejefektivnější zpětnou vazbu – na cestě naplňování výzev slibu a zákona, a systematická reflexe této cesty, navíc zasazená do formy přiměřené věku a celkovým předpokladům dítěte. To jsou všechny ty možné formy „modrých životů“, bodování – v pozdějším věku pochopitelně nahrazeného vhodnější formou hodnocení, ale také odborek či odborností, zkrátka všeho, co skauting vymyslel a Tobě nabízí.

Otázky a úkoly:

- Jak jsou další prvky skautské metody účinně využívány pro rozvoj duchovního života – právě jako života?
- Jaký symbolický rámec je využíván ve Tvém oddílu? Co se osvědčilo? A co ne?
- Jakou úlohu v tom všem hraje oddílová tradice?

Inspirace:

- Jakkak Ty sám respektuješ ve svém vlastním úsilí ony tři uvedené principy života?
- Co je skutečným vnitřním zdrojem Tvého života?
- Jakou charakteristiku by měla mít laskavá sebevýchova?
- Jak jsi na tom s trpělivostí? Napadlo Tě, jak je zásadně nezbytná pro jakoukoli úspěšnou výchovu? Zkus si najít v duchovní literatuře, která je Ti blížká, něco o trpělivosti.

3.4. O nemocech duchovního života

Nemoci – věrné průvodkyně našeho života. Myslím, že by se bez nich naprostá většina z nás – mnou počítaje – velmi ráda obešla. Jelikož není v naší moci je úplně odstranit, je rozumné před nimi nezavírat oči a naučit se jim bránit. A když se to vždycky nepodaří – a ono se to určitě tu a tam nepodaří – tak alespoň snášet je tak, aby nás nakonec skutečně neporazily, tedy aby nakonec neovládly náš celý život.

Platí to i o našem životě duchovním. Dokonce i v tom, že podobně jako „nemoci těla“ jsou tyhle nemoci duchovního života způsobené „souhrou“ našich vlastních daných dispozic (zděděných či jinak získaných) – tedy jakési imunity či odolnosti – a vlivů vnějších. Na nemoci – i té duchovní – se prostě podílí i to, co je „mimo nás“. Jakou povahu má toto „mimo nás“ v souvislosti s nemocemi duchovního života, je otázka nadmíru zajímavá (aspoň pro mě), ale z hlediska **metodiky** to není zas až tak důležité.

Tam je podstatné hlavně vědět, že

- náš duchovní život je pod stálým vlivem i působením, které „není z nás“
- tyto vlivy – dobré i zlé – jsou podstatně určovány prostředím, ve kterém žijeme, zvláště vztahy, v nichž jsme zapojeni
- jsou určité typické způsoby, jak je náš duchovní život ohrožován (a jim se budu vzápětí věnovat); souvisí podstatně s naší povahou, situací i posláním
- nemoci duchovního života se musí léčit podobně, jako se léčí nemoci těla: jasně odlišují samotného člověka od jeho nemoci (která je zpravidla jen částečně jeho vinou a už vůbec s ní nelze ztotožňovat osobní kvalitu dotyčného) a současně se snažím poskytnout specifickou a účinnou léčbu.

Ony „vnější vlivy“, které se podstatně podílejí na nemocech našeho duchovního života, k nám nejčastěji přicházejí prostřednictvím lidí, kteří nás obklopují (proto je tak mimořádně důležité, v jaké „partě“ jsme zakotveni), a pak zvláště dnes – prostřednictvím mediálního působení. K tomu jsem našel moc užitečné svědectví „z první ruky“:

Nejvýznamnější český dětský psycholog posledního půlstoletí prof. PhDr. Zdeněk Matějček ve své „závěti“ *Psychologické eseje z konce kariéry* se zabývá (kap. Velká pětka, s. 113–120) výsledky rozsáhlých výzkumů vlastností, které svému nositeli umožňují v naší civilizaci úspěch a „šťastný život“. Velmi přesvědčivě v nich vyšlo takových pět vlastností: **inteligence, svědomitost, otevřenost, citová stabilita a přátelství**. Prof. Matějček konstatuje, že jejich společným jmenovatelem je právě „prosociálnost“. A když se zabývá **svědomitostí**, kterou i on na základě vlastních zkušeností pokládá za nezbytnou, píše:

Ve výzkumných studích tuto vlastnost skládají přívlastky jako spolehlivý, pracovitý, disciplinovaný, pečlivý, pilný, ale i cílevědomý, vytrvalý, rozhodný apod. Základem slova je „svědomí“ – to nám říká, že takovému člověku svědomí nedá, aby něco zanedbal či odflinkl, a že je tedy na něho spolehnout. V práci i v mezilidských vztazích... Billboard s heslem „Nevaž se, odvaž se!“ nabádá k nesvědomitosti. A když slyším některé „odvažané“ umělce vyprávět v TV zkazky ze svého života nebo ze života svých kolegů, bývá to přehlídka nesvědomitostí, s nimiž se tu vytahují. Svědomitost se zajisté nesnáší s konzumním „dáváním do sebe“, s alkoholem, s drogami a s bohapustým nicneděláním.⁴

4) MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychologické eseje (z konce kariéry)*. Praha : Karolinum, 2004, s. 116

A teď tedy k typologii duchovních nemocí. Pro jednoduchost (a naši potřebu) je roztřídím do tří skupin:

(1) Ta první by se dala docela dobře charakterizovat právě oním výše uvedeným heslem **Nevaž se – odvaž se!** Nemoci tohoto typu se vyznačují zejména útokem na naši vůli. V dnešní době jsou mimořádně časté a velmi úspěšné. Sugerují nám, že nemá smysl se v něčem omezovat, něco si odříct, jakkoliv se přemáhat. Když mají ostatní, já musím mít také. Na téhle nemoci skvěle parazituje současná konzumní kultura západu. Neustále svoje oběti udržuje v napětí, že právě teď přijde ten pravý zážitek, „nic z toho, co jsi dosud zažil, není to pravé“. Opravdu plasticky to popisuje například Zygmunt Bauman ve své poslední studii **Globalizace a její důsledky pro člověka: V zájmu zvyšování spotřební kapacity nesmí být konzumentům povoleno oddech. Je třeba je nepochybně držet v bdělosti a ve střehu, ustavičně je vystavovat novým pokušením – jedině tak zůstanou ve stavu nikdy nepolevujícího vzrušení a vlastně také ve stavu trvalého podezření a neutuchající nespokojenosti. Vnadiidla nutící je přesunout pozornost musí toto podezření potvrzovat a zároveň nabízet z jejich nespokojenosti východisko: „Myslíš, žeš viděl všechno? Ještě jsi neviděl vůbec nic!“** Doufám, že už teď Tě napadá, jak se tohle všechno projevuje v nespočetných variantách i v oddílovém životě. Tak to bude Tvůj úkol. Podobně, jako to, čím právě skauting a jeho metoda tomuto typu nemocí duchovního života čelí. Já Ti jen souhrnně k tomu poskytnu „protihleslo“ vůči tomu, kterým jsem tyto nemoci charakterizoval: **Navaž se na správně dlouhé lano – a předem se ujisti, kdo ho drží!**

(2) Druhá skupina nemocí duchovního života parazituje na heslu, které vypadá – zvláště pro mladého člověka – velice lákavě: **Upřímnost nadevšechno!** Předpokládám, že i Ty považuješ upřímnost za velkou a důležitou hodnotu. Já také. Ale to neznamená být ve svých projevech bezohledný k ostatním a nechat se doslova vláčet svými city. A právě o tohle při nemocech tohoto typu jde. Při nich člověk dovolí, aby jej zcela ovládly hněv, dlouhodobý smutek či celková „rozbředlost“, při níž se člověk plácá odnikud nikam a jen marní čas i svůj život. Naše city jsou naprosto nezbytnou zásobárnou energie pro celý náš život – duchovním počínaje. Bez citů se žádné pořádné dílo neobejde. Ale je to jako s tím ohněm: *Dobrý sluha, ale zlý pán.* Duchovní nemoci, které zneužívají zejména našich citů, se projevují právě tím, že náš vnitřní život zaplavují:

- hněvem, který touží po pomstě či se transformoval v trvalou nenávisť,
- smutkem, který nás stahuje z reálného světa do světa našich snů a iluzí či
- paralýzou, která nám znemožňuje soustředit síly k čemukoliv pořádnému (v pokročilé podobě může vést k malomyslnosti, zahořklosti, depresím a zoufalství).

A to do té míry, že se na nich stáváme přímo závislí. Jako vhodné „protihleslo“ Ti nabízím oblíbené rčení bývalého dlouholetého starosty Junáka Jiřího Navrátila: **Ne-
nech mávat svým majestátem!**

(3) Konečně tu máme třetí skupinu nemocí duchovního života, která záludně čeká hlavně na ty z nás, kteří se úspěšně potýkají s těmi dvěma předchozími. Na rozdíl od těch, kterým vládne jejich „tělo“, nebo kterými smýká jejich cit, napadá tahle skupina nemocí duchovního života sám jeho střed – srdce. Tak či onak člověka

přesvědčuje: **Jsi hvězda!** Ano – dokonce jediná skutečná hvězda celého světa, ba vesmíru, jsi Ty. Ti ostatní jsou tu vlastně jen jako Tvoje publikum, jako zdroj potlesku a obdivu Tvé skvělosti. A nebo jsou tu jen jako figurky do Tvých „her“. Ty jediný máš právo určovat pravidla. Všechno ostatní je jen „materiál“ k tomu, aby ses *seberealizoval*. Jestliže je nějaký *bůh* – pak jsi to právě Ty. V tradiční terminologii se tyhle skupiny nemocí označovaly jako *slavomam* a *pýcha*.

Skutečná záľudnost nemocí tohoto typu je v tom, že se většinou projeví až tehdy, když jsou už opravdu hodně pokročilé. Je to taková rakovina duchovního života. Dlouho se maskují vším možným a daří se jim to, protože ten, kdo byl jimi napadený, mívá skutečně spoustu dobrých a obdivuhodných vlastností a schopností. Bývají to zpravidla ti „nejperspektivnější“ členové oddílu – nejvhodnější typy pro budoucí rádce i vůdce, kterým tohle hrozí. Účinnou léčbou je postoj, který se dlouhou dobu skoro nesměl ani vyslovit – a dnes se jím naopak označuje kde co: **pokora**. Ona je to ve své podstatě schopnost pravdivě smýšlet o sobě samém. Není to tedy vůbec žádná „přihřbllost“ či pokrytecké sebeponižování. Základem pokory je pravda. A pravda o člověku je, že – každý – je opravdu jedinečnou a vzácnou bytostí, ale že není bohem. Důsledkem toho je i heslo, které to skautům účinně připomíná: *Sloužím!*

Na závěr Ti prozradím dva nepřehlédnutelné příznaky toho, že u člověka došlo k vážné duchovní nemoci. Je to *deprese* a *vyhoření*. Tedy ztráta schopnosti zažívat i *přivráčnou* stranu skutečnosti – nejen tu její temnou a bolestivou, nebo ztráta vnitřní energie pokračovat ve své cestě služby. Někdy jdou dokonce ruku v ruce. Každopádně hrozí každému, kdo se pustí do náročné cesty pomoci ostatním, ale „kořeny“ jeho života nejsou zapuštěné dostatečně hluboko, aby obstál i uprostřed „mrazů“ nebo „úpalu“, které každého na takové cestě potkají. Skauti jsou tu zvláště ohroženým druhem...

Otázky a úkoly:

- S jakými nemocemi duchovního života už máš zkušenosti z vlastního oddílu? Jak se konkrétně projevovaly a jaký měly průběh?
- Máš ze svého vlastního života zkušenost s nějakou nemocí duchovního života, o níž byla řeč? S jakou a jak se jí bráníš?
- Zkus každou z uvedených nemocí duchovního života nějak symbolicky vyjádřit. Totéž zkuste na oddílové radě nebo s kmenem R+R.
- Projdi si jednotlivé typy nemocí duchovního života a ve skautských principech, slibu, zákonu, heslu i metodě urči to, co je prevencí proti nim či jejich léčbou. Zkus si to podrobně rozebrat – jak na co působí – případně v čem se co doplňuje a posiluje.

Inspirace:

- Už jsi někdy něco na téma nemocí duchovního života četl? Co? Jak to na Tebe působilo? Mělo to užitek pro Tvůj vlastní život?
- Pokud by Tě zajímalo k tomuto tématu víc, podívej se do knížky Anselma Grüna *Jak zacházet se zlým*.
- Znáš nějaké další možné nemoci duchovního života? Máš s nimi zkušenost?

3.5. Duchovní život jako *život ve vztazích*

Tohle by pro Tebe – pokud jsi četl pozorně od začátku – neměla být žádná novinka. O tom už byla řeč několikrát. Nejjasněji v modelech duchovního života, kde společně s Martinem Buberem jsem jako základní charakteristiku duchovního života uvedl – stručně vyjádřeno – i toto: *duchovní život není (na rozdíl od duševního) v nás, nýbrž je mezi naším Já a druhým Ty; je mostem, který se opírá o „naš břež“ a o „břež druhého Ty“.*

Teď si to tedy poněkud rozvineme. Předně si posvítime na to, kdo vlastně může být oním „druhým břehem“ našich vztahů. Tedy vztahy mohou od nás vést ke skutečnosti, jež jsou „pod námi“ (například zvířata), „na naší úrovni“ (ostatní lidé, já sám), „nad námi“ (společenství, národ, lidstvo, příroda, Bůh). Ve všech těchto rovinách se nám nabízí možnost rozvoje duchovního života. Možná, že Tě poněkud zarazilo, že se v tom mém výřtu *Bůh* ocitl jako jeden z možných partnerů, nikoliv ovšem jako partner privilegovaný – nebo dokonce jediný (jak si to ve svém zrušeném pojetí duchovního života běžně představují tradiční věřící). Není to ovšem žádný můj originální výmysl – což si lze ověřit například v *Umění milovat* od Ericha Fromma nebo v již citovaném *Já a Ty* od Martina Bubera. Ale v žádném případě to není ani pojetí, které by Boha – alespoň v křesťanském pojetí – ponižovalo. Je to naopak jen důsledné domyšlení takových stěžejních výpovědí, jaké nacházíme například v 25. kapitole evangelia podle Matouše: *Tehdy řekne král těm po pravici: ‚Pojďte, požehnaní mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa. Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznul jsem, a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne, byl jsem nahý, a oblékli jste mě, byl jsem nemocen, a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste za mnou.‘ Tu mu ti spravedliví odpovědí: ‚Pane, kdy jsme tě viděli hladového, a nasýtili jsme tě, nebo žíznivého, a dali jsme ti pít? Kdy jsme tě viděli jako pocestného, a ujali jsme se tě, nebo nahého, a oblékli jsme tě? Kdy jsme tě viděli nemocného nebo ve vězení, a přišli jsme za tebou?‘ Král odpoví a řekne jim: ‚Amen, pravím vám, cokoli jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili.‘ Nebo ve 4. kapitole 1. listu apoštola Jana: *Milovaní, milujme se navzájem, neboť láska je z Boha, a každý, kdo miluje, z Boha se narodil a Boha zná. Kdo nemiluje, nepoznal Boha, protože Bůh je láska.**

Myslím, že pochopení této skutečnosti a její bytostné přijetí je nejen rozhodujícím klíčem k jakémukoliv duchovnímu životu, ale z hlediska skautingu představuje i hlavní podmínku jeho úspěšnosti – či neúspěšnosti. Toho si byl velmi dobře vědom genální zakladatel skautingu Robert Baden-Powell a v mnoha variantách tuto souvislost mezi duchovním životem a láskou k bližním vyjadřoval. Naposledy ve svém posledním poselství skautům, když říká: *Můj život byl šťastný a přál bych si, aby každý z Vás žil právě tak šťastně. Věřím, že nás Bůh postavil do tohoto světa, abychom byli šťastni a radovali se ze života. Štěstí není výsledkem bohatství nebo úspěchu v povolání a ještě méně showvavosti k sobě samému. Důležitý krok ke štěstí spočívá v tom, že dokážete být užitečními a budete radostně užívat života, až se jednou stanete muži. Vlastní štěstí však nacházejte v tom, že budete dělat jiné šťastnými.*

Zjištění, že v našich vztazích se **bezprostředně** uskutečňuje duchovní život a že se skrze ně přímo napojujeme na samotnou Lásku absolutní, vyžaduje současně velmi důležité praktické a konkrétní doplnění: Obvyklou „vstupní branou“ do světa vztahů a tedy i duchovního života jsou pro každého z nás vztahy k nejbližším lidem. Vykládat nadšeně o lásce a přitom nevycházet s lidmi ve svém okolí – to je vždycky velmi pozedřelé. Apoštol Jan Zebedeův to při své typické přímosti vyjádřil velmi jasně: *Řekne-*

-li někdo: „Já miluji Boha“, a přitom nenávidí svého bratra, je lhář. Kdo nemiluje svého bratra, kterého vidí, nemůže milovat Boha, kterého nevidí. (1J 4,20). Je to někdy docela nemilé a může to být zdrojem dost velkého trápení, ale je to tak: naše vztahy k nejbližším lidem – rodičům, sourozencům, partnerům, dětem, příbuzným, kolegům atd. – hrají zásadní roli pro úspěch či neúspěch našeho celoživotního rozvoje duchovního života.

Z hlediska skautingu má pak velký význam to, že zvláštní úlohu v rozvoji duchovního života hraje vztah „bratrství“ (kamarádství, přátelství), který je základem (podstatnou složkou) jakéhokoliv jiného dospělého vztahu. Myslím, že jedno z nejdůležitějších poselství, které máme jako skautští vůdci zprostředkovat svým mladším „sourozencům“ v oddílech, rojích či smečkách, zní: ***Teď nemáš ve svém životě důležitější úkol, než být druhým správným kamarádem. Tvoje kamarádství jsou tím nejcennějším, co teď ve svém životě máš chránit a rozvíjet.*** V naší civilizaci, která je tak zaměřená na výkon – a tedy zpravidla na školní výsledky či jiné podobné výkony – je toto poselství rozhodujícím vkladem do duchovního život našich dětí.

Otázky a úkoly:

- Kde všude se v základech skautingu i jeho metodě projevuje porozumění tomu, že vztahy hrají pro náš duchovní život rozhodující roli?
- Které konkrétní vztahy určují Tvůj duchovní život? A jak?
- Vytvoř si mapu určujících vztahů dětí ve svém oddílu. Které osoby hrají pro každé dítě důležitou roli a jakou?

Inspirace:

- Co utváří konkrétní podobu našich vztahů a představ o nich? Jak je to ve Tvém případě? Odkud pocházejí vzory a modely, podle nichž utváříš své vztahy?
- Které knížky jsi o vztazích četl a co Ti přinesly?
- Dokázal bys napsat recenzi některé knížky o lidských vztazích?
- Proč si myslíš, že ačkoliv ve většině náboženství hraje láska „teoreticky“ důležitou roli, v praxi jejich vyznavačů to mnohdy nebývá poznat?
- Čím z Tvého hlediska náš skauting ohrožuje své poslání výchovy k lásce?

3.6. Duchovní život jako život v pravdě

Je tomu už skoro sedmnáct let, kdy se na jednom skautském semináři jistá sestra otázala, jaký je rozdíl nebo jaká je souvislost mezi „duchovním“ a „mravním“. Bezpochyby tím vlastně reagovala na skutečnost, že slova *duchovní* a *mravní* se vyskytují jako siamská dvojčata – aniž by se někdo pořádně zabýval jejich rozbořením a výkladem. Já jsem na základě toho pro V. skautský sněm v roce 1992 zpracoval (spolu s Václavem Břicháčkem, Janem Pískem, Jarmilem Burghauserem a Přemyslem Hauserem) materiál *Duchovní dimenze ve skautingu* a v něm stať *Výchova svědomí*, kterou jsem speciálně věnoval souvislosti mezi duchovním a mravním životem. A protože ani po těch skoro patnácti letech se nic podstatného nezměnilo ani na naší celkové situaci, ani na tom, co si o této souvislosti myslím, nabízím Ti teď hlavní myšlenky, které *Výchova svědomí* obsahuje.

Moje základní teze zní: *Mravní jednání je ve své podstatě (prakticky nejpodstatnější) součástí duchovního života – ovšem za předpokladu, že je řízeno živým svědomím, které je skutečně schopné vést dialog se samou Pravdou bytí.*

Opravdová výchova je kultivací dvou výchozích daností lidského života: *existenční nejistoty* a *základní svobody* (potřeba být sám sebou, být tím, kdo podstatně určuje svůj vlastní život). „Prostor“, ve kterém dochází k této kultivaci, se v pravém slova smyslu nazývá duchovní dimenzí. Přiměřenou odpovědí na existenční nejistotu je *láska* – a to ve všech svých oprávněných podobách – mateřské, otcovské, bratrské, přátelské, manželské ap. Tím jsem se zabýval před chvílí. A kultivací naší svobody je *„žít v pravdě“* – tedy život žitý v „odpovědnosti vůči něčemu vyššímu, než je má rodina, má země, můj podnik, můj prospěch. V odpovědnosti k řádu bytí, do něhož se všechno naše konání nesmazatelně zapisuje a kde se teprve a jen spravedlivě zhodnocuje.“ (V. Havel, Kongres USA, únor 1990). Václav Havel pak přímo pokračuje: „*Tlumochníkem mezi námi a touto vyšší autoritou je to, co se tradičně nazývá lidské svědomí.*“

Podívejme se tedy na skutečnost **svědomí** podrobněji. Předně je nutné zdůraznit, že svědomí jako dispozice k odpovědnému jednání je vlastní každému člověku. Přímo spoluurčuje podstatu člověka jako člověka: je určen k tomu, aby miloval i byl milován, a aby se odpovídal ze své svobody.

Okolnost, že svědomí je vloženo do života každého člověka jako zárodečná dispozice k onomu „dialogu s absolutnem“, ovšem poukazuje na nutnost jeho postupného rozvíjení. Tady můžeme plodně využít analogie s hlasovou *komunikací*. Každý člověk (až na patologické výjimky) se rodí s dispozicí – fyzickou i psychickou – naučit se mateřskou řeč. K naplnění této dispozice dochází pozvolným, mnohaletým vývojem, který musí být podněcován z vnějšku. Bez toho, že je dítě opakovaně „dotýkáno“ lidskou řečí, by se samo řečí nenaučilo (viz děvčátka vychovaná mimo lidskou společnost vlčicí). Zjištění, že hlasem lze komunikovat, výstavba slovníku, schopnost porozumění větším celkům, osvojení si gramatických pravidel a konečně samostatná tvorba v mateřském jazyku – to představuje jednotlivé etapy rozvoje krůčků až k vyzrálé dovednosti komunikovat (třeba v několika jazycích). Nic přitom nelze přeskocit a nelze zaměnit pořadí. Pouze při dodržení celé posloupnosti je vývoj završen skutečně tvořivou dovedností využívat jazyk v plné šíři k opravdovým dialogům.

Něco podobného se odehrává i při vývoji svědomí. V optimálním případě dochází k jeho „**probuzení**“ mezi 3. až 6. rokem po překonání období „prvního vzdoru“ (tj. v období, kdy si dítě uvědomí, že se liší od ostatních a začne vědomě užívat zájmeno „já“). V této fázi výchova svědomí spadá prvořadě do rodičovských povinností, ale bývá bohužel často zanedbávána. I v našich skautských oddílech se to hemží dětmi, jejichž svědomí je zcela neprobuzené; vůbec nerozlišují mezi dobrem a zlem. Výsledkem první etapy výchovy svědomí (probuzení) by totiž právě mělo být zásadní, být i zjednodušené, povědomí dítěte o tom, že člověk může jednat v souladu s dobrem – nebo naopak proti němu, tedy ve prospěch zla. V praxi jsou dva hlavní prameny, jejichž pomocí může být tato fáze probouzení vyvolávána a prohlubována: reálné životní situace dítěte (zprvu v rodině a pak zvláště jednání mezi vrstevníky) a vhodně volené pohádky a příběhy (nejlépe vyprávěné). Opakuji, že v této úvodní etapě zdaleka nejde ještě o dovednost dítěte rozlišovat v jednotlivých případech jednání mravně správné od chybného, jako spíše o vštípení toho, že vůbec jednání může být dobré nebo zlé.

Toto učení musí být (jako každé učení) vhodně motivováno a posilováno. Konkrétně to znamená, že pro dítě musí být zjevná, těsná souvislost mezi dobrem a odměnou – a špatným jednáním a trestem. Popírat nutnost této souvislosti poukazem na to, že dítě pak jedná správně jen z touhy po odměně či ze strachu před trestem, znamená nebrat zřetel na reálné možnosti dětí a přenášet oprávněné požadavky platné ve světě dospělých na nevhodné adresáty. Takto vychovávané děti se pak nenaučí jednat správně „nezjištně“ nikdy. Možná zbytečně připomínám, že se zásadně nesmí směřovat jednání zlé (např. dítě udeřtí úmyslně druhé dítě) a jednání nevhodné nebo nám nějak nepříjemné (dítě zvrhne šálek, roztrhne si z nepozornosti kalhoty, z nešikovnosti rozbije okno ap.)

Období mladší školní docházky otvírá druhou fázi ve vývoji svědomí: dítě začíná rozlišovat jednotlivé *typy mravně dobrého jednání a jednání mravně nepřipustného* (začíná si tvořit „slovník“). Nedochozí k tomu ovšem na nějaké obecné úrovni – jde zpravidla o mravní ztotožnění se dítěte s nějakou *milovanou autoritou* – „*dobře je to, co dělá můj tatínek, maminka, pan učitel, můj vedoucí... zlé je to, co je zarmucuje, co se jim nelíbí*“.

Jedná se o mladší vlčácký resp. světluškovský věk, ve kterém klíčovou roli pro rozvoj svědomí dítěte hraje přítomnost blízkého člověka, kterého dítě miluje a který přitom jedná pro dítě dostatečně „průhledně a srozumitelně“. Je tedy důležité snažit se dětem v tomto věku již pro ně srozumitelným způsobem vysvětlovat důvody našeho jednání a našich rozhodnutí – zvláště pokud odměňujeme nebo se zlobíme a trestáme. Posilování mravního vědomí i následně jednání dítěte v této etapě těsně souvisí s posilováním vztahu k určujícím autoritám. Mnohem méně se tu uplatňuje úloha slibu, hesla a zákona, jejichž závaznost si valná většina dětí ještě nemůže uvědomit.

Prudkým vzrůstem významu těchto skutečností je naopak charakteristická etapa třetí: dítě si osvojuje „*gramatiku*“ mravního jednání. Díky větší psychické i sociální zralosti je už schopné odlišit konkrétní situace a obecně platný řád. Mravní jednání přestává úzce svazovat s jednotlivou osobou. Začíná ho poměřovat *universální normou* – „*Mluvit pravdu je správné pro každého*“, „*Silnější má ochraňovat slabšího*“ ap. Proto je dítě v této etapě také zvláště zranitelné zjištěním, že dospělí „bez problémů“ tyto universální normy porušují – například že lžou, že se v reklamě klidně klame apod. V této fázi by bylo vážným ohrožením mravního vývoje dítěte odmítnout ve jménu „vyšší morálky“ mravnost směřovanou slibem, heslem a zákonem. Dítě se totiž teprve učí poznávat mravní situace a uvažovat o nich. Odlišovat podstatné od nepodstatného, vážit míru zavinění a odpovědnosti. Je to vlastně období jakýchsi „mravních etud“. Vychovatel si proto musí být dobře vědom, že **jde o etapu právě tak nezbytnou jako přechodovou – která však není sama sobě cílem**. Této formě mravnosti totiž ještě chybí skutečná duchovnost. Ještě není v podstatě dialogická.

Kdyby člověk zůstal v ní usazen až do dospělého věku, stala by se takto zatvorená mravnost překážkou jeho opravdové dospělosti. Lidé s takto nedospělým svědomím – svědomím „*zákonickým*“ – se vyznačují neschopností vlastní trvalé změny smýšlení, revize vlastní cesty. Bývají tedy agresivní, netolerantní a sobě i jiným často nesnesitelní.

Rozhodující období, ve kterém probíhá „boj“ o dovršení vývoje svědomí, je puberta. Zde totiž dochází ke tvrdému konfliktu oněch dvou výchozích dispozic naší existence, o kterých jsme hovořili na začátku – *nejistoty a svobody*. Dětská forma bytí je charakterizována tím, že touha po jistotě zatlačuje touhu po svobodě.

Puberta je pokusem tuto rovnováhu změnit – podržet jistotu, ale současně naplnit i svobodu. Dramatičnost situace je dána tím, že tyto výchozí pozice nelze nějak jednoduše sladit či „harmonizovat“. Jsou v určitém nezrušitelném konfliktu, jehož původ je mimo dosah našeho přímého působení. Dospělost vězí podstatně v tom, dokázat žít s tímto rozporem, vydržet určitou zásadní nejistotu, nevzdat se ani své svobody – a přesto přijmout odpovědnost za svůj život.

Toho lze úspěšně docílit jen tehdy, když naše *svědomí* se skutečně stane nástrojem *duchovního dialogu*, při němž je opravdu schopné nám zprostředkovat výzvy oné „vyšší autority“, kterou přijímáme svobodně, aniž bychom se zříkali svého dílu svobody, a tím i odpovědnosti. Již mnohokrát bylo řečeno, že ústřední roli tu hraje naslouchání – neboť skrze vyzrálé, dospělé svědomí můžeme být opravdu oslovováni v plném slova smyslu. Výchova svědomí se tu pak stává stále více sebevýchovou – která, jak víme, je naším úkolem až do té doby, než staneme této „vyšší autoritě tvář v tvář“.

Cesta za zralým – tedy dospělým dialogickým – svědomím je ústředním výchovným úkolem. Osobně jsem přesvědčen, že skauting představuje cestu, která tu má nejnvtější šanci uspět. Proto jsem s ním také spojil svůj život...

Otázky a úkoly:

- Jaké jsou Tvé zkušenosti s vlastním svědomím? Jak Ti funguje – případně nefunguje? V jaké fázi rozvoje svědomí se právě nacházíš (viz. výše)?
- Co sám děláš pro stálý rozvoj schopnosti Tvého svědomí pomáhat Ti lépe se orientovat v mravním rozhodování?
- Které prvky skautské metody slouží k rozvoji svědomí? Jak? Jak je konkrétně využíváte v oddílové činnosti?
- Jak ve Tvém oddílu jsou rozpracovány různými věkovými kategoriím přiměřené motivační nástroje pro rozvoj mravního života oddílových dětí?
- Jak lze jednotlivé typy oddílových akcí a činností využívat k rozvoji jednotlivých fází mravního života členů oddílu?
- Jakou úlohu v tom všem hraje oddílová tradice?

Inspirace:

- Přečti si nějakou knížku, která se zabývá etikou (tedy filosofickou disciplínou, která zkoumá různé systémy morálního jednání) a pohovoř si o ní s ostatními.
- Zkus si projít některou z encyklopedií her a pokus se zhodnotit jednotlivé hry z hlediska jejich přínosu pro rozvoj duchovního života – případně jeho morální složky.
- Promysli si reálné životní situace, kdy se může dostat do konfliktu požadavek pravdy s požadavkem lásky a společně s ostatními diskutuj o řešení takových situací. Jakou roli v řešení takových situací hraje svědomí?

3.7. Duchovní život a kultura

Docela by mě zajímalo, co se Ti vybaví jako první, když slyšíš slovo „kultura“. Ono má totiž několik významů. Ten první – nejpokleslejší – se promítal docela typicky do toho, co se v době komunistického režimu nazývalo „kulturní dům“: tedy zařízení pro

všeobecnou zábavu a také nějakou amatérskou „uměleckou činnost“ – kroužky, tanečky, flétničky ... Pak se slovem kultura myslí „velké umění“ – tedy kamenná divadla, opery, velký symfonický orchestr... V historii a někdy i společenských vědách se *kulturou* označuje to, co se také nazývá *civilizace* – tedy populace na nějakém rozsáhlém území, která je charakteristická určitým způsobem života. To se ostatně přeneslo i do biologie, kde se kulturou obdobně nazývají soubory stejných rostlin či organismů vypěstovaných člověkem.

Původní latinské *culturare* – od něhož naše „kultura“ pochází – znamenalo *vzdělávat, pěstovat, činit lepším*. A právě v tomhle původním významu má kultura pro duchovní život zásadní význam. Vždyť je to ona, která dává duchovnímu životu smyslově vnímatelné „tělo“: nabízí mu slovník, kterým se vyjadřuje, i symboly, které jsou pro komunikaci v duchovním životě ještě důležitější, připravuje pro něj představy, které jsou s ním spojovány, i příběhy, díky kterým mohou být tyto představy překročeny zpátky k životu. „Obléká“ jedinečné události duchovního života svými písněmi, obrazy či dramaty – a tak je znovu umožňuje přítomnit. A konečně – je to zase kultura, která určuje, co vlastně bude člověk pokládat pro reflexi i prožívání duchovního života za podstatné – a co naopak nikoliv. Na třech konkrétních případech ten zásadní vztah mezi kulturou a duchovním životem podrobněji doložím.

Říkal jsem předně, že kultura poskytuje duchovnímu životu slovník – a zvláště *„slovník symbolů“*. Jelikož se o duchovním životě nedokážeme vzájemně jinak bavit, než prostřednictvím symbolů, tak je jasné, že jde o skutečnost naprosto zásadního významu. Nejprve to ukážu na příkladu jednoho konkrétního symbolu. Je jím *srdce*. Nemyslím pochopitelně srdce v lékařském slova smyslu, nýbrž právě jako kulturní symbol. Pro starověkého Izraelitu znamenalo *„srdce“ (léb)* skutečný duchovní „střed“ člověka. Ze srdce vycházely nejtajnější myšlenky, v srdci dochází k rozhodujícím soudům. Srdce může být chápavé či zatvrzelé. Zkrátka srdce je v tomto kulturním prostředí tím, co člověka činí duchovní bytostí, jedinečnou myšlenkou Boží tvorby: stvořit člověka znamenalo stvořit jeho srdce. Ne tak pro antického Řeka, který žil z podstatně jiného kulturního základu. V něm bylo srdce symbolem toho nejméně spolehlivého a důležitého v lidské výbavě: byly to *city* a *vášně* – tedy něco, co skoro nepatřilo k duši (*psyché*) člověka. To, co naopak tvořilo základ lidské důstojnosti, byl rozum (*nús*). Aby to ale nebylo tak jednoduché, tak zatímco starověcí překladatelé Bible do řečtiny si ještě byli vědomi této rozdílné kulturní podmíněnosti – a nezřídka původní hebrejské *léb* nahrazují v řecké verzi (Septuagintě) slovem *nús*, novovek tu už vidí jen nepřekročitelnou propast mezi rozumovostí antiky a neschopností racionality u Židů. A tohle se projevuje mnohdy dodnes. Když někdo – v návaznosti na biblickou hebrejskou tradici – používá pro duchovní jádro člověka termínu *srdce*, bývá častokrát odbyt s tím, že *jde jenom o cit a tam vládne přece naprostá subjektivita a vůbec žádná racionalita*.

Ten druhý příklad je doplněním prvního: nejde jen o to, o čem a jak se v dané kultuře „hovoří“, ale také o to, *o čem se mlčí*. Pokud totiž daná kultura nedokáže pro některou skutečnost duchovního života poskytnout vhodný symbol, nejsou lidé, kteří jsou na ní závislí, schopni příslušné skutečnosti vůbec reflektovat – a tedy ani si je uvědomit i tehdy, když je vlastně prožívají. V naší české situaci je to zvláště patrné. Právě absence vhodného všeobecně sdíleného symbolického slovníku má za následek, že většina současných Čechů má pocit, že se jich duchovní život netýká. Spojují jej totiž

pouze se symbolikou barokního katolického náboženství, což pochopitelně není přiměřený kulturní rámec pro člověka na začátku 21. století. Výsledkem je, že se o české společnosti automaticky hovoří jako o „nejateističtější společnosti“ na světě – ačkoliv solidní výzkumy přitom ukazují (viz odkazy na konci), že v českých poměrech většinou nejde o skutečný ateismus, nýbrž o ztrátu schopnosti vyjadřovat svůj duchovní život a (případně z něj vyrůstající vztah k transcendenci) tradičním církevním slovníkem.

Třetí příklad se týká toho, jak *kultura dává důležitost různým sférám lidského poznávání, prožívání a usilování*. Ještě v době, kdy jsem chodil do školy a začal vést oddíl, bylo u nás samozřejmé, že rozhodující podíl na poznání světa i člověka, hlavní arbitry v otázce pravdy i omylu, skutečně „kladivo na čarodějnice“ je věda. Postavení vědy bylo v kulturním okruhu novověké Evropy naprosto neotřesitelné. To minimálně do druhé světové války platilo pro celý tento okruh – nejen pro země, které se dostaly pod vládu „vědeckého světového názoru“ v marx-leninském pojetí. V něm to bylo dovedeno jen do formy státního *náboženství*. Dnes – po necelých padesáti letech – je situace podstatně jiná. Lidé mé generace střídavě nevěřičně kroutí hlavami a střídavě si zoufají nad tím, jakým nesmyslům, pověrám či bizarním názorům dokáží dnes mladí lidé upřímně věřit a jedním dechem s tím vykládat o nespolehlivosti vědy, neboť „všechna pravda je relativní“ a „každý má právo na svou pravdu“ – tak jakápak *objektivita* vědy. Na místo, které po několik století zaujímal věda, suverénně nastoupila *zábava* – a vědecká komunita zažívá podobné trauma, jako s nástupem novověku zažívala teologie. Všechno je přitom podstatně dílem kulturní proměny – dnes zapříčiněné nástupem nových komunikačních technologií, zejména televize, internetu a mobilních telefonů.

Otázky a úkoly:

- Jak se projevuje vztah mezi kulturním rámcem a duchovním životem v oddílovém dění? Co s tím má společného „oddílová tradice“?
- Zažili jste v historii oddílu už nějaké kulturní proměny? Jaké měly následky?

Inspirace:

- Jaká východiska jsou podle Tebe určující pro současnou českou a evropskou kulturu?

3.8. Duchovní život a náboženství

Tohle téma samozřejmě muselo dříve nebo později také přijít. To, že přišlo až teď, není tím, že bych jej z nějaké obavy odsouval co nejdál. Já jsem se opravdu na něj těšil. Jenom jsem potřeboval, abys měl pro tenhle náš rozhovor už dostatečné množství informací a mohl to, co Ti teď řeknu, zařadit do správné souvislosti. Protože právě o tu souvislost velice podstatně jde. Jinak totiž nebudu říkat ani nic moc převratného, ani originálního.

Když se tedy na to podíváme historicky, tak pro rozvoj duchovního života (jednotlivců i celých společenství) zpravidla na určitém stupni vývoje (pokud známe historii lidstva, tak velmi záhy) vznikají určité „školy“, jejichž cílem je vytvořit v dané **společnosti sdílený základ vztahů ve všech podstatných rovinách** (viz 3.5). Pokud

jsou takové pokusy úspěšné, vedou k ustanovení mnohavrstevného společenského jevu, který je náboženství. Náboženství je tedy podstatnou složkou lidské kultury. Všechny známé kulturně-civilizační okruhy na planetě Zemi nějaké náboženství vytvořily. Dokonce i ta naše „ateistická česká společnost“ má „své“ náboženství. Jen je třeba k tomu přistupovat opravdu střídavě – a mít na paměti to, co v českém termínu „náboženství“ poněkud zaniká – a co naopak bylo zřejmé třeba v latinském (a od něho v řadě jazycích odvozeném) *religio*. To byl souhrnný název pro to, co danou společnost *spojovalo*: spojovalo lidi navzájem v jednu společnost a spojovalo tu společnost s přírodou i s tím, co ji přesahovalo – třeba jako zákony, *Logos, Tao, Nebesa, Brahma, Nibbana* – nebo i *Bůh*. A když si teď představíš nabitě Staroměstské náměstí po návratu hokejistů se zlatými medailemi, které volá *Hašek je bůh* – a dalších skoro pět milionů lidí je nad tím u obrazovek svých televizorů u vytržení nebo aspoň v radostné euforii – jestli pak to není ukázková „bohoslužba“ současného spolehlivě fungujícího českého „náboženství“. Samozřejmě, že je – alespoň potud, že má svou vlastní formu uctívání, tedy *kult* (a nejde jen o sportovce – vezmi si, co všechno je uznáváno a uctíváno jako *kultovní*), a zprostředkovává „transcendentní“ *zážitek společného vědomí*. Můžeme to sice kritizovat jako povrchní, iracionální, nacionalistické či jinak pokleslé, ale jen tím potvrzujeme, že tam, kde není duchovní život dostatečně kultivován, chytá se všeho možného.

Faktem je, že takových *škol* pro udržování a rozvoj duchovního života ve společnosti sice vzniklo mnoho, ale o většině vůbec nevíme a o řadě dalších víme hlavně to, že už dávno pro žádnou významnou společnost tuhle roli nehrají. Těch škol, které úspěšně překonaly „porodní problémy“, vlastně za těch zhruba 50 tisíc let (kdy se objevily první stopy náboženství), je pár desítek. A ještě většina z nich má značně omezený význam. Pro nás je ale nejpodstatnější, že **všechna významná tradiční náboženství vyrostla z nějaké klíčové události se silným duchovním (většinou vzta-hovým) rozměrem**. Tu událost někdy známe – např. u Mojžíše, Gautamy, apoštolů, Mohameda – jindy nikoli. Zkus si jako **úkol** ty známé události najít.

Co nám tedy náboženství přináší z hlediska rozvoje duchovního života? Na jedné straně možnost jít po *vyzkoušených cestách společně* s těmi, kteří jdou stejným směrem, na druhé straně může *uspávat* tvořivost lásky i pravdivost svědomí. Neboj se, nikam Tě nelanařím. Znáš dobře život ve velkém náboženském společenství, jsem vděčný, že jsem byl k němu přizván – ale to neznamená, že nevidím kromě jeho výšin i jeho slabiny a nebezpečné srázy. Pokládám ale za nezbytné pro zralého dospělého člověka, aby obojí – světla i stíny obou variant kultivace duchovního života – si dobře uvědomil jak ten, kdo chce svůj duchovní život rozvíjet „na vlastní pěst“ (a mnohdy *objevovat Ameriku* či *slepé cesty*), tak ten, kdo využije nabídku některé z náboženských či spirituálních škol (a bude muset nést napětí mezi věrností „cestě“ a věrností „sobě“).

Na závěr Ti pro inspiraci poskytnu odkaz samotného Baden-Powella:

*Zapomínáme, že jsme děti jednoho Otce a že se všichni snažíme plnit jeho vůli, i když třeba různým způsobem. Jednu věc vím ale docela jistě – Bůh není tak úzkoprsý, jak si někteří lidé zřejmě představují. Je to všeobjímající láska, která si nevšimá nepodstatných rozdílů ve formách, víře a vyznání, ale žehná každému, kdo se skutečně snaží podle svých schopností, jak nejlépe dovede, žít a pracovat v Jeho službách.*⁵

5) BADEN-POWELL, Robert. *Vlče, skaut, rover*. Liberec : Skauting, 1992, s. 205

4. Některé stavební kameny

Doufám, že Tě potěší moje následující ubezpečení: V této kapitole nepůjde o filosofická zkoumání, nýbrž o některé praktické rady a doporučení. Nebudu se tedy rozsáhle zabývat zdůvodňováním toho, proč právě tyto skutečnosti jsem vybral jako „stavební kameny“ duchovního života. Těm, kteří by měli (možná i oprávněný) pocit, že jsem něco důležitého vynechal, doporučuji, aby v nadpisu nepřehlédli slůvko „některé“. Na druhé straně ale mohu potvrdit, že ty, které následně uvádím, jsem sám ve svém životě, v životě svých oddílů i v řadě dalších svědectví poznal jako nezbytné průvodce duchovního života.

4.1. Samota a společenství

Duchovní život je život ve vztazích – takže proč je v názvu společenství, je jasné. Ale co ta „samota“. Ano – na první pohled se zdá, že je to přímý protiklad společenství. Ale ono to tak je jen ve světě pojmů – nikoliv v duchovním *životě*. Právě proto, že je to život. Podobně jako *vdech* a *výdech* jsou sice opačné akce – a přece nutně patří k sobě a teprve ve stálém opakování umožňují dýchání, tak i život v samotě a život ve společenství patří k sobě a nutně se doplňuje. Dokonce platí velmi důrazně: ***Kdo nedokáže v samotě vydržet sám se sebou, nedokáže ani vydržet ve společenství s ostatními.***

Prakticky to znamená, že výchova k tomu, aby člověk dokázal být sám se sebou – a to ne jako „odsouzenec k nudě“, nýbrž jako ten, kdo se připravuje na život ve společenství – podstatně patří k podpoře duchovního života. Odrazem toho jsou i některé

skautské zkoušky – Tři orlí pera, Bobřík samoty apod. – ale ono jde o mnohem víc než o nějakou jednorázovou záležitost. Jedná se opravdu o prohloubení schopnosti být sám se sebou – a přesto plně ve vztazích.

Toto prohlubování má několik stupňů. Nejnižší a téměř samozřejmý je schopnost sám vykonávat nějakou smyslupnou, uloženou činnost. To přece potřebuje umět záhy každý: když se učí do školy, když pomáhá s něčím doma, když plní nějaký úkol přes týden do oddílu. Tady jde jen o soustředěnost, vytrvalost a schopnost sám posoudit kvalitu vykonané práce. Dalším krokem je schopnost sám si najít takovou smyslupnou činnost. Na konci vláčického věku už by to měla být samozřejmost. Může to být manuální činnost (vyřezávání, stavění z kostek, konstrukce z různých stavebnic, vyrábění dárku apod.), i činnost duševní (četba, soustředěný poslech nějakého pořadu, psaní deníku, příprava programu pro družinku atd.) Zásadní konkurencí je tu typické „zabíjení času“, kdy místo skutečného výběru pořadu v televizi dítě (a bohužel mnohdy i dospělý) kouká na cokoli, co se právě v televizi vysílá, s ovladačem v ruce „loví“ všechno možné – aby nakonec konstatovalo, že je to všechno hrozná nuda. Dalším zabíjákem času jsou počítačové hry. I když odhlédneme od jejich mnohdy vyloženě nevhodného (násilného) zaměření, přesto je důležité pomáhat dětem i dospívajícím, aby neskončili v téhle pasti. K tomu vede i to, aby si vážili času, kdy mohou být o samotě. A to je i třetí stupeň: v něm už se člověk nezabývá žádnou konkrétní činností, ale naopak prohlubuje svoji schopnost soustředění, vnímání ticha či zvuků přírody, uvědomělého prožívání přítomnosti a schopnosti reflektovat své jednání a při tom naslouchat vlastnímu svědomí. Takové prožívání samoty je přímo nabitě vztahy, protože tu mohou před naším vnitřním zrakem defilovat všichni, kteří jsou s námi tak či onak svázáni, a my můžeme bez zátěže spěchu či vnějších ataků tento svůj vztah zpřítomnit a v pravdě a lásce ho pročistit.

Možná Ti tohle už přijde jako hotová sci-fi, ale je fakt, že právě takhle dokáží skuteční mistři duchovního života prohlubovat a projasňovat svoje vztahy, léčit jejich různá zranění a z této nezbytné přípravy v samotě pak vycházejí do účinné akce. Zatímco my ostatní většinou neustále něco ve vztazích „řešíme“, ale je to ve skutečnosti jen takové přehrabování se na povrchu, opakování toho, co už stejně bylo stokrát řečeno, marné čekání na změnu, která ovšem nemůže přijít, protože jsme ji v samotě nepřipravili. Tak si vyber...

Otázky a úkoly:

- Zkus každý den aspoň deset minut věnovat intenzivnímu soustředění v samotě a aspoň jednou za měsíc tomu věnuj hodinu – kdy si projdeš všechny své důležité vztahy a vytipuješ, zač v nich můžeš děkovat a v čem potřebují uzdravit.
- Aspoň občas svou reflexi zapiš.
- Je v programu vašeho oddílu aspoň tu a tam prostor pro prožitek „naplněné samoty“? Jak se to daří opravdu využít?

Inspirace:

- Najdi si v literatuře nějaké líčení takové meditace a srovnej to se svou zkušeností.

4.2. Svoboda a odpovědnost

Teď jsme se dostali k tématu, o kterém se moc pěkně debatuje, ale velmi obtížně se pak ty skvělé myšlenky z debat uskutečňují. Kámen úrazu je totiž v tom, že jak svoboda, tak odpovědnost jsou skutečnostmi, které člověka na jedné straně přímo definují, právě díky nim je člověk onou jedinečnou bytostí, pozvanou k velikému dobrodružství života v pravdě a lásce, ale na druhé straně mohou být také příčinou těch nejstrašnějších událostí v lidských dějinách, nad nimiž s nímou hrůzou zíráme do propasti zla.

Ale neboj, nechystám se na traktát o velikosti a bídě člověka, o výšinách a propastech svobody. Slíbil jsem rady praktické. A už k nim směřuji. Pouze ještě jedno „teoretické“ upozornění Ti chci svěřit: V posledních patnácti letech se stalo skoro módou říkat, že *svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého*. Není při tom třeba příliš mnoho bystrosti a logického uvažování k tomu, abys odhalil, že takhle to tedy určitě být **nemůže**. Přísným domyšlením toho je buď závěr, že svobodný prakticky není nikdo, protože ze všech stran je naše svoboda znicotněna svobodami těch, kteří nás obklopují (a kdo z nás není neustále tak či onak „dotýkán“ druhými lidmi – a tedy i jejich svobodou), nebo svobodný je jenom jeden – a ten je také jediný skutečný, je to vlastně *bůh* – a my všichni jsme jen jakési stíny.

Zkrátka na tomhle módním rčení je dobré jenom to, že bere do hry „*druhého*“. Ano – ti druzí skutečně mají co podstatného dělat s naší svobodou, ale ne tak, že by ji „ukončovali“, nýbrž naopak: *svoboda jednoho začíná působit jako skutečná svoboda tam, kde se setká se svobodou druhého*. Teprve při setkání mého „já“ s druhým „Ty“ se může uplatnit moje schopnost rozhodování – a to rozhodování pro dobro druhého „Ty“, nebo – nejlépe – pro dobro nás obou. Svoboda je tedy z tohoto hlediska dispozice hledat, přijímat a uskutečňovat taková řešení, která maximalizují dobro s ohledem na všechny zúčastněné. Je jasné, že podstatnou metodou, kterou svoboda ke své působnosti potřebuje, je *dialog*, a významnou podpůrnou schopností *empatie*. Výchova ke svobodě tedy podstatně spočívá v rozvoji obojího.

Co se týče odpovědnosti, budu stručný, ale přímočaře otevřený, protože tady opravdu nelze hrát nějakou „pštroší hru“. Jde o toto: *Odpovědnost* – jak už samo slovo přímo říká – musí vést v tom, že *my někomu či něčemu odpovídáme*. Jistě, že může být důležitá i otázka, za co odpovídáme, ale ta nás nemůže zbavit poctivé odpovědi na tu otázku první a zásadnější. Docela běžně se pokládá za vyřešenou tím, že „přece“ *odpovídám sám sobě* a pak také *druhým lidem*. V pořádku. Jistě i o tohle se jedná. Ale snad vidíš, že je to všechno zatím značně neúplné. Odpovídat sám sobě – to je přece „*samomluva*“, která může být tu a tam užitečná, ale žádná skutečná odpovědnost z toho nevyroste. Je to tak trochu, jako když se baron Prášil – poté co se zabořil 5 sáhů pod zem – z téhle bryndy dostával tak, že si domů doběhl pro krumpáč a lopatu, vykopal se a za vlasy se z té jámy vytáhl. Odpovídat druhým lidem – to už má samozřejmě smysl zásadní. A pro dítě je tenhle typ odpovědnosti naprosto přiměřený (a po dlouhou dobu nenahraditelný – viz o duchovním životě a morálce). Jenomže pro dospělého člověka ani tohle nestačí: „*Když slepý vede slepého – oba padnou do jámy*.“ Skutečně dospělá odpovědnost vyžaduje odpovídat se – řečeno se Zdeňkem Matějčkem – *autoritě, která nás přesahuje*. Nejen kvantitativně, ale samotnou kvalitou svého bytí. Jenom ta může být skutečným partnerem pro naše *svědomí*. Jenom autorita, kterou bezpodmínečně uznáváme, je hodná naší odpovědnosti. To není jen pěkná teorie – to je potvrzená praxe.

A u praxe zůstanu. Pro výchovu ke svobodě jsou podstatné následující předpoklady:

- Dítě musí vyrůstat v určitém *řádu* – v souhrnu pravidel, hranic, povinností – přičemž je velmi dobré, když i z hlediska dítěte jsou hlavní stavební kameny toho řádu „přirozeně nahlédnutelné“: vyplývají z práv a potřeb ostatních, z podmínek pro dobrou hru, z podmínek spolupráce atd. Pak totiž dítě nejprůkazněji zažívá vztah mezi zneužitím své svobody a následným trestem: **Trestá se samo důsledky svého jednání.** To je ideální případ. Proto jsou tak cenným výchovným nástrojem dobře strukturované hry s jasnými pravidly (což neznamená, že od jistého věku nejsou – z jiného důvodu – cenné i hry nestrukturované).
- Nelze vychovávat ke svobodě a současně nepřijmout jako nutnou daň možnost chyb a selhání. Zkrátka musíme **mít odvahu riskovat dílčí nezdary** – a přesto dětem znovu a znovu důvěřovat. Důvěra je vůbec nejnütnější podmínkou výchovy ke svobodě. Důvěra, která unese bolest zklamání ze zneužití svobody včetně následků, jež takové selhání může přinést. O tom by „mohli vyprávět“ nejen rodiče, ale i sám Tvůrce naší svobody (ale to jen tak mimochodem).
- Předchozí nezbytná podmínka samozřejmě vyžaduje důležité vyrovnání: Každý věk a stupeň vyspělosti má svůj **optimální prostor svobody**. Tím, že jej nerespektujeme – a poskytujeme dětem či dospívajícím prostor větší nebo menší, riskujeme vážný výchovný neúspěch a možné vážné poškození dítěte. Za správný odhad tohoto prostoru svobody jsme jako vychovatelé zásadně odpovědní. V obou případech – příliš velkého i příliš malého prostoru – hrozí buď podlomení odvahy dítěte k růstu svobody (je ohrožen jeho základní pocit jistoty), nebo naopak zplanění svobody ve svévoli, která je nejen totálně nezodpovědná, ale vůči všem krutě bezohledná.

Na závěr Ti tu odcituji tři klíčové myšlenky prof. Zdeňka Matějčka – u nás snad nejoblíbenějšího dětského psychologa všech dob – které se týkají výchovy k odpovědnosti:

- 1) *Pokud jde o výchovu k odpovědnosti, tak základní pravidlo zní: Posilovat všechno nesobecké v dítěti a věst je tak, aby bralo na vědomí a přijímalo práva a zájmy druhých lidí.*
- 2) *Výchova k odpovědnosti je celkový postoj k životu a nedá se uskutečňovat kázáním, tresty a strachem.*
- 3) *Vychováváme k odpovědnosti, jsme-li sami odpovědní.*

Otázky a úkoly:

- Jak je to s Tvým vztahem k „autoritě, kterou absolutně uznáváš“?
- Co určuje řád Tvého života (pravidla, podmínky, závazky, úkoly atd.)? Jak v něm působí Tvoje svoboda? Co ji rozvíjí, co ji ohrožuje?
- Co Ti z hlediska podpory rozvoje svobody a odpovědnosti svěřených dětí dělá největší potíže (unést autoritu, přijmout riziko, správně určit optimální prostor svobody, poskytnout jim základní řád atd.)
- Jak skautské principy a skautská metoda podporují výchovu ke svobodě a odpovědnosti?
- Co z toho se v životě a programu Tvého oddílu zvláště uplatňuje a daří? Co naopak se moc neuplatňuje nebo nedaří? Proč myslíš, že tomu tak je? Máš plán, jak to zlepšit?

Inspirace:

- Zkus si aspoň u některých Tobě známých či blízkých škol duchovního života (náboženství, spiritualit) promyslet, čím rozvoj svobody a odpovědnosti posilují – a čím jej naopak mohou ohrožovat.
- Znáš v dějinách nějaké osobnosti, které Ti připadají z hlediska zralosti svobody a odpovědnosti zvlášť úspěšné, příkladné?
- V některých filosofických či myšlenkových systémech se zpochybňuje, že je člověk ve skutečnosti svobodný; co na tom může být pravdy a proč to tak podle Tebe není.

4.3. Krása a radost

Mottem této podkapitoly by mohlo být čínské přísloví: *Má-li člověk v duši světlo, vyzařuje z něj krása. Vyzařuje-li z člověka krása, vládne v jeho domě harmonie. Vládne-li v domě harmonie, panuje řád v národě. Panuje-li řád v národě, je mír na celém světě.* Ano: krása a radost nejsou jen nějaké „třešničky na dortu“ – nýbrž podstatní pomocníci rozvoje duchovního života. Vždyť je to právě krása, která tvoří **vnitřní přitažlivost pravdy i lásky**. To, že lidé jsou ochotni obětovat se pro lásku či pravdu, je podstatně dáno i tím, že jsou krásné.

A radost? To je dar pro srdce, které je dostatečně svobodné od tíhy způsobené vahou vlastní důležitosti. Tam, kde chybí radost, se spolehlivě usadila nějaká z nemocí duchovního života (viz 3.4.) Aby ale bylo jasno: radost je něco podstatně jiného, než všemožné typy „vysmátosti“ – jedno zda pod vlivem chtěné veselosti, která tak zakrývá vlastní prázdnotu nebo nějaký strach či komplex, nebo třeba pod vlivem „trávy“. Radost může být i docela tichá. Radost nepřehlídí ani nepodceňuje skutečnou vážnost života, ale je vítězstvím nad klamnou alternativou, že buď se svět točí kolem nás – a nebo nemáme žádnou cenu. Radost je důsledkem postoje člověka, který v sobě nezničil dítě, které ví, že může být takové, jaké je – a přece je milované, že může být i slabé – a přece má cenu, že záleží i na něm, ale svět přece jenom s ním nestojí a nepadá.

Radost a krása spolu velmi těsně souvisejí. Spojuje je tvorba. Podívej, jak to krásně vyjádřil Jiří Mrkvička – jeden z těch skvělých skautů – psychologů, kteří v těsných 70. a 80. letech minulého století dokázali i do dusna po sovětské okupaci ze srpna 1968 přinést tu a tam závan svěžího vánku:

Radost je tvořivá. Láká ji nové a neznámé. Smutek, nejistota a strach zmrazují a znehybňují. Radost je aktivní a oživující. Člověk naplněný radostí nechce být pouze nesen, sám chce nést. Nechce být životem pouze modelován, sám jej chce modelovat. Radost překonává životní mdlou tvořivým činem.⁶

Teď bych se mohl rozeběhnout do líčení toho, jak v přírodě se dá rozvíjet smysl pro krásu – jenomže to Ti dám za úkol. Tohle určitě zvládneš sám. To, kde naopak míváme v našich skautských oddílech výrazné „rezervy“, je krása v našem „všedním“ dni. A tady musím připomenout, že velkou bolestí dnešních dětí a mladých lidí, je nedostatek smyslu pro **estetickou hodnotu pořádku**. Ve svém pokoji, stejně jako ve svém stanu či ve své klubovně jsou dnešní děti a mladí lidé schopní „udržovat“ neuvěřitelný binec. Když je pak poznáme blíže, mnohdy podobný zmatek je i v jejich myšlení: je v něm kde co naházeno – páté přes deváté – bez ladu a skladu, žádný systém, žádné

6) MRKVIČKA, Jiří. *Knížka o radosti*. Praha : Avicentrum, 1984

kritérium, podle kterého by se to mohlo pročistit a usoustavnit.

Zvlášť bych se pak chtěl zastavit u té krásnější poloviny lidstva. Ano – jde mi o naše „dámy“ – sedmi – deseti či čtrnáctileté. Je správné, že jim záleží na tom, aby byly krásné – ale metody, které jim k tomu sugeruje dnešní svět – od dřívčích časopisů, přes reklamy a televizní produkci až k radám různých rychlokvašených celebrit – jsou přinejmenším hodně jednostranné a většinou i úplně zcestné. **Skutečná krása vyrůstá zevnitř** – a žádný make up jí nemůže vytvořit. Naopak – bez vnitřní krásy všechny tyhle vnější prostředky žalostně odkrývají nedostatky duše i těla v tom nejnevhodnějším momentu. Sebelepší maska nemůže nahradit skutečnou tvář. Pokud naše slečny pochopí, že krásou těla promlouvá jejich duše, nebudou mít problém najít pro sebe vhodný „styl“.

Otázky a úkoly:

- Jaký je Tvůj postoj ke kráse? V čem ji dokážeš nejlépe vnímat? Jak tuto schopnost sám rozvíjíš?
- Jak je ve skautingu a konkrétně v programu vašeho oddílu rozvíjen smysl pro krásu?
- Jak je to s Tvou radostí? Co ji nejvíc podporuje a co naopak ohrožuje? Co s tím děláš?
- O čem dnes častokrát vypovídá umění, které hlavně dráždí, šokuje či je ošklivé?

Inspirace:

- Uspořádej pro oddíl či vrstevníky nějaký kulturní program z oblasti, která je Ti blízká.

4.4. Poslání a životní styl

Vše, co je v nás lidské, nás vybízí k jediné odpovědi: utvořit vlastní život jako dobrý příběh. Jako vyprávění, které má svůj začátek, střed i konec; v němž vládne vnitřní řád. Smysl... Přicházejí v životě chvíle, kdy si každý musíme klást dvojí otázku: má naše životní cesta vůbec nějakou postřehnutelnou osu? Je náš život vnitřně sjednocen? – Tohle píše v úvodu své předposlední kapitoly z Knížky o radosti Jiří Mrkvička. Otevírá tím téma, o kterém by se dalo pochopitelně ohromně zajímavě přemýšlet či debatovat celé roky. Tudy se pochopitelně ubírat teď nebudu. Ale nemůžu při našem „ohledávání“ stavebních kamenů rozvoje duchovního života vynechat alespoň některé důležité „výstupy“ z přemýšlení a debat o poslání a jeho způsobu uskutečňování z posledních dvou či tří tisíc let.

Předně tedy – to, jestli člověk žije svůj život jako určité poslání či nikoliv, má zcela zásadní význam pro jeho schopnost překonávat životní překážky a sjednocovat pro jejich překonávání všechny síly, kterými jako lidská bytost disponuje. A nejde jenom o překážky – jde i o všechnu pozitivní energii, která se proměňuje v tvořivost jak ve vztazích, tak v díle pro druhé. Ono totiž většinou v našem životě nejde o volbu mezi jasným dobrem a jasným zlem, nýbrž o výběr mezi řadou na první pohled dobrých (nebo zhruba stejně špatných) možností. A tehdy je právě sjednocující smysl našeho života – **poslání** – oním

rozhodujícím kritériem, které nám umožní vybrat správně. Vybrat tak, aby náš výběr byl v souladu s celkovým smyslem našeho života. Probudit v dětech, za jejichž výchovu jsme zodpovědní, vědomí, že i ony mají své jedinečné poslání, je úkol podobně naléhavý, jako v nich probudit svědomí. Každý z nás je totiž pro svoje poslání vybavený i určitými jedinečnými předpoklady – a to jak vnitřními (tělesné a duševní dispozice), tak vnějšími (doba a prostředí, v níž žije). U některých známých osobností to vidíme přímo „hmatatelně“: Hluboký soucit s trpěcími, obětavost, trpělivost a odvaha u lidí, jejichž poslání je zaměřené na pomoc těm nejpotřebnějším, jak ji například uskutečňovali matka Tereza, Albert Schweitzer, nebo donedávna i nejpobláznější muž Francie abbé Pierre. Nebo zájem o veřejné záležitosti, osudy lidí, smysl pro spravedlnost a nápravu pokřivených poměrů, jak o něm příkladně svědčil život Tomáše G. Masaryka. A zase jiné předpoklady – touhu po poznání, pronikavý úsudek, schopnost soustředit se k řešeným problémům – vyžadovalo poslání takového Alberta Einsteina nebo Karla R. Poppera. Ale – a to je nejpodstatnější: i když naprostá většina z nás se skrze své poslání nestane tak „slavnými“, jako právě uvedené osobnosti, může a má se skrze něj stát zralým – a šťastným – dospělým člověkem. A mimo vlastní poslání se to nikomu nepodaří.

Poslání je zkrátka *určující melodie života každého člověka*. Musí pochopitelně respektovat společné principy každého dobrého života – ale to je jen „základní rytmus“. To, čím do „orchestru“ lidstva přispívá každý z nás – to je právě ona jedinečná „melodie“ našeho poslání. Ona doplňuje a rozvíjí „melodie“ poslání ostatních lidí, aby celkový mnohohlasý chór „hlasů našich životů“ byl oslavou pravdy a lásky.

Přítom je jasné, že určitému typu „melodie“ odpovídá i určitý „nástroj“ a „způsob hry“. Vůči poslání má tuto úlohu *životní styl*. Je to *způsob, jakým lze poslání naplňovat*. Správný životní styl je takový, který dané poslání umožňuje naplňovat nejlépe. Z plurality poslání plyne tedy i mnohost oprávněných životních stylů (to je ostatně důležitý základ *tolerance*). Na druhé straně z komplementarity našich poslání (lidsky řečeno – *že se naše poslání navzájem doplňují a potřebují*) plyne i nutnost toho, že se naše životní styly navzájem nesmějí rušit nebo vylučovat. Dneska by se mohlo říct: musejí být *kompatibilní*.

Pro naše výchovné působení to znamená další konkrétní otázky a úkoly:

- 1) Pomáhat dětem a zvláště dospívajícím s poznáním konkrétních obrysů jejich poslání. Poznat své poslání je jako najít správný klíč ke svému životu. Vodítkem k tomu jsou jednak osobní dispozice člověka, jednak situace, v jaké existuje. Proto je tak důležité, abys svěřené děti či dospívající znal co nejlépe – jak je osobně, tak prostředím, ve kterém žijí. Musíš poznat jejich silné i slabé stránky, protože právě ty jsou důležitým vodítkem k poznání toho, co je „určující melodie“ života člověka. Jen tak jim můžeš účinně pomáhat při vyjasnění jejich poslání.
- 2) Jasnou představu o svém poslání by člověk měl získat mezi 15. až 30. rokem. Z toho je také vidět, že spěch a zbrkllost tu také nemá místo. U některých dětí je docela záhy jasné, k čemu bude jejich poslání směřovat, jindy to ale bývá mnohem komplikovanější – zvláště u dětí, které jsou všeobecně nadané a „dobré“ v různých směrech. U těch je třeba posilovat důvěru v poslání a trpělivost při jeho hledání.
- 3) Souběžně je třeba pomáhat v pročišťování životního stylu, prostřednictvím něhož se bude moci to které poslání nejlépe vyjadřovat a uskutečňovat. To

dokáže jen laskavá a přitom a důsledná výchova, která dokáže respektovat jinakost druhého a ještě ji rozvíjet.

- 4) S tím souvisí vedení k toleranci i ohledu na životní styly druhých lidí – a naší vzájemné „slučitelnosti“. Naše „seberealizace“ nejde proti ostatním, nýbrž v „akordu“ s nimi.

Otázky a úkoly:

- Jaké je Tvé poslání? Jak jsi je objevil? Co Ti pro něj „otevřelo oči“?
- Jaké jsou Tvé silné a jaké slabé stránky z hlediska Tvého poslání?
- Co charakterizuje Tvůj osobní životní styl? Co charakterizuje životní styl skautingu? Kde jsou mezi nimi shody a kde napětí? Jak to řešíš?
- Čím ve svých principech a metodě skautingu podporuje rozvoj poslání každého člověka?
- Jak je ve skautingu a konkrétně v programu vašeho oddílu rozvíjen smysl pro konkrétní poslání každého člena?
- Jaký životní styl je blízký tradicím i hodnotám charakteristickým pro Tvůj oddíl?

Inspirace:

- Jsou nějaké osobnosti (historické či smyšlené), jejichž poslání Tě inspiruje?
- Uspořádej pro oddíl či vrstevníky nějaký kulturní program o různých životních stylech z historie i současnosti.

4.5. Selhání a odpuštění

Obojí patří k rozvoji duchovního života tak jako sudičky k pohádce o Šípkové Růžence. *Selhání* je „sudička“ nezvaná – ale o to s větší jistotou přicházející, *odpuštění* je naopak „sudička“ přinášející pomoc nezbytně zachraňující, i když se na ni někdy musí hodně dlouho čekat. Kdo tohle nevidí a nezná, nic moc ještě ze skutečného duchovního života nezažil. A už vůbec toho málo ví o jeho zákonitostech.

Když se v rozhovorech s Erazimem Kohákem ptám *Co vás může přivést k tomu, že si zazoufáte?*, ten starý moudrý muž odpovídá: *Nejčastěji zoufám sám nad sebou. Nad nezměnitelností věcí, kterých lituji, když někomu ublížím a nedá se to vzít zpátky. Bez sebelepšího zlého úmyslu – a přece tím někoho zraním a už se to nedá vzít zpátky.* (Poutník po hvězdách, s. 44).

Každou chvíli slyším nebo čtu, jak někdo na otázku, zda lituje něčeho, co udělal v životě, odpovídá bez oka mrknutí: *Ne, ničeho nelituji. Nic bych nechtěl vrátit...* To pokládám za velmi malý smysl pro pravdivou reflexi života. Chápu, že v podání nejslavnější francouzské šansonierky Edith Piaff znělo její *Non, je ne regrette rien* (Ne, ničeho nelituji) – v refrénu jejího nejznámějšího hitu nejenom nádherně, ale že – jako vyznání po mimořádně těžkém životě – znělo i hluboce oprávněně. Ale ona neschopnost vidět a prožívat vlastní selhání je jedním z typických projevů nemoci duchovního života.

Zkrátka schopnost uvědomit si a přiznat si svoje selhání je známkou zdraví duchovního života. Vyžaduje nejen smysl pro pravdu, ale i nemalou vnitřní sílu a sebedůvěru. Naprostá většina lidí totiž selhává nikoliv v důsledku toho, že by programově chtěli

něco zlého, ale proto, že při snaze dosáhnout něčeho dobrého nebo aspoň ne zlého jsou zaskočeni vývojem dění a svou neschopností na něj přiměřeně reagovat. Svými selháními jsme tak bolestně konfrontováni s tím, že rozhodně nejsme *bohý*, nýbrž bytostmi slabými a snadno zranitelnými. Každým selháním utrpí náš vlastní obraz v našich očích. Duchovně nevyspělý člověk na to právě reaguje „fíkovým listem“ zakrývajícím tuto slabost tak, že navenek – a následně i před sebou – skutečnost selhání popírá. Jediným účinným lékem na to je zakusit, že navzdory své slabosti a opakovaným selháním jsme milováni – a že máme svou cenu, která nemůže být ani žádným takovým selháním znicotněna. Jako vedoucí můžeš v tom mnoho pro „svoje děti“ udělat. Samozřejmě – za předpokladu, že sám dokážeš svá selhání přiznat a že tito Tví svěřenci poznají, že skutečnou chybou je neumět selhání přiznat sobě i ostatním.

Prakticky jedinou účinnou cestou k tomu je zažívat odpuštění. Stejně, jako jsou lidé dnes málo schopni uznávat svá selhání, jsou málo zvyklí odpuštění zažívat i druhým poskytovat. Je to skoro začarovaný kruh: Ten, kdo nemá zkušenost s odpuštěním, nemá odvahu uznat svoje selhání. Ale ten, kdo nedokáže své selhání přiznat a litovat toho, zase nemůže zažít odpuštění. Tvůj oddíl možná bude jedinou šancí pro děti, které tam přijdou, tenhle začarovaný kruh „rozetnout“. Kdyby nic jiného v tom oddíle nezažily, už je to mnoho.

Já Ti tu teď stručně shrnu principy a popíšu kroky, podle nichž se dá uskutečňovat účinné odpuštění. Využijí k tomu i jinak mimořádně inspirativní spisek *Cesta k lidství* od zakladatele hnutí ARCHA (vytváření společných komunit lidí zdravých a lidí s mentálním či fyzickým handicapem) Jeana Vaniera:

Princip první: *Nemůžeme odpustit sobě ani druhým, pokud neuvěříme, že všichni jsme součástí jednoho společného lidství. Prakticky to znamená, že nikdo – žádný jednotlivec ani skupina – není nadřazen ostatním.*

Princip druhý: *Odpustit znamená uvěřit, že se každý z nás může vyvíjet a měnit a že záchrana člověka je možná.*

Princip třetí: *Odpustit znamená toužit po jednotě a míru. Jednota je konečným pokladem. Je místem, kde každý z nás může v zahradě lidství růst, přinášet plody a dýchat život.*

Podívejme se nyní ještě na na pět kroků, které k odpuštění vedou:

Prvním krokem je odmítnutí snahy o odvetu. Žádné „oko za oko, a zub za zub“.

Druhým krokem je opravdová upřímná naděje, že utiskovatel (viník) dojde osvobozen. Oběť nemůže změnit utiskovatelovo srdce plné strachu a nenávisti, ale může doufat a modlit se, aby se jeho kamenné srdce jednou stalo srdcem živým.

Třetím krokem je přání pochopit svého utiskovatele – jak a proč zaplavila jeho srdce nenávist a tvrdost a jak může být osvobozen. Pokud někdo omezuje druhého, bývá to často proto, že byl sám omešován; jestliže vyvíjí proti někomu násilí, je to proto, že byl sám vystaven násilí. Abychom pomohli utlačovateli, aby se osvobodil, je třeba pochopit mechanismy, které bývají u kořenů jeho tvrdosti.

Čtvrtým krokem je uznání vlastních stinných stránek. I my jsme zranili druhé a možná sami přispěli k tvrdosti utiskovatelů.

Pátým krokem je trpělivost. Oběť i utiskovatel potřebují čas. Jeden, aby se vysvobodil od svých bloků a nenávisti; druhý, aby se vyvíjel a změnil.⁷

Otázky a úkoly:

- Čeho se nejčastěji týkají Tvá selhání? Co je jejich příčinou? Jak s tím bojuješ? Dokážeš si je sám odpustit?
- A odpouštějí Ti je ostatní – ti, kteří na tato selhání doplácí? Není v současné době něco mezi Tebou a blízkými, co Ti nedokáží či nechtějí odpustit? Co je toho příčinou?
- Co Ti zatím v životě dělalo největší potíže odpouštět? Je momentálně ve Tvém životě něco, co druhým nemůžeš odpustit? Jak se s tím chceš vypořádat?
- Jak řešíte ve vašem oddílu případy selhání jednotlivých členů nebo i družin? Jaké to přináší výsledky?
- Jak je ve skautingu a konkrétně v programu vašeho oddílu rozvíjen smysl pro odpouštění? Není v současnosti něco, co ve vašem oddílu odpouštění blokuje?

Inspirace:

- Uspořádej pro oddíl či vrstevničky debatu o tom, kdy a jak odpouštět, aby si to provinilec (a případně i ostatní) nevykládali jako slabost, která dotyčného ještě více podpoří v konání nepravostí.
- Zkus najít v literatuře či v historii příklady lidí, které nějaké selhání nakonec přivedlo k zásadnímu životnímu obratu a pokus se zjistit možné důležité okolnosti, které k tomu vedly.
- Zjisti, jak se s problematikou selhání a odpouštění vypořádávají hlavní náboženské či spirituální školy současného světa.
- Uvažuj z hlediska selhání a odpouštění o hlavních konfliktech dnešního světa.
- Zkus přemýšlet o tomto paradoxním Ježíšově výroku, který se týkal prostitutky na návštěvě u farizeja Šimona: *Komu se málo odpouští, málo miluje.* (L 7,47)

4.6. Utrpení a oběť

Jestliže jsme předchozí kapitolou obrazně řečeno hovořili o „maturitě“ duchovního života, tak teď jsme vstoupili na „vysokou školu“. A to i přesto, že půjde o skutečnosti téměř notoricky známé, s nimiž má zkušenost každý člověk – „co svět světem stojí“. Potíž je v tom, že všechno možné v nás se vzpírá tomu přijmout jako základní fakt to, co stručně shrnuje Hal Urban ve své skvělé knížce *To nejdůležitější v životě* do následující věty: ***Svět tu není proto, aby nás učinil šťastnými.*** A pokračuje:

*Toto je jedna z největších pravd, jedna z prvních a nejcennějších lekcí, jaké nám realita uděluje. Ať se nám to líbí nebo ne. Po tisíciletí se filosofové přeli o to, proč je život takový, jaký je. Nás však zajímá něco jiného – jak funguje. Pokud život nepřijmeme takový, jaký je, budeme si neustále přát něco jiného a nikdy toho nedosáhneme. Stále budeme fňukat a stěžovat si, že nic není takové, jaké by mělo být, a nikdy takové nebude. Jde o jednu z nejdůležitějších věcí v životě – jakmile pochopíme, že tu svět není proto, aby nás činil šťastnými, převzeme odpovědnost za sebe.*⁸

Ano – tak to je. Svět, ve kterém jsme se ocitli, funguje podstatně jinak, než by se naprosté většině z nás (a možná všem) líbilo. Předně – klade na nás nároky – a to ne-

7) VANIER, Jean. *Cesta k lidství*. Praha : Portál, 2004, s. 148

8) URBAN, Hal. *To nejdůležitější v životě*. Praha : Portál, 2004, s. 24

malé. Je sice možné, že se někomu (když má *šestst*) nějakou dobu – zejména v dětském věku – daří před nároky světa unikat, ale dříve nebo později je stejně dostižen. *Život je zkrátka těžký*. Těmito slovy ostatně začíná známý bestseller M. Scotta Pecka *Nevyšlapanou cestou*. Důležité při tom je pochopit a přijmout, že život je těžký ne proto, že ten nebo onen má nějaké zvlášť nevýhodné podmínky, narodil se ve špatné zemi nebo rodině, zdědil nevhodnou kombinaci genů – zkrátka měl mimořádnou smůlu. Nebo že si ho člověk učiní těžkým tím, že svůj život spojí s nějakou náročnou „školou duchovního života“ – např. jako křesťan, skaut, vyznavač ekologického stylu života – a tím si ho zbytečně „zkomplikuje“. Vůbec ne: Život je nakonec těžký pro **každého**. Jde ovšem o to, jak se k tomu postavíme.

Skauting – a to je jedna z jeho známých předností – se k tomuto faktu staví tak, že promyšlenou soustavou komplexní výchovy vede člověka od dětství až do dospělosti k tomu, aby se dokázal těžkostem života stavět čelem. Místo, aby si stěžoval na nepřítel světa či osudu, nařkl nad opuštěností Bohem, lidmi či štěstím, vinil kdekoho ze svých potíží – vede člověka k tomu, aby svou situaci co nejefektivněji *řešil*:

- překážky překonal
- místo neschůdných cest našel schůdné
- z chyb se poučil
- bolesti vydržel

Výborně. Tohle je sice metoda náročná, ale životní perspektiva lákavá. Pro něco takového by měl být každý správný mladý člověk nadšený. Já vím – dneska je to obtížnější, protože mnohdy dřív, než se dítě dočká toho, že je „mladým člověkem“, už je zasaženo tvrdostí světa nebo jeho záludnostmi. Rozvedou se mu rodiče, ve škole ho šikanují, otec ztratí práci a skončí jako „sociální případ“, od narození ho sužuje těžká alergie, zláká ho život v sídlištní partě, pravidelně konzumuje *splašky* komerčních televizí, které mu sugerují naprosto nereálný a mnohdy i nemorální životní styl...

Ano – nejsme zkrátka u konce. Život je těžký nejen proto, že se v něm musí s námahou překonávat neustále nějaké překážky a komplikace, ale – a hlavně – proto, že *všedky není ani spravedlivý*. Hal Urban to vyjadřuje takhle trefně: *Život naneštěstí není všedky férový. Je to pravděpodobně ta nejbolestnější pravda, kterou musíme poznat a smířit se s ní. I dobrým lidem se stávají zlé věci – někdy jiným, někdy přímo nám. A zdá se, že se přihodí v okamžiku, kdy si to zasloužíme nejméně. A kromě toho se také stává, že se dobré věci přihodí lidem, kteří si je vůbec nezaslouží. Není divu, když říkáme: „To není fér.“⁹*

Obrazně řečeno: Když člověk vyhraje mistrovství světa ve fotbale, tak je ochotný přijmout, že to stálo nejen čtyři roky dřiny a všemožného odříkání, ale i modřin, kopanců, zranění, prohraných zápasů, útoků médií i závistivých lidí... Pokud ale po těch čtyřech letech dřiny, odříkání, porážek, kopanců, útoků médií a závistivců vypadne v kvalifikaci brankou ze sporné penalty v poslední minutě zápasu – a k tomu ještě si zlomí nohu, nebo se s ním rozvede manželka, která už nebyla ochotná snášet ono všemožné odříkání – pak si nutně klade otázku, zda to vůbec všechno má smysl. Zda ten jeho život není skutečně jen „*příběh, který koftá blb, jen hluk a vřava, neznačící nic.*“ (Macbeth)

Jedinou odpovědí, která je alternativou k zoufalství nebo cynismu, je tu schopnost nést obět. Mnohdy přímo – *být obětí*.¹⁰ Tedy být tím, kdo **nese bolesti a utrpení i za druhé**. Ano – čteš správně: *i za druhé*. Ono známé mušketýrské heslo *Jeden za všechny, všichni za*

9) URBAN, Hal. *tamtéž*, s. 27

jednoho! tu získává svůj nejkrajnější význam: Přinést obět znamená vědomě se rozhodnout pro utrpení, které jsem si nezasloužil, odpovědět sebevydáním ve prospěch ostatních.

To je něco tak protikladného „duchu světa“, že pro nikoho z nás není takové jednání „přirozené“. K tomu je třeba postupně dozrávat. Skauting k tomu poskytuje mimořádně příznivé prostředí. Není také divu, že máme ve své historii řadu příkladů sester a bratří, kteří dokázali ve prospěch nás všech takové oběti přinášet. Jestliže se nám po roce 1990 po třetí obnově našeho skautingu něco podařilo, je to podstatně i jejich zásluha.

Otázky a úkoly:

- Čím konkrétně skauting připravuje člověka k tomu, aby zvládal náročnost života? Srovnej to s dnes častými „alternativními“ formami výchovy dětí.
- Pokus se co nejpodrobněji a nejkonkrétněji porozumět tomu, jak Ty sám čelíš těžkostem života, kterým jsi byl dosud vystaven: jakého typu to bývají těžkosti, jaká je zpravidla Tvá první reakce, co následuje, jaké fáze lze při dalším vývoji u Tebe pozorovat, kde hledáš a nacházíš oporu pro to, abys obstál, s čím si nevíš rady atd.
- Zjistěte s oddílem, zda ve vašem okolí je někdo, kdo byl obětí politické perzekuce komunistického režimu, a pokuste se poznat jeho životní příběhy.

Inspirace:

- Mezi lidmi, kteří byli komunistickým režimem krutě postiženi (mnohaletým žalářem a celoživotním pronásledováním), jsou jak lidé, kteří navzdory tomu zůstali schopní tvořivého a otevřeného života, tak ti, kteří zahořkli a na otevřený život rezignovali. Znáš takové lidi? Zkus zjistit nebo aspoň přemýšlet, čím je ten zásadní rozdíl způsobený (pro inspiraci uvádím, že k tomu prvnímu typu z dosud žijících patří např. skautský spisovatel Jiří Stránský, místostarosta Jiří Navrátil či historik Václav Vaško).
- Dokázal jsi už Ty někomu pomoci v životně těžké situaci? Jak? Co při tom hrálo podle Tebe důležitou roli?
- Znáš nějakou literaturu či jiné dílo, které Ti pomohlo lépe řešit a nést náročnost života a utrpení? Co to je? Kdy v které etapě Tvého života jsi je objevil? Proč právě tehdy?

4.7. Pochybnosti a naděje

Bez tohoto posledního kroku by cesta duchovního života byla neúplná. To snad vidíš i z toho, kde jsme zatím skončili. Obět – to je pochopitelně skutečnost právě tak těžká, jako krásná. Pokud obětí je opravdu pro někoho otevřena další budoucnost, pokud – jak o tom píšou v příběhu Královna květin v poslední kapitole – je obětí jediná cesta k tomu, jak něco velkého a krásného nabídnout pro to, aby z toho vzniklo něco ještě lepšího a krásnějšího, pak by srdce každého správného mladého člověka mohlo v sobě vybojovat odvahu: ANO – to chci a dokážu. Program, který Ježíš z Nazaretu vyjádřil tímhle přílehlavým podobenstvím: „*Jestliže pšeničné zrna nepadne do země a nezemře, zůstane samo; zemře-li však, vydá mnohý užitek*“, stojí za to vzít vážně.

10) To samozřejmě neznamená nebránit se například šikaně či jinému násilí. Dnes se totiž slovo „obět“ většinou používá nikoliv pro vlastní svobodné rozhodnutí, které tu mám na mysli já, ale jako označení toho, kdo se pasivně stal terčem násilného činu.

Ale co když k ničemu takovému nedojde?! Co když i oběť je nakonec jen zmaření, ze kterého nic dalšího nevyroste? Kolikrát to přece tak vypadá. Kde jsou vidět plody z toho moře utrpení, které přineslo jen právě skončené 20. století? Těhle otázky nemůže poctivě nikdo utéct. A není to otázka jediná. Jenom se v ní koncentruje to, co dřív nebo později se vyjeví každému, kdo nezavírá oči před skutečností: náš život je na první pohled mimořádně riskantní podnik, naprosto nezajištěný před všemožnými ohroženími. Člověk si nemusí ani moc libovat ve velkých slovech, aby začínal mít pochopení pro řeči o *absurditě*...

Nebudu kolem toho kličkovat: *pochybnosti nutně patří ke každému skutečnému duchovnímu životu*. Nemotají se ovšem kolem otázky, zda je či není *Bůh* – protože ta je bez dalšího určení, co Bohem rozumíme, úplně stejná, jako otázka, jestli vůbec něco *nepodmíněně* existuje – a na ni může být jediná odpověď: *samozřejmě, že NĚCO musí být nepodmíněného, jinak by nebylo vůbec NIC*. Ale ta ústřední dvojotážka, kolem níž se stále rodí pochybnosti, zní: *jak poznám, že vůbec já mám nějakou cenu pro tento nepodmíněný Základ všeho – a co z toho pro mě konkrétně plyne z hlediska mého přítomného jednání*. Odpověď na první část otázky, může být v zásadě jedna z těchto tří, přičemž odpovědi se vzájemně vylučují:

- ty, stejně jako kdokoliv z nás, žádný význam pro „Absolutno“ nemáš; tvoje bolesti a nářky k žádnému „Uchu“ nedoléhají, jsi opuštěným „omylem přírody“ v lhostejném, nekonečném vesmíru; učí nás o tom věda i lidská zkušenost;
- odpověď na tuhle otázku neexistuje; nemáme vůbec žádný způsob poznání, jak aspoň zásadně takovou odpověď zjistit; pokud uznáš, že je pro tvůj život užitečné žít s takovým předpokladem, potom tak žij – pokud uznáš, že to užitečné není, tak se ho nedrž; omylem je myslet si, že jakákoliv jiná odpověď je správná, protože všechno, co nám může poskytnout lidské poznání včetně *vždy a lidské zkušenosti*, je také jen relativní a částečné;
- poznat to můžeš, i když jen vždy částečně a podmíněně; cestou k tomu je tvá osobní zkušenost – zejména zkušenost s láskou – tvé svědomí, tvé uvážování o životě i celku světa, zkušenost tisíců generací tak či onak vyjádřená ve svědectvích různých spiritualit a náboženství, poznání zprostředkované vědou, filosofií i uměním.

Pokud jsi to nepřehlédl, tak na tom je pěkné, že všechny tři odpovědi se dovolávají *vždy a lidské zkušenosti*. Ještě před takovými padesáti lety by to bylo nepředstavitelné, ale dnes – na prahu nejen 3. tisíciletí, ale i „postmoderny“ – je to skoro „standardní situace“. Ale pojďme k praxi:

Skauting patří k takové životní orientaci, která podstatně vychází z té třetí možné odpovědi. To Tě snad nepřekvapí. Ale překvapením už by mohlo být, že ani takhle odpověď člověka nezabavuje pochybností – a to těžkých a zásadních. Týkají se totiž důsledků, které z ní plynou. Tedy vlastně odpovědi na tu druhou část otázky: *co z toho pro mě konkrétně plyne z hlediska mého přítomného jednání?* Nikdo z nás nedostává každé ráno telegram (či e-mail) s „razítkem Ducha svatého“, kde by bylo aspoň heslovitě uvedené, co dělat a jak se rozhodovat. Vůbec nic takového. Je to úplně naopak: každý den přináší situace, kdy se musíme rozhodovat na základě neúplných informací, reagovat na nečekané a někdy i mimořádně tvrdé situace, aniž bychom měli „návod“ na jejich řešení. Čas od času jsme zasaženi i těmi situacemi a událostmi, které před námi otevírají propast *absurdity*...

Není divu, že se mnozí lidé těhle náročnosti brání tím, že si vybudují vnitřní svět „svých jistot“ – mnohdy za pomoci náboženského, ale někdy i skautského

„ideového aparátu“ – a jeho bezpečí chrání ze všech sil tím, že realitu, která do něj nezapadá, buď ignorují, nebo odsuzují. To jim sice umožňuje po dost dlouhou dobu udržovat určitou vnitřní rovnováhu a „nezranitelnost“, ale za strašlivou cenu: ochrání jejich duchovní život. Protože život nutně potřebuje růst, potřebuje se tvořivě rozvíjet – a právě tohle se výše zmíněným způsobem prakticky znemožní. Nehledě na to, že k duchovnímu životu podstatně patří respekt vůči Pravdě – a takovýhle život je čím dál tím více uzavřen v iluzích.

Alternativou k němu je **duchovní život nesený nadějí**. Mezi nadějí a iluzí je zásadní rozdíl. Zatímco naděje je především postoj otevřenosti vůči budoucnosti vycházející z poznání, že skutečnost je vždycky bohatší, než naše představy o ní, pak iluze jsou nereálné konkrétní představy, které chceme té budoucnosti vnutit. Tam, kde člověk naděje říká: „Nevím, jak to dopadne, ale věřím, že ať to dopadne jakkoli, může z toho vzniknout něco dobrého – člověk v zajetí iluze si sugeruje: „Určitě to dopadne takhle, není přece možné, aby to dopadlo jinak.“

V posledku o úspěchu našeho duchovního života i našeho výchovného působení rozhodne to, zda budeme lidmi naděje, či nikoliv.

„Dospělí si rádi libují ve smutné úloze připravovat mladé lidi na to, že jednou budou mnohé z toho, co nyní považují jejich srdce a mysl, považovat za iluzi. Ale hlubší životní zkušenost mluví k nezkušeným jinak. Zapřísahá mládež, aby si pevně udržela po celý život myšlenky, pro které je nadšená. V idealismu mládí totiž zahlédá člověk pravdu. To je bohatství, které nemá za nic vyměnit.“¹¹

Otázky a úkoly:

- V čem je skauting poznamenán nadějí?
- A je v něm místo pro pochybnost? V čem?
- Projevuje se v našem současném skautingu tendence k uzavřenosti? Jak? Je to problémem i vašeho střediska či oddílu?
- Co je zdrojem Tvé naděje? Obstála i ve skutečných zkouškách? Jakých?
- Jak se vypořádáváš s pochybnostmi? Čeho se nejčastěji týkají? Mění se s věkem?
- Zažili jste v oddílu už nějakou skutečnou tragédii (úmrť rodiče, sourozence či člena oddílu, těžký úraz s doživotními následky, neléčitelnou nemoc, uvíznutí v drogové pasti, dlouhodobou nezaměstnanost apod.)? Jak jste se s ní vyrovnávali?

Inspirace:

- Zkus zjistit, kterým lidem Ježíš z Nazaretu hlavně vytýkal onu uzavřenost duchovního života, způsobenou snahou vyhnout se Boží nevypočitatelnosti?
- Srovnej z hlediska otevřenosti a uzavřenosti typické spirituální nabídky v současnosti (alespoň v rozsahu tradičních náboženství) – na základě vlastního „učení“ i na základě skutečné praxe. Pokud vidíš významné rozdíly – čím jsou podle Tebe způsobené?
- Srovnej z hlediska podpory naděje – jak v teorii tak praxi – typické spirituální nabídky v dnešním světě. Které jsou Ti bližší a které vzdálené?

11) SCHWEITZER, Albert. *Zastávce kritického myšlení a úcty k životu*. Praha: Vyšehrad, 1989, s. 87

5. Dospělí a duchovní život dítěte

Tahle kapitola by Ti měla ukázat, že dospělí mají nejen důležitou roli v rozvoji duchovního života dětí, ale – a to Tě na rozdíl od toho předchozího možná překvapí – že i děti (a dospívající zvláště) mají důležitou a nezastupitelnou roli v duchovním životě nás dospělých. A budeme se v téhle kapitole věnovat oběma těmto rovinám.

Význam té první (o níž nikdo rozumný nepochybuje) nebudu dlouho opisovat, nýbrž využiji toho, že už před desítkami let psycholog Rudolf Dreikurs výstižně formuloval zákony vyjadřující empirické vztahy mezi výchovnou atmosférou v rodině (ale to platí pro školu či oddíl) a pravděpodobným vznikem zcela specifických osobnostních charakteristik u dětí v následujících tezích:

Žije-li dítě v ovzduší kritiky, učí se odsuzovat druhé.

Žije-li dítě v ovzduší nevráživosti, učí se nenávidět.

Žije-li dítě v ovzduší výsměchu, učí se nejistotě.

Žije-li dítě v ovzduší výčitek, učí se pocíťovat vinu.

Žije-li dítě v ovzduší snášenlivosti, učí se být trpělivé.

Žije-li dítě v ovzduší povzbuzování, učí se smělosti.

Žije-li dítě v ovzduší oceňování, učí se kladně hodnotit druhé.

Žije-li dítě v ovzduší přítomnosti, učí se být spravedlivé.

Žije-li dítě v ovzduší bezpečí, učí se důvěřovat druhým.

Žije-li dítě v ovzduší uznání, učí se sebedůvěře.

Žije-li dítě v ovzduší přátelství a lásky, učí se nacházet a projevat lásku ve světě.

Představ si, že nejen rodina, ale i váš oddíl může být takovým prostředím, které buď podstatně přispívá k duchovnímu rozvoji každého svého člena, nebo ho naopak komplikuje. A významně to závisí právě na Tobě. Samozřejmě, že na Tvé dobré vůli, snaze, vůdcovské kompetenci, času a energii, kterou do toho vložíš. Ale – vzpomeň na začátek našich setkávání – také podstatně na Tvém *kunlong*. Ano – na vlastní **kvalitě** Tvého *srdce*, tedy na Tvém osobním duchovním životě. Na tom, kam jsi už došel, kde jsi dnes a kam směřuješ.

A tedy se už úlohy začínají překlápět k tomu, že i děti a dospívající mohou hrát klíčovou roli v našem duchovním životě. Pokud jim to ovšem „dovolíme“. V prvé řadě mohou být podstatnou motivační vzpruhou. Můj spolubratr Dawy, který je současně v Junáku ústředním duchovním rádcem za Církev adventistů sedmého dne (a také vedoucí ve spřáteleném sdružení Klub Pathfinder), to za sebe vyjádřil takhle:

Pro mě osobně tou největší odpovědí po smyslu práce mezi dětmi, jsou dospívající a za nedlouho dospělí lidé, kteří se ptají po hodnotách, jež jsme roky před tím před nimi neukrývali. Kteří dnes s důvěrou kladou otázky po smyslu věcí. Kteří opravdově hledají Boha, o němž vědí, že je také Bohem jejich dřívějších vedoucích. Služba dospělého vedoucího je tedy takovým průvodcem, pro ty, kteří právě vyrazili na dlouhou a nelehkou cestu života. Jeho hodnota se projevuje zejména v okamžiku, kdy se mladý člověk postaví na první skutečné křížovatky. Když začne opravdově přemýšlet, kudy dál. Proto mám radost z každého mladého člověka, který i díky našemu doprovázení pokračuje správným směrem. Do místa, kde se setká se svým Bohem. Do okamžiku, kdy sám začne v sobě udržovat plamínek duchovního života. Smutně se dívám za těmi, pro které naše „návěští“ bylo špatně čitelné, a snad i proto odbočili z cesty. V takovém okamžiku je již zbytečné lomit rukama a hledat viníka. Nezbyvá než doufat, že to bude jen „zbytečná“ zafíždka se šťastným koncem.

Já na to rovnou navážu uvedením ještě další služby, kterou nám v duchovním životě mohou děti a zvláště dospívající poskytnout: Nikdo tak dobře jako oni neodhalují jeho nepravdivost. A to jednak přímo a otevřeně, když nám to dají najevo – zvláště dospívající jsou v tom skuteční mistři, jak dokáží „trefit hřebíček na hlavičku“ – a ještě při tom v našem nitru rozpoutat pořádnou bouři emocí. Ale stejně důležité je, že nám to dávají najevo nepřímo: tím, jak se chovají k sobě navzájem, jak přistupují ke svým úkolům, jak dodržují pravidla her, jak reagují na naše dobře míněné rady a porady. Pokud je duchovně nemocný oddíl, skoro s jistotou začíná ta nemoc v srdci vedoucího...

Otázky a úkoly:

- Bereš opravdu vážně, že Tvůj duchovní život podstatně souvisí i s duchovním životem dětí ve Tvém oddílu? Kdy sis to prvně uvědomil? A kdy jsi to opravdu zažil? Co pro to děláš?
- Jaké je výchovné prostředí ve vašem oddíle a jak ovlivňuje jednotlivé členy?
- Kteří lidé byli a jsou pro rozvoj Tvého duchovního života klíčoví? Vědí to?
- Jak je tato souvislost reflektována ve skautingu a jeho metodě?

Inspirace:

- Setkáváš se s těmi, kteří už opustili tvůj oddíl? Znáš cestu jejich dalšího života?

5.1. *Kdo chce zapalovat, musí hořet*

Slyšíš? **Hořet!** Ne jen *doutnat*. Když se dnes setkávám s mladými skautskými vedoucími, kolikrát žasnu, co všechno vědí, umí a dokáží ve srovnání s tím, co jsem věděl, uměl a dokázal já ve svých sedmnácti či dvaceti letech. Kam jsem se na ně hrabal. Nezávidím jim (to ani vlastně nevím, jak se dělá) – naopak, říkám si: To je skvělé, jak je na nich opravdu poznat, že jsou to mladí lidé, kteří už vyrůstají ve svobodě. Jenom jedním rysem bývám pravidelně dost nemile překvapen. Jako by těm schopným, vyvinutým a všelijak už v životě úspěšným mladým lidem chyběl dostatečný vnitřní zápal. Tedy alespoň co se týče jejich skautského poslání. Ale mám podezření, že to bude celkový „útlum“. Kdybych já byl v těch svých 18 letech, kdy má země byla okupována světovou velmocí a charakteru lidí se zakrátko začaly lámat jako sirky, stál před těmi svými osmiletými hošíky s toutéž vnitřní malátností a nekoncentrovaností, jakou tak příliš často u dnešních mladých vedoucích vidím, tak bych to musel prakticky hned zabalit.

To neříkám proto, abych se vylahoval, ale abych ukázal, že **ten vnitřní žár je nezbytný**. Vždyť naše země sice není okupována vojensky, ale celá naše civilizace je zásadně ohrožená duchovní ztrátou imunity, která se nejviditelněji projevuje jako konzumní životní styl. Je to nepřítel ještě nebezpečnější, než armáda světové velmoci. Získává lidi na svou stranu tak promyšlenými a účinnými metodami, že se občas skutečně ani nestačíme divit. A to – jako skauti – toho o účinných metodách víme hodně.

Zkrátka jako vedoucí může uspět jenom ten, kdo svoje výchovné působení bere jako skutečné **poslání**. Jako dar i výzvu zároveň. Jako úkol, který sice člověk musí sám dobrovolně přijmout, ale který ho dalekosáhle překračuje. Není totiž výmyslem mě samého. Je to kryto přáním a tedy i „dotací“ Toho, který byl a je pro mě nepřekonatelnou Jedničkou. Alespoň tohle bylo pro mě tím rozhodujícím důvodem, že jsem u těch kluček vydržel po celých dvacet let normalizace – i s StB v patách. Ale abych nehovořil jen o sobě. Podívej, jak to vidí Dawy:

Rozhodně nemůžeš jako správný vedoucí zůstat někde stát a z pozzdálí se dívat na to, jak jiní vykračují po své duchovní cestě. To by bylo předně nemilé pro tebe, zároveň však také nepřesvědčivé pro ty, které bys rád právě na té cestě doprovázel. Duchovní život totiž není filozofický směr, ani adresa bájného domova, není to ani teorie či názor. Duchovní život je forma života samotného. Být tedy plně člověkem znamená duchovně žít.

Duchovně žít, znamená vědomě v sobě udržovat plamínek ohně, který si nedáš za žádnou cenu sfouknout. Představ si, že stojíš pod kopcem, jehož vrchol se třpytí majestátnou sněhovou čepicí. Plamínek duchovního života je podobný ohni, který v tobě plane při pohledu na cestu vedoucí vzhůru. Ano, uvědomuješ si náročnost cesty i všechny obtíže s ní spojené, ale touha být na vrcholu je tak silná, že se už už nemůžeš dočkat, až vyrazíš. Je možné, že na stejném místě stojí druhý člověk, který však nepřišel, aby dobýval vrchol, ale proto, aby na jeho dobývání něco utřížil. Klidně si u cesty staví svůj stánek a pohled k vrcholu ho nechává naprosto chladným. Jeho touhou je (a je možné, že ještě více než Tvoou), aby co nejvíce lidí mířilo k vrcholu. Umí o něm poutavě vyprávět, ale jeho zájem o poutníka končí po jeho zastavení se u jeho obchůdku. Nic noví o náročnosti cesty, nikdy nebyl u okamžiků, kdy člověk z posledních sil překonává nejednu překážku. Ty jsi však ten, ve kterém hoří stejná touha po vrcholu, jako v těch, které doprovázíš. Jsi u toho, když nevíš kudy kam, držíš je za ruku, když chtějí vzdát. A když se dostanou do zdánlivě slepé uličky, jsi pro ně důkazem, že řešení musí existovat, protože ty už jsi o pár kroků dál.

Ano příteli, chceš-li být tím, kdo zapaluje, buď předně tím, kdo hoří.

Otázky a úkoly:

- Projdi si svou dosavadní skautskou cestu a zastav se u každé osoby, která na té cestě měla pro Tebe nějaký význam. Pokus se při tom zjistit, co je případně spojovalo a čím se naopak lišili.
- Proč jsi vstoupil na cestu skautského vůdce? Jaké jsi měl důvody na začátku? A jaké máš dnes? Jak dlouho myslíš, že Ti ty důvody vydrží? Jsou dostatečně nosné pro to, co od Tebe „Tvé“ děti potřebují?
- Co předpokládáš, že bude v budoucnu hlavním zaměřením tvého života? V jakém vztahu k tomu je nebo může být Tvé působení v roli vůdce?

Inspirace:

- Je výchova tím, co Tě bytostně láká a cítíš to jako své poslání?
- Je duchovní život tím, oč bytostně stojíš? Co Tě na duchovním životě přitahuje a co odpuzuje?
- Znáš z tohoto hlediska život Roberta Baden-Powella? Antonína Benjamína Svojsíka?

5.2. O pravé autoritě

Tohle naše setkání začnu poněkud odlehčeně. Přečti si pořádně a v klidu následující nářky (a také jejich autory):

- *Náš svět dosáhl kritického momentu. Děti neposlouchají rodiče. Je vidět, že už je blízko konec světa.* (před pěti tisíci léty v Egyptě)
- *Naše mládež je zkažená do morku kostí. Je intrikánská a líná. Nikdy nebude připomínat mládež dávných časů. Mladé pokolení dnešních dnů není schopno zachovat naši kulturu.* (na hliněné amfoře vykopané ve staré Babylonii)
- *Nemám žádnou naději v budoucnost svého národa, pokud by měla záviset na dnešní lehkomyšlné mládeži, protože tato mládež je beze vší pochyby nesnesitelná, bezohledná.* (Hesiodos, 8.–7. stol. před naším letopočtem)
- *Naše mládež zná jenom rozkoše a není moudře vychovávána, všemu se vysmívá a nebere ohled na starší. Naše děti se staly tyrany, nepovstanou, když do místnosti vchází starší člověk, a protiví se vlastním rodičům. Zkrátka, mládež je hrozně zlá.* (Sokratés, 469–399 př. n. l.)

Předpokládám, že už jsi minimálně jeden z takových výroků také slyšel nebo četl. Ale už si tak nejsem jist, že jsi uvažoval o **obou** poselstvích, které tyhle výroky obsahují. To první je na první pohled jasné – a také kvůli tomu se vždycky uvádějí: nářky starší generace nad mládeží jsou evergreenem lidských dějin. Jenomže ono je dobré uvědomit si i tu méně směšnou stránku těch výroků. K tomu je ale už třeba znát i určité dějinné souvislosti a fakta. Totiž ony jsou to všechno výroky o mládeži z civilizací posléze *zaniklých*. Takže ony to nebyly jen nářky, ale v určitém nepřehlédnutelném slova smyslu i proroctví. Prostě ta odvrácená tvář k té směšné upozorňuje na to, že pokud mladé generace v nějaké civilizaci ztratí svůj étos – tedy právě ten určitý vnitřní oheň, který mladé lidi žene k tomu, aby

svůj život proměnili ve skutečně tvůrčí dílo přesahující jejich sobecký zájem – pak je taková civilizace ohrožená a dříve nebo později skutečně neobstojí.

Účinnou obranu proti takové degeneraci poskytují dané civilizaci nositelé autority – pokud jsou právě mladou generací přijímáni a pokud sami takový přesah reprezentují. A právě tak je to i na úrovni oddílů. Oddíl (resp. středisko), ve kterém mají vedoucí přirozenou autoritu, má o budoucnost postaráno. Proto se na chvíli zastavím u toho kouzelného sousloví „**přirozená autorita**“. Ono poukazuje na důležitou skutečnost: *autorita je dvojstranný vztah mezi tím, kdo je ochoten poskytnout oporu, a tím, kdo takovou oporu přijímá.*

Podle mých zkušeností je dneska tím těžším vůbec být ochoten s plnou vážností, nasazením i odpovědností přijmout na sebe úlohu autority. Kolikrát vidím, že se jí zvláště mladí, začínající vedoucí snaží všelijak vyhnout. Někdy vědomě, někdy nevědomě. Každopádně v obou případech je to špatně. Poslechni si ostříleného vedoucího Dawyho:

Je nesporné, že ty jako vůdce oddílu potřebuješ být autoritou pro ty, které vedeš. Samozřejmě to předpokládá, že ty sám víš, proč a kam v životě míříš. Že máš promyšlený svůj příští krok a jsi rozhodnutý za něj vzít zodpovědnost. To samo o sobě však často ještě nestačí k tomu, aby tě druzí respektovali jako autoritu. Tou se člověk stává pomalými krůčky, které jdou ruku v ruce s rostoucí důvěrou. Mám na mysli autoritu, která přetrvává i za zdmi klubovny, i v době, kdy už jsi dávno z dohledu dětí, které vedeš.

Autority v mém životě mají tyto charakteristické vlastnosti:

Mluví pravdu – mají zkušenost – nebojí se svobody své ani druhých – jsou jednoznační.

Společně s významným českým filosofem výchovy Radimem Paloušem vidím hlavní problém v tom, že **mnoho dnešních lidí samo žádnou autoritu neuznává**. Protože – a v tom je i jisté tajemství duchovního života dospělého člověka – čím je člověk dospělejší, tím víc potřebuje skutečnou autoritu, která by byla adresátem jeho odpovědnosti, oporou jeho svobodě a zdrojem jeho naděje.

Autoritou není ten, kdo druhé dotlačí ke svým představám, ale ten, kdo v druhých jakoby mimoděk zapálí plamínek touhy jít stejnou cestou a na té cestě je dokáže doprovázet. Takovou autoritu pochopitelně neprodávají v supermarketech a nepotkáme ji ani v reality show. Autorita, která obstojí v dospělém věku, v životě, o kterém víme, že je *těžký a mnohdy není fér* – to nemůže být jen tak *někdo* nebo *něco*. To je jasné.

Jestliže Ti teď ještě jednou nabídnu Dawyho svědectví, doufám, že to nebudeš brát jako vnučování jednoho určitého vzoru autority, ale jako důležitou inspiraci k vlastnímu hledání nebo srovnávání:

Vybral jsem si z plejády duchovních vůdců právě Ježíše. Muže, který měl autoritu u stovek ba tisíců posluchačů. Pak objevuji člověka, který pojmenovával věci pravými jmény bez ohledu na důsledky. Nikdy se nepokoušel někoho manipulovat pro své vize, ale raději volil podobenství, a tím dával svobodu těm, kteří nechtěli rozumět. Měl bezesporu zkušenost, protože se své duchovní cestě věnoval od mládí a v každé volné chvíli. Nebylo mu líto obětovat nejednou čas ke spánku. Mluvil pravdu, vždy a za každé okolnosti, i když to znamenalo riskovat nevoli a zlobu, dokonce i smrt.

Otázky a úkoly:

- Které autority dosud ovlivňovaly Tvůj život? A jak?
- Jakou autoritu uznáváš dnes – a proč?
- Jak řeší problematiku autority skauting ve svých principech a metodě?
- Jsi pro svěřené děti či dospívající v oddílu autoritou? Jak silnou? Co jim tím přinášíš?
- Čím lze podle Tebe autoritu posilovat a čím naopak ztrácet?

Inspirace:

- Uspořádejte s vrstevníky či oddílem debatu o tom, kdo dnes může být autoritou a proč.

5.3. Méně znamená více

Jeden z nejzákladnějších způsobů, jak zhatit dobré dílo, je nerespektovat právě to pravidlo, které jsem dal do nadpisu. To, že člověk svou leností, sobectvím, nezájmem atd. – zkrátka běžnými proviněními proti správnému jednání poškodí sebe i druhé, to je pro nás oba jistě taková „malá násobilka“. Ale už mnohem méně se dává pozor na to, že mnohé lze pokazit i přílišnou horlivostí, přemrštěnou aktivitou, netrpělivým kumulováním „samých dobrých věcí“. Zvláště to hrozí tomu, kdo je náhle sám zaplavený nějakým novým skvělým poznáním, něco zažil či objevil, co ho teď úplně uchvátilo – a teď by to chtěl rozdat „celému světu“ a „*konečně ukázat, jak se to má dělat správně.*“

Stává se to i v oblasti duchovního života. Bývají z toho docela nepěkné konflikty. Pokud se to týká ještě dospívajících či dospělých navzájem nebo jich a rodičů, tak to někdy může být i očištné a nezbytné, narovnávací nedospělé vztahy nebo patologické závislosti. Ale pokud se jedná o výchovu dětí, tam musíme být skutečně opatrní. V souvislosti s podporou rozvoje duchovního života hlavně na dvě typická provinění vůči zdravému heslu „méně znamená více.“

Předně – dá se dosáhnout toho, že děti a někdy i dospívající obrazně řečeno „překrmíme.“ A oni si „zkazí žaludek“ – nebo se dokonce „otraví“. Ano – v náboženské psychologii se tomu docela odborně říká „*Otrava náboženstvím.*“ Bohužel – nebývalo to tak řídké, zvláště v některých katolických rodinách, které bývaly komunistickým režimem pronásledovány. Jako protitlak v nich rodiče (mnohdy za velkých osobních obětí) zahrnuli své děti v takové intenzitě a kvantitě náboženskými vědomostmi, symboly, rituály, akcemi, mravními příkazy a další náboženskou výbavou, že výsledkem – zejména v dospívání – byl nikoliv vlastní aktivní náboženský život, ale vzpoura proti tomu, co se takovému dospívajícímu jevílo jako krunýř. Není tak řídké, že totéž se stává i se skautingem. Dej si na to opravdu pozor. Duchovní život vyžaduje **správné načasování** toho, kdy a co má být poskytnuto – a to podle výše uvedeného pravidla. Víc se tomu budu věnovat v další kapitole.

My lidé máme ovšem někdy sklony i k megalomanským plánům. Zatímco v tom prvním případě šlo o přetížení dětí přílišnou *intenzitou*, tak druhým ohrožením je ohrožení Tebe samého přílišnou *extenzitou*. Nabereš si toho tolik, že na nikoho a na nic pak už nebudeš mít pořádně čas a síly. Ono totiž při podpoře duchovního života dítěte nejde o nějakou jednorázovou záležitost, ale mnohdy o závazek na spoustu let. V mém případě už některé takové závazky trvají přes třicet let.

A Dawy o tom ví také své:

Zkus si představit ohniště, které máš připravit. Asi už jsi také tak jako já přišel na tábořiště promrzlý a unavený. Těšil ses na něco dobrého k večeři a na svůj teplý spacák. Musíš udělat tisíc drobností, ale teď rychle oheň, at už je teplo. Seženeš trochu dřeva, narychlo nalámat a škrť... Plamínek přiskočil, chvílička se zdá, že bude hořet, ale zanedlouho zhasne. A tak to nervózně zkoušíš podruhé, potřetí, až pochopíš, že nezbude než sundat batoh ze zad, připravit si malé třísky a dát si tu práci a větvičky a klacíky narovnat tak, aby měly šanci chytnout a hořet. Zapalovat duchovní život kolem sebe neznamená pomyslně rozhazovat zapálené sirky. Zodpovědný vůdce ví, že to jsou týdny a měsíce pečlivých příprav. Čas, kdy jen před těmi, které vedu, neskrývám svůj vlastní duchovní život. To je čas podobný vysoušení mokrého dřeva. Nemá smysl zapalovat mokré dřevo, nemá smysl odpovídat tam, kde nejsou otázky. Pak přichází čas diskusí, sdílení se se svou zkušeností a poznáním. Ale nezapomeň, že „Duch“ podobně jako vzduch dávají plamínku možnost se rozhořet. Je na nich, jak a kterým směrem. Tvá role pak pokračuje ve třetí fázi. A tou je příkládání. Nenechat nově zažehlý oheň uhasnout. Být mu nablízku, uvědomovat si jeho zranitelnost, hlídat ho před jeho zbrklostí.

Otázky a úkoly:

- Stanov si, kolika dětem dokážeš být zodpovědným přítelem a inspirací pro začátek (rozvoj) jejich duchovního života. A jak to vypadá ve skutečnosti?
- Je ve Tvém okolí někdo, kdo v důsledku příliš intenzivního působení rodičů nebo jiných vychovatelů byl „otráven“ a v době dospívání si zvolil úplně jinou životní cestu? Zkus se blíže seznámit s životním příběhem takového člověka.
- Jak ve vašem oddílu či středisku čelíte nebezpečí „otravy skautingem“?
- Zkus si sám pro jednotlivá období lidského života (mladší školní věk, střední školní věk, starší školní věk, dospívání, adolescence, dospělost) vytipovat hlavní důrazy a „klíčové úkoly“ z hlediska rozvoje duchovního života – a pak si to porovnej s tím, co píšeš v části 6.1.

Inspirace:

- Zkus si najít v literatuře či filmu prototyp „duchovního vůdce“, který odpovídá Tvým představám. Zkus pak o něm a jeho metodě uspořádat debatu s vrstevníky.
- Pokuste se vytvořit tabulku souběžného působení rodiny, školy, médií a oddílu na děti a dospívající od 6 do 18 let z hlediska rozvoje duchovního života a zkoumejte jejich vzájemné působení (souhru a podporu, nezávislost i konflikt) i možné výsledky a porovnejte to se skutečností ve vašem oddílu.

5.4. Nebudete-li jako děti...

Když přemýšlíme o roli dospělého vůdce, je zde zřejmý rozdíl mezi ním a dětmi, které vede. Přesto duchovní život je něco, co nás daleko přesahuje. Z tohoto pohledu jsme všichni „na jedné straně hřiště“. Název této podkapitoly je vypůjčený z Bible, z místa, ve kterém Ježíš vysvětluje svým dospělým současníkům, že ten kousek cesty, o který jsou před svými

děti napřed, je tak nevýznamný, že je neopravňuje k tomu aby opustili dětskou touhu objevovat nepoznané obzory, dětskou upřímnost v přiznání si potřeby růst a učit se, dětskou spontánnost vykročit k nově objevenému, dětskou přirozenost sdílet vlastní nadšení. Dokonce aby se nestyděli přiznat si svůj strach, únavu, dezorientaci. Duchovní život je život. Je to ten rozměr života, který mu dává nesmrtelnost. Je směr mířící k nekonečnu. Neexistuje člověk, který by mohl říci, že už byl na jeho konci. (Dawy)

Ano – tohle je první, co Ti chci v souvislosti s duchovním životem sdělit: V ničem nejsme společně s dětmi tak „na jedné lodi“ jako právě v duchovním životě. To není nějaké idealizování dětství, nýbrž poukaz k podstatě duchovního života. I když se mění okolnosti i nástroje, které máme na své životní cestě k dispozici, stále jde o jeden a tentýž „oheň“: o náš pravdivý život v lásce. Tady jsme v jistém smyslu pořád na začátku. Dobře to znají rodiče: musejí se učit milovat své děti znovu několikrát za život: jako malý bezmocný chomáček života; jako svéhlavé kuře, které poprvé zkouší svoje „Já sám!“, jako vykulené prvňáky, kteří začnou domů nosit ze školy „móresy“, o nichž dosud nebylo vidu ani slechu; jako „fanatiky principů“, podle nichž neustále měří celý svět; jako nesnesitelné kritiky, kteří sice sami na všech frontách kde co porušují, ale s vervou o to větší útočí na všechny ostatní; jako zamilované Julie, které pochopitelně srdce i hlavu ztrácejí kvůli někomu, koho by si rodiče nikdy nevybrali; jako svéhlavé mladíky, kteří „vědí všechno lépe“ – hlavně jak být v dnešním světě úspěšní; jako dospělí, kteří definitivně „zvedají křídla“...

Ale já jsem Ti na závěr téhle kapitoly ono Ježíšovo upozornění zařadil ještě z jiného důvodu: zatímco dítě moc dobře ví, že samo o sobě není schopno zajistit svůj život, že je nevyhnutelně odkázané na druhé a že vlastně *všechno dostává darem*, dospělí – zvláště v naší západní „výkonové civilizaci“ – snadno podléhají dojmu, že hlavním znakem dospělosti je právě naprostá nezávislost, schopnost si všechno potřebné „zařídít“, umět se „postarat“. Tohle je ovšem postoj mylný. Nejen z hlediska duchovního života, ale života vůbec: i dospělý člověk dostává ty nejpodstatnější skutečnosti pro svůj život darem. Stačí si vzít zdraví, které je pravidelně největší hodnotou ve všech průzkumech. Ano – sám si ho může aktivně zhoršit, něco pro něj může a má dělat, ale ty podstatné parametry pro své zdraví dostal a dostává. A což teprve tak zásadní skutečnosti, jako je *láska* či *přátelství*. Když se podíváme na ten model ohně, pak je jasné, že my jsme jen tím „dřevem“. Jiskra ani kyslík není z nás. Dostáváme je darem. To, že mezi Tebou a tím druhým „přeskočí jiskra“ – to není jen Tvá zásluha. Ani toho druhého. To není – jak je dnes módní říkat – záležitost „chemie“. Jistě – i to tam hraje roli, ale ve hře je toho tam mnohem víc. A vy to dostáváte darem. Jelikož si to ale mnoho (možná většina) dospělých takhle nepřipouští, je tak málo *vděčnosti* – a proto také i zralého duchovního života. Vděčnost je totiž nejlepší „palivo“ pro duchovní život.

Životní poznání, které my, dospělí, máme sdělovat mladým, nezní tedy takto: „Skutečnost už s vašimi ideály zatočí“, ale „Zapustte kořeny do svých ideálů, aby vám je život nemohl vzít.“ Jak zcela jiný by byl svět, kdyby lidé zůstávali tím, čím byli ve svých čtrnácti letech!¹²

12) SCHWEITZER, Albert. *Z mého dětství a mládí*. 1931

Otázky a úkoly:

- Jak je to s Tvou vděčností? Komu jsi skutečně vděčný a zač? Jak ji projevuješ?
- Jak rozvíjíte ve vašem oddíle schopnost vděčnosti?

Inspirace:

- Vyhledej si informace o velkých duchovních vůdcích. V čem zůstali jako děti?

Jak jsi nejspíš poznal, s touhle kapitolou mi značně pomáhal Dawy. A tak mu dám i na úplný závěr slovo. Jeho smysl pro praxi mě vždycky znovu a znovu „dostává“:

Můj milý příteli, nezapomeň na svoji nezastupitelnou roli být přesvědčivým znamením, nezůstaň však sám u cesty, ale kéž je i tvojí cestou. Buď pravdivý, jednoznačný, neznásilňující, buduj svoji zkušenost. Nezapomeň, že kvalita je nad kvantitou, že právě v tom je rozdíl mezi láskou a sobectvím. Do třetice nezapomeň, že roky, po které už snad jsi na své duchovní cestě, tě neopravňují k nadřazenosti. Bylo by to pro tebe nebezpečné a pro ostatní nepřijemné. Jsi dospělý a už sám jdeš po své duchovní cestě. Važ si té přednosti, že můžeš být u toho, kdy zahoří první plamínky v těch druhých. Važ si toho, že nemusíš být jen přihlížejícím, ale že je ti svěřeno právo přiložit ruku k dílu. Je to čest být tím, kdo se nesmazatelně otiskne na počátek duchovní cesty nejednoho z dětí.

6. Rozvoj duchovního života ve skautingu

Pro jistotu Tě varuji: ani teď to nebude žádná „kuchařka“, kterou stačí vzít a podle ní „udělat program“. Duchovní život totiž není nic, co se „dá udělat“. Je to život, kterému je třeba vytvářet podmínky. O těch, které máš připravovat především Ty ve svém vlastním životě, jsme hovořili dosud. Teď půjde o ty další.

V téhle předposlední kapitole bych Ti chtěl znovu přehledně shrnout to, co zatím bylo – mnohdy formou otázek, úkolů či inspirací – rozptýleno v celé naší předchozí společné cestě. Protože skauting sice nemá monopol na rozvoj duchovního života, ale na druhé straně je mimořádně účinným výchovným systémem na podporu tohoto rozvoje. A to teď chci konkrétně předvést ve dvou rovinách: ve *věkových kategoriích*, které jsou pro skauting typické – a na *výchovných nástrojích* skautingu.

6.1. Specifika jednotlivých kategorií

Tohle téma bývá probíráno ze všech možných stran – z hlediska programu, psychologie, metodiky, organizace, zdravotvědy... Já se mu pochopitelně chci věnovat z hlediska rozvoje duchovního života. Ten sice prolíná i do všech těch uvedených i neuvedených ostatních oblastí, ale pokusím se neopakovat to, co tam už přede mnou napsali a řekli jiní (a mnohdy velmi dobře). Znamená to, že si s Tebou chci v tomhle oddílu pohovořit o tom, nač je v tom kterém věkovém období potřeba dávat z hlediska utváření duchovního života zvlášť pozor – protože je to v prvé řadě mimořádná šance ke zvládnutí toho, co je pro další rozvoj důležité, tak, aby se na tom dalo úspěšně stavět. Protože – už jsme si to zdůraznili v souvislosti s tím, že jde opravdu o život – klíčovou roli v duchovním životě hraje utváření vnitřních dispozic a jejich správná struktura i návaznost zkušeností.

Eriksonovo pojetí fází lidského života

Stádia	Vývojový úkol	Mezi čím a čím je kritické napětí	Důsledky nevyřešení úkolu	Významné vztahy
1. Kojenecké období (1. rok)	Naděje	Základní důvěra × základní nedůvěra	Stažení se, autismus	Mateřská osoba
2. Batolecí období (do tří let)	Vůle	Autonomie × stud	Nutkavé jednání	Rodičovské osoby
3. Předškolní věk (do 6 let)	Cílevědomost	Iniciativa × strach z blamáže a viny	Potlačenost, bezmocnost	Základní rodina
4. Druhé dětství (do 12 let)	Schopnosti a kompetence	Zručnost × méněcennost	Netečnost	Sousedství, škola
5. Dospívání (do 18 let)	Věrnost a identita	Identita × zmatení rolí	Zavržení	Skupiny vrstevníků a party, modely vůdcovství
6. Mladá dospělost (do 30 let)	Láska	Intimita × izolace	Výlučnost	Partneři v přátelství, v sexu; soupeření, spolupráce
7. Dospělost (do 60–70 let)	Péče	Generativita (tvořivost) × stagnace	Odmítnutí	Samostatná práce, sdílená domácnost
8. Stárnutí a stáří	Moudrost	Integrita × zoufalství a beznaděj	Opovržení	Lidstvo, „Moji vrstevníci“

Východiskem nám bude toto schéma, jehož autorem je jeden z nejvýznamnějších představitelů humanisticky orientované psychologie, který navíc vyšel z psychoanalýzy, Erik H. Erikson, německý Žid dánského původu, který většinu života prožil v USA a tam také dosáhl největšího vědeckého uznání. To schéma má dvojí výhodu: jednak je přehledné a jednak je většinou dětských psychologů uznávané jako směrodatný základ.

Nás budou zajímat všechny čtyři sloupce (kromě věkových kategorií), ale zvláště hned ten první. Jistě vidíš, že vlastně všechny charakteristiky, které obsahuje, jsou buď přímo důležitými stavebními kameny duchovního života, nebo alespoň poukazují na důležité předpoklady správného fungování duchovního života – případně přímo uvádí sám střed duchovního života. Za úkol si to můžeš rozřídit.

Já tu teď jen dodám, že z důvodů, které zná každý vedoucí vličit či každá vedoucí světlušek, jsem ještě onu zhruba šestiletou etapu „druhého dětství“ rozdělil na dvě. Má to smysl i z hlediska specifického důrazu v rozvoji duchovního života.

6.1.1. Mladší školní věk (Vlčata a Světlušky)

Děvčátka šesti či sedmiletá, kluci, kteří mají ten start do života vždycky trochu opožděný (a mnozí z nich to nikdy nedoženou), tak o rok starší. Právě s takovými jsem strávil v dobách, kdy jsem vedl oddíl, naprosto nejvíc let. A také jsem je dobře poznával při různých aktivitách, které jsme v 70. a 80. letech podnikali ve společenstvích křesťanských rodin – a já jsem je míval na starosti, zejména pokud šlo o „katecheze“. Miluji je dodnes. Pravda – někteří jsou už čtyřicetiletí otcové další dospívající generace. S vysvětlováním vlčáckého hesla – *Naší snahou nejlepší buď čin* – je dokonce u mě spojený hluboký zážitek, který mne nasměroval definitivně k Ježíši Nazaretskému. To říkám hlavně proto, že těmhle dětem opravdu vděčím za mnohé. To kvůli nim jsem to nezabalil v roce 1970...

Každému, kdo je vede dnes, bych přál totéž. Nejen ty nezapomenutelné chvíle, kdy člověk má na každé ruce dva nebo tři, kteří jsou na vrcholu blaha, neboť zvítězili v souboji o neúžasnější místo, ale hlavně neotřesitelné vědomí, že těmhle dětem dát své srdce bez zadních vrátek, je to nejspřávnější, co člověk v té době může udělat. Oni (i ony) to opravdu potřebují. Primárním úkolem jejich rozvoje totiž je *samostatnost*. Ta sice sama o sobě je v prvé řadě tělesně-duševním předpokladem duchovního života, ale pro něj hraje tak zásadní roli, že ji musíme všemožně podpořit. A to právě onou nepodmíněnou – takřka mateřskou – láskou. Ale současně musí už mít i rysy náročné lásky otcovské. Obrazně řečeno – mnohým z nich ještě zůstala z domova na zedečku skořápka. A teď se toho na ně hrne požeňnaně: ve škole, od spolužáků, na ulici. I v oddílu. Jde tedy o to povzbudit v nich všechno, co je opravdu vybaví schopností „stát na vlastních nohách“. To sice znamená také ochránit je před příliš tvrdými nárazy světa, ale současně tam musí být i motivace pro růst jejich samostatnosti. Za ty dva tři roky musejí urazit velký kus cesty. To znamená dělat s nimi všechno tak, aby mohli zažívat úspěch své samostatnosti. Není tedy vhodný ani „studený odchov“, ani příliš ochranné vedení. Je prostě třeba být jim nablízku, aby člověk mohl tu přidat volnosti a zodpovědnosti, tady zase podepřel klesající vůli či „klouzající nohu“.

Druhým úkolem z hlediska rozvoje osobnosti je pro děti této věkové kategorie schopnost navazovat a udržovat *kamarádství*. Právě tohle je ono období, na něž už jsem upozorňoval, kdy dítě musí přijmout a prožít, že rozhodující je být správným kamarádem. Je to samozřejmě výsostně duchovní priorita, ale ono je to důležité i z hlediska té samostatnosti. Vytváření horizontálních vztahů (tedy vztahů k vrstevníkům) je podstatnou protiváhou k oslabování závislosti na dospělých. Z hlediska programového zaměření tedy má přednost vše, co vytváření kamarádství podporuje. Na osvojování „konkurenčních strategií“ je dost času do období dalšího. Tam se děti „nasoutěží“ ještě dost. Ve věku, o němž se ale bavíme teď, musí být pro zdravý rozvoj soutěživost užívána jen opatrně, s vědomím, že tyhle děti potřebují hlavně rozvíjet „kooperativní strategie“. Potřebují kamarády – ne soupeře. Tomu je tedy třeba podřídit veškerý oddílový život – v programu, stylu vedení i hodnocení.

Možná Tě překvapilo, že jsem se zatím nezmínil o *poslušnosti*. Vždyť jak vlčata, tak světlušky ji mají ve svém zákoně – a vlčata dokonce ještě přímo ve slibu. Rozhodně poslušnost nepodceňuji. Jen jsem přesvědčený, že pokud vedoucí svá vlčata nebo světlušky opravdu miluje tím způsobem, o kterém jsem Ti tu před chvílí říkal, nemá s poslušností dětí zpravidla problém. V tomhle věku ne – něco jiného jsou dvanáctileté dámy a čtrnáctiletí borci. O nich ale teď není řeč. Samozřejmě, že i tady bývají výchovné problémy a občas je třeba „přitvrdit“. Ale důraz

na poslušnost jako na „hlavní ctnost“ tu rozhodně není na místě. A z toho hlediska je třeba přehodnotit i vhodnost Karafiátových *Broučků*. Neříkám to jen tak, nýbrž i jako výsledek mnohaletých debat s lidmi, kteří se dětem opravdu věnují – rodiči a katechety počínaje, přes učitele, psychology až k teologům.

Na závěr Ti tu ještě uvedu pro vlčata a pro světlušky jednu specifickou vlastnost, kterou je záhodno v tomhle věku rozvíjet:

U vlčat je to *odvaha*. Ona těsně souvisí s tou samostatností. Ale pro kluky je odvaha stěžejní výbava. Čím dříve ji rozvinou, tím lépe. Odvaha – jen pro jistotu připomínám – neznamená, že člověk nemá strach, nýbrž že strach dokáže překonat. Cestou k tomu ovšem nejsou drastické (a někdy vyložené škodlivé) „stezky odvahy“, ale překonávání strachu v řadě praktických a zcela přirozených situací (například když má dítě jít někam vyřdit vzkaz, když má vstávat do rozmočeného rána, když má vydržet hodinu na hlídce atd.)

Světlušky to mají přímo ve svém názvu: *svítí*. Nepotřebují k tomu ovšem lucerničku, ale vnitřní radostnost. Dost dobře to vyjadřuje čtvrtý bod jejich zákona: *Světluška je statečná a veselá*. Vida – ta odvaha se tam objevila také. U děvčátek půjde hlavně o odvahu obstát mezi spolužačkami či kamarádkami, i tehdy, když nemá oblečení zrovna podle uznávané módy nebo když nemá tu či onu věc, která je právě v módě. Ano – ten správný svit může světlušce nejvíc pošramotit špatná nálada z toho, že není dostatečně „in“, že si musela to či ono odříct. Už tady se totiž rodí schopnost radovat se z mála a z těch skutečně důležitých věcí, která jí ochrání před zničující nudou v době dospívání, a stejně zničující neschopností dobře hospodařit, bez které se žádná pořádná maminka neobejde.

6.1.2. Střední školní věk (Skautky a Skauti)

Tohle je – mezi námi – ten nejlepší dětský věk. Nejen pro rodiče, vůdce a učitele, ale i pro děti samé. Pochopitelně, že vždy záleží i na okolnostech, v nichž jej prožívají, ale tím, že už vyrostly z toho předchozího poněkud ufnukaného období, kdy je každou chvíli něco zaskočilo, a ještě nepřišly do toho dalšího poněkud „bolavého období“ startující puberty, může si většina dětí tohle období docela užít. Já Ti tu výjimečně jeho charakteristiku nabídnu nejdříve od autora, který právě tomuto období postavil jeden z nejlepších literárních pomníků:

Kouzelná léta – Jaroslav Foglar

Většina chlapců – a často i děvčat – školního věku touží po tom, aby už byli dospělí, protože nebudou muset chodit do školy, nikdo je nebude věčně napomínat, všechno jim zakazovat. Nebudou už muset doma ponížně škemrat o každou korunu, ale budou si je sami vydělávat a utrácet je, za co budou chtít. Nebudou se muset doma zpovídat, kde byli večer tak dlouho, budou si moci po libosti nakládat se svým volným časem. Starší a staří lidé zase naopak touží po tom, aby byli mladí, i když se jim tato touha nemůže nikdy splnit.

Já považuji za nejkrásnější část lidského žití přece jen chlapecká nebo dívčí léta. Těch několik kratičkých, tak vzácných a tak rychle ubíhajících kouzelných let, když už nejste dětmi, také zase ale ještě ne „dospívajícími“. Tedy věk zhruba od deseti do čtrnácti, nejvýše do patnácti let! Věk, kdy vás baví zakládat si kroužky, party, chodit do oddílů s romantickou

barvitou činností, shánět si klubovny a pak si je zařízovat, sbírat štítky od sirek, obaly od žiletek a žvýkaček, chodit na dobrodružné výpravy, sedět a zpívat u táborových ohňů, hrát vzrušující hry a číst dobrodružné knížky. Věk, kdy vás láká vše tajemné a neznámé – a vy máte sžíravou touhu něco napínavého báječného prožít.

Je to opravdu jen několik těchto kouzelných let, kdy vás tohle vše „držf“, baví, zajímá, naplňuje celou vaši mysl. Je to doba kratičká, kratší než celé předchozí dětství a mnohem kratší, než potom věk dospělosti, který trvá desítky let.

Pokud tedy v těchto letech ještě jste, važte si jich, každého jejich dne si važte a snažte se vždy prožít jej co nejplněji. Neutíkejte z těchto let, nechtějte být předčasně dospělí! Nestrojte se jako dospělí, nekuřte, neosvojujte si zvyky dospělých, netvařte se dospělé! Budte pravými neřalšovanými příma kluky a děvčaty, zapálenými pro vše, co s těmito několika kouzelnými roky souvisí a co vás bohužel přestane bavit, až z nich vyrostete.

Onen určitý klid tohoto období má ovšem pro rozvoj dítěte – včetně jeho duchovního života – důležitý smysl. Velmi koncentrovaně ho vyjadřuje již zmíněný Erik H. Erikson:

Časnější školní věk je psycho-sexuálním moratoriem, neboť jeho začátek se shoduje s tím, co psychoanalýza nazývá období „latence“, vyznačující se určitým zklidněním infantilní sexuality a odkladem genitální zralosti. Tak budoucí partner a rodič může nejdříve projít nějakou formou školní výchovy, kterou mu zajistí jeho společnost, a naučit se technické a sociální základy pracovní situace. Tomuto období jsme připsali psychosociální krizi zručnosti proti nedostatečnosti – to první je základní pocit kompetentní aktivity způsobené jak zákonům světa nástrojů, tak i pravidlům spolupráce v plánovaných a naprogramovaných postupech. A je možné říci, že dítě se v tomto stádiu učí milovat a učit se stejně jako hrát si – a učit se nejdychtivěji ty techniky, které jsou v nejlepší souladu s ethosem produkce. A určitá hierarchie pracovních rolí již vstoupila do hry a učící se představitelství dítěte pomocí ideálních příkladů, skutečných nebo mýtických, které se nyní ukazují v osobách poučujících dospělých a v hrdinech legend, historie a románek.“¹³

V tomto „objektivistickém“ období tedy z hlediska života v oddílu a konkrétní podpory duchovního života pokládám za zvlášť důležité dva aspekty, které přednosti téhle etapy rozvoje dítěte bohatě využívají a současně ho nasměrovávají k budoucnosti, která bude každopádně dost dramatická a bohužel pro mnohé děti přichází dřív, než by odpovídalo jejich skutečnému stavu duševnímu i duchovnímu.

Předně je to všemožný rozvoj toho, co bych stručně nazval ctižádostí i postojem **Být kompetentní**. Skutečně to bezprostředně navazuje na Eriksonovu charakteristiku – a skauting o tom ví od počátku. Skauta či skautku v tomto období opravdu baví plnit všemožné zkoušky, osvojovat si další dovednosti a vědomosti, bodování je neirituje tak, jako k tomu dojde jen o několik let později. Tohle všechno je opravdu třeba podpořit. Jistě nebude pro Tebe obtížným úkolem najít řadu nástrojů, které k tomu skauting nabízí obecně i které jsou zvláštním „know how“ vašeho oddílu či střediska.

A stejně tak je třeba všemožně podpořit i zvnitřňování toho, co lze charakterizovat jako **Hrát podle pravidel**. Prudce se rozvíjející rozum dítěte v tomto období už dokáže spolehlivě pracovat s abstrakcemi. Principy, zákony, pravidla. To mu nyní mimořádně konvenuje. Hrát podle pravidel „se má“ už ne proto, že si to přeje tatínek nebo vedoucí, nýbrž proto,

13) ERIKSON, H., Erik. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha : Lidové noviny, 1999, s. 73

že je to univerzálně platné pravidlo. Když jsme se spolu bavili o vztahu duchovního života a mravnosti, věnovali jsme se i této fázi. Je právě stejně tak nesmírně důležitá a nesmí se pominout, jako je třeba ji včas prohloubit směrem k citlivému svědomí. Ale ne teď, teď by to bylo předčasné „tlačení na pilu“. Teď je třeba osvojit si „gramatiku mravního života“.

Skauting tu nabízí skutečně pestrou paletu možností. Od slibu a zákona, přes symboliku a rituály až k celé propracované metodice. A zpravidla navíc v tradici většiny oddílů bývá další vrstva pomůcek, jak v tomto období podporovat rozvoj schopnosti hry podle pravidel a jeho zvnitřnění. Spíš půjde o to, v tom všem dobře vybrat. Tady připomínám heslo „méně znamená více“. A to nejen jako hráz proti dnešní povrchnosti, která se prosazuje na všech frontách, ale i pro to přetížení, které hrozí v tomto věku právě těm nejperspektivnějším školákům. Nejde nám o „výkon“, ale o vytváření osobnosti.

6.1.3. Starší školní věk (mladší roveři a rangers)

Tentokrát to bude poněkud delší. Dostali jsme se totiž do období vývoje, se kterým máme zatím ty největší problémy. Nejen „mezi námi skauty“ – vůbec v celé současné západní společnosti. V té Eriksonově typologii je to nazýváno jednoduše jako dospívání, ale ona je to taková zvláštní *puberta*. Na jedné straně začíná o rok až dva dříve, než ještě před nějakými dvaceti, třiceti lety. Je to dáno jistě řadou faktorů, minimálně zjevným urychlením fyzického vývoje současných dětí a pak jejich neustálým bombardováním tématy, která sice patří do „dospělého světa“, ale ve skutečnosti jsou právě tyhle „urychlené děti“ jejich nejdělejšími konzumenty. Stačí se podívat, jaké časopisy kralují mezi našimi 12 až 14 letými děvčaty. Jejich naprosto ústředním tématem je otázka „jak správně sbalit kluka“ – zpracovaná na sto padesát způsobů. No – tohle víš jistě stejně dobře jako já.

Ten hlavní průšvih je tu v tom, že k posunu téhle fáze (dříve startující kolem 15 roku) došlo na úkor zkrácení fáze předchozí, kdy si dítě osvojuje nesmírně důležité „kompetence“ k tomu, aby zvládlo nároky světa práce, veřejného života i rodičovství případně jiné služby. Nejen tedy že došlo ke zkrácení toho – z hlediska dětství – nejlepšího období (jak jsme o tom už hovořili), ale zpravidla ani nebyly ony potřebné kompetence dostatečně osvojeny. Naši dospívající tak po období určeném racionalitou a řádem „vplouvají“ na rozbourané „postmoderní moře“ určené mnohem více iracionalitou přicházející jak z jejich nitra, tak z vnějšku (vše bohatě živé dnešním soubyznysem). A jejich ústředním úkolem je při tom **osvojit si správnou roli** – tedy vybudovat „první patro“ své celoživotní identity.

Samozřejmě, že až dosud „hrálo“ dítě spoustu všelijakých rolí, některé vědomě, jiné naopak zcela neuvědoměle. Ale žádnou z nich neprožívalo jako bytostnou součást své identity. Jako něco, co si jednak samo zvolilo a jednak k němu právě patří a je znamením jeho „originality“. Zvolení a přijetí své role *ženské* či *mužské* (odborně se tomu říká *gender*), to je celkem do očí bijící „úloha“ tohoto období. Ale jsou tam i jiné roviny role: půjde o postavení vůči společnosti jako celku, o budoucí pracovní zařazení, o charakter životního stylu – a pochopitelně také o tvář směřování duchovního života. Je toho prostě opravdu dost, přičemž vesměs do toho ti dospívající „vletí“ s nedostatečně „dožitou“ fází předchozí, která je měla vybavit kompetencemi pro dobré zvládnutí právě těchto náročných úkolů.

Výsledek lze celkem snadno předpovědět: bude to hodně náročné. Navenek spousta suverenity, uvnitř pořádná nejistota. Začne několikaletý tvrdý zápas – a to útokem na dosavadní autority, na dosavadní hranice:

Kdo hledá hranice, otírá se o ně, je připraven přijímat nové zkušenosti. Hranice dětem ukazují, jak daleko mohou zajít. Zároveň předvádějí, co ještě nedokážou. Hraniční kůly jsou jako majáky, poukazují určitou dobu na bezpečnou plavební dráhu, vedou do další plavební dráhy nebo k otevřenému moři, na kterém se hledají další spolehlivé souřadnice.

Děti ovšem chtějí víc. Hrát si s hranicemi znamená hrát si s vlastními schopnostmi, jít na vlastní výkonnostní hranici, podrobovat se výzvěm pro posílení pocitu vlastní ceny, zkoumat hloubku a emocionální základ mezilidských vztahů, testovat spolehlivost norem a hodnot, kterými žijí rodiče a vychovatelé. Hledání hranic a jejich překračování proto poukazuje na dvojí:

- *Jsou znamením kognitivních a citových vývojových kroků dítěte. Dítě získalo zkušenosti, zažilo je, je připraveno prozkoumávat jiný, neznámý terén. Otřásá-li dítě hranicemi, upozorňuje na sebe, chce víc, rádo by našlo nové jistoty, protože ty obvyklé už mu nestačí. Překračování hranic ukazuje na nutnost přemýšlet o jejich rozšiřování, o změně pravidel, o větším spolurozhodování dítěte při řešení konfliktů.*
- *Překračování hranic vyzývá dospělé také k tomu, aby se jim podrobili. Rodiče – a všichni ostatní, kteří na děti nějak pedagogicky působí – jsou vzory, podle kterých se děti orientují. A jestliže děti nevědí, na čem u rodičů jsou, testují jejich hranice.*

Překračovat hranice je normální, ale současně bolestné, konfliktní, nervy drásající a namáhavé. A to především tehdy, když dítětem nejde ani tak o to, aby si dokázaly, co umějí, jako spíše o to, aby narušily vztahy. Překračování hranic má tedy vedle vývojově podmíněného i funkční aspekt. Jinak řečeno, děti překračují hranice, aby – nevědomě a skrytě – představily sebe.¹⁴

Takhle trefně to popisuje Jan Uwe Rogge v jedné z nejužitečnějších knížek, která u nás o výchově v posledních deseti letech vyšla **Děti potřebují hranice**. Současný vedoucí katedry pedagogiky na FF UK Jiří Pelikán v další skvělé knížce *Výchova pro život* pro tuto situaci poskytuje následující analýzu:

Typickým rysem současné doby je bourání tradic, ale i ustálených hodnotových systémů. Projevuje se to nejen v rozchodu s danými společenskými tradicemi, ale odraz lze najít zejména v rodině. Do jisté míry to souvisí rovněž s oslabením citových svazků v rodině, narušených akcentací řady jiných priorit (postavení, peněz, majetku, ale i úspěchu v profesi apod.) a jejich preferencí před rodinným životem.

Právě ono citové nenaplnění vede u části mladých lidí ke vzniku negativních citů, nezářídka i k nenávisti, která se pak může projevit v přimknutí se k asociálnímu, rasistickým nebo přímo kriminalitou se zabývajícím skupinám.

Ztráta původních autorit se ale nezářídka projevuje i ve snaze hledat autority nové. Mladý člověk zpravidla potřebuje určitou oporu. Jestliže jej v situaci jisté vnitřní bezradnosti a hledání „nové“ pravdy a jistoty osloví nějaká doktrína, která je pro něj buď duchovně blízká, nebo třeba i jen nová a nekonvenční, má sklon podřídít se jí. Ve skupině obdobně oslovených jedinců se pak cítí silnější, větší, významnější, a proto je ochoten respektovat pravidla této skupiny, neboť v jejich rámci začíná naplňovat představu o sobě samém. To jsou i důvody, proč se mnohdy identifikuje nejen se skupinou, ale i s vedoucími jedinci, kteří mu svým způsobem nahrazují chybějící autoritu otce, učitele, staršího sourozence.¹⁵

14) ROGGE, Uwe Jan. *Děti potřebují hranice*. Praha : Portál, 2000

15) PELIKÁN, J. *Výchova pro život*. Praha : ISV, 1997, s. 20

Ano – tohle je pointa toho celého našeho putování výbušnou krajinou dospívání (dnes tak předčasně urychleného). Ti, kteří hledají lék na to, že právě mezi 12. až 14. rokem se z našich oddílů ztrácí nejvíce členů, zpravidla poukazují na nutnost „změnit program“, „zařadit projekty“, „zážitkové aktivity včetně těch adrenalinových“. Nebudu nad tím mávat rukou. Jistě i tohle je třeba vhodně využít. Ale jádro problému se tím nepostihuje. To vyjadřuje přesně ve svém posledním citovaném odstavci Jiří Pelikán. A pro nás je to podstatně dvojnásob, protože jde o úkol, který je výsostně duchovního rázu: *Budeme schopni poskytnout takovému dospívajícímu přiměřenou autoritu, kterou svými mmohdy bezohlednými útoky na autority dosavadní hledá? Nabídneme mu dostatečně atraktivní vzor, který by ho mohl provázet už celým životem?* Právě o tohle se hlavně jedná. Když to neuděláme my, udělá to za nás někdo jiný – nejčastěji bude tím vzorem nějaká mediální hvězda. A nebo ten frajer z party, ve které bychom svoje děti rozhodně viděli neradi.

Aby se to ještě víc zkomplikovalo, musím tu uvést, že právě v tomhle věku se jako ta nejstrašnější alternativa nabízí závislosti ve všech možných podobách: cigaretami a alkoholem počínaje (v obojím máme už, co se týče časnosti startu, v Evropě smutný primát), přes další drogy, až k hracím automatům, sektě či nějakému destruktivnímu kultu. Opakuji: všechny závislosti jsou důsledkem více či méně skryté a nevyslyšené potřeby po nové jistotě, která by obstála před útoky dospívajícího, jenž ty dosavadní jistoty proměnily v ruiny.

Pokud máš sám co do činění s někým takovým (ať už jako vedoucí, sourozenec, příbuzný, starší kamarád či dokonce rodič), pak je to vlastně velmi tvrdý test Tvého vlastního duchovního života. Obstát tu může jenom ten, jehož duchovní život je na jedné straně natolik pevný, aby odolal všem těm útokům, kterým jej zodpovědnost za takového dospívajícího nutně vystavuje, na druhé straně musí být ale natolik skutečným životem, tedy čímsi stále na cestě, ve vývoji – a tím zranitelným, aby měl pro toto úporné hledání dospívajícího skutečné porozumění a byl tak i hodnověrným vzorem. Takovýhle duchovní život ovšem rozhodně nemůže poskytnout ani jen nějaké převzetí tradice „z druhé ruky“, ani nějaký pocitový chaos, ale ani nějaká ideologie. Musí to být promyšlený, prožitý a ke skutečné transcendenci vztažený duchovní život. Jenom ten může poskytnout hledajícímu jak potřebnou jistotu, tak stejně potřebný přesah pro vlastní růst a výboje. Jenom ten dokáže spojit onu pevnost a jistotu s věčnou provizorností a zranitelností. Takový duchovní život je živým příkladem toho, že *Co je bez chvění, není pevné* (jak zní titul jedné z nejúspěšnějších duchovních knih posledních deseti let od Tomáše Halíka). Takový duchovní život Ti ze srdce přeji.

6.1.4. Adolescence (starší roveři a rangers)

Tohle je období, o kterém by se dalo psát a rozprávět prakticky bez omezení. To samozřejmě nebudu. Začnu tedy tím, že Ti doporučím opravdu kvalitní knížku současného ředitele brněnského centra pro Rodinu, děti a mládež prof. Petra Mac-ka *Adolescence*. A z ní teď stručně převyprávím některé klíčové výchozí skutečnosti – načež se pustím do toho, co z nich vyplývá pro rozvoj duchovního života a co mi opravdu nejvíc leží na srdci.

Tedy z vývojového hlediska vytváření vlastní individuality představuje adolescence takové čtyři fáze. Tou první, *pubertální*, jsme se právě už zabývali; v ní si dospívající s velkou naléhavostí začíná uvědomovat a prožívat svou *odlišnost* od všech

ostatních (proto se jí také říká fáze diferenciacie). Výsledkem toho je ta kritičnost ke všem dosavadním autoritám, situace a stavy, kdy dospívající ani jeho okolí neví, „čf je“ – zkrátka nápor na všechny dohromady. Na to navazuje druhá fáze – **zkoušení a experimentování** – která už není jen tak destruktivní, být v destrukci skončit může dost snadno, bohužel. Stačí se dostat do spárů nevhodné party nebo drogové pasti. V téhle fázi je naprosto dominantním rámcem života – i duchovního – parta vrstevníků. To jsme na přechodu mezi pozdní pubertou a vlastní adolescencí (tedy tak ve 14 až 15 letech).

Třetí fáze – **navazování přátelství** (17–19 let) – je právě charakteristikou vstupu do toho období, kterým se tu teď budu zabývat. Když se vrátíš k Eriksonově tabulce, tak on jako určující charakteristiku pro něj uvádí **lásku**. To musíme mít při podpoře duchovního života v této fázi neustále na paměti. Ještě se k tomu pochopitelně vrátím.

Poslední etapou (pozdní adolescence) je konsolidace vztahu k sobě, založení na pocitu vlastní autonomie a jedinečnosti. Je to také uvědomění si sebe sama v širším časovém horizontu, propojení vlastní minulosti, přítomnosti a další perspektivy svého života. Ovšem i toto vlastní „zakotvení v čase“ je spojeno s hledáním, omyly a pochybnostmi. (Adolescence; s. 64). Zásadní skutečností právě pro tuto poslední etapu je **stav „dosažení identity**. Protože právě při něm může dojít z hlediska rozvoje duchovního života (nejen duševního) k různým variantám, z nichž jen jedna je žádoucí, zatímco ostatní jsou/mohou být, vážnou komplikací.

Ta příznivá varianta je charakteristická tím, že **dotyčný má pozitivní sebeobraz**, je více flexibilní a nezávislý, proto se také dokáže vypořádat s autoritářstvím druhých. Je schopen mít dobré výsledky ve škole a hlavně – **být odpovědný ve vztazích**. Naopak jsou varianty nepříznivé, z nich časté jsou zvláště tři:

- První je nazývána **status moratoria** – a jde v podstatě o to, že se dotyčný **brání plně vstoupit do světa dospělosti**. To je vážné ohrožení, kterému se budu vzápětí věnovat.
- Druhá jako **status předčasného uzavření** – při níž sice dotyčný vstoupí do světa dospělých, ale za cenu ztráty všech hodnot dětství a ideálů mládí. Stane se typickým „stádním typem“: je se sebou spokojený, ale plně závislý na vnějších autoritách (tedy hlavně na veřejném mínění). Má nízké sebevědomí, které kompenzuje konfliktností týkající se malicherností. **Dotyčný žije „jako ostatní“**.
- Třetí vadný typ je **status zmatku či rozptýlené identity** – což znamená, že **dotyčný vlastně zůstal na úrovni puberty**. Konvenční život jej v žádném případě nepřitahuje, ale proto, že jej ztotožňuje se samotným dospělým životem, odmítá do dospělosti vstoupit a převzít její závazky.

Tento úvod nás přivedl k ústřednímu duchovnímu úkolu této fáze života (a tedy i našeho úkolu při doprovázení takových dospívajících): **správně vstoupit na cestu zralé dospělosti**. Řada dlouhodobých studií (na některé upozorňuje i Petr Macek v *Adolescenci*) potvrzuje jasně, že směr zvolený mezi dvacátým a pětadvacátým rokem, se u naprosté většiny lidí už v celém dalším životě moc nemění. „Věčné dítě“, „věčný puberták“, nebo „dobře přizpůsobený“ bývají role na celý zbylý život.

Geniální Robert Baden-Powell ve svém výchovném systému pro rovery nabídl v hesle **Sloužím** mimořádně účinný nástroj na podporu toho, aby start do dospělosti byl úspěšný. Služba je v této etapě nezbytnou součástí úspěšného rozvoje duchovního života. Chrání ho, aby se nemotal ve snech a iluzích, vede ho k praktičnosti a pravdi-

vosti. Láska ani zbožnost si nežadá nešiků, říkal můj učitel Tomáš G. Masaryk. Tady se to musí projevit v úplné mře.

Dál jsou tu ještě tři skutečnosti, které jsou z hlediska této etapy rozhodující pro zvládnutí onoho startu ke zralému dospělému životu. Všechny tři skauting určitým zásadním způsobem reflektuje a věnuje se jim. A není divu – souvisí se samotným jádrem skautingu, jeho posláním i důvodem jeho úspěšnosti.

V prvé řadě jde o **veřejný život**: o zájem a schopnost se v něm orientovat, o vytváření názorů a stanovisek k podstatným otázkám veřejného života, o schopnost spojovat se k jejich prosazování s ostatními (tím nemyslím členství v politické straně, ale širší angažovanost v občanské společnosti). Skauting vznikl jako hnutí usilující o „nápravu věcí lidských“ prostřednictvím úspěšné výchovy i sebevýchovy. Vědomí odpovědnosti za stav společnosti patří k jeho podstatě. Kdyby dnes naše společnost cítila, že skauti minimálně stejně, jako se starají o přírodu, jsou schopni starat se i o společnost, sotva bychom měli ty potřeby s podporou i úbytkem členů, jaké máme dnes. Trvalá pozornost vůči veřejnému životu a přiměřená angažovanost – to je dnes úkol mravní, nikoliv jen společenský nebo dokonce jen politický. Řeknu to rovnou: starost o veřejný život patří podstatně do povinností lásky k bližnímu. Proto je i důležitým kritériem opravdovosti duchovního života.

Zatímco o roli veřejného života pro náš duchovní život nejspíš mnozí pochybují (a možná i Ty sám), pak o zásadním významu **partnerských vztahů** pochybuje málokdo. A přece mám obavu, že praktický výsledek – i té mé snahy – nebude o moc lepší, než co se týče angažovanosti ve prospěch společného dobra. Vidím totiž, jak snadno se i lidé z mého blízkého okolí, kterým věřím a kteří mají tolik dobrých vlastností, dostávají do naprosto kalamitních a beznadějných milostných vztahů. Kolikrát mi připomínají ty nešťastné můry, které jsou osudově přitahovány k plameni svíčky, až se krutě popálí. Rozhodně tu o tom teď takhle nehovořím proto, že bych těm 17, 19 či 21letým mladým lidem záviděl jejich mládí a možnosti. To tedy fakt ne. Já o ně trnu. To mi věř. Ostatně i má nejmladší dcera je právě v tom období – a tak vždycky poměřuji ty karamboly, zranění a ztroskotání s ohledem na ni. Protože já vím, že i když to není časté, je možné se tady vyhnout skutečným průšvihům, které člověka trvale poznamenají a mnohdy mají následky i pro řadu dalších lidí. Hovořím o celé řadě lidí, kteří prošli našimi oddíly. Ovšem – i těch karambolů bylo dost. Ale já bych Ti chtěl hlavně dosvědčit, že nejsou nutné. Ne, že by šlo v souvislosti s pokusy lásky – zvláště té milenecké – vyloučit utrpení. Na Malém princí vidíme, jak nás nedorozumění provází na každém kroku. A to jeho partnerkou byla růže, která měla jen tři trny. Nejsem skutečně naivní. Jen vím, že pro duchovní život je tahle oblast u velké většiny lidí ta nejdůležitější. Nemocný partnerský vztah, nemocné manželství – to znamená nemocný duchovní život. Tak tohle bych Ti chtěl aspoň předat: o svou lásku – o svou jedinečnou (a možná i první) lásku bojuj jako skutečný rytíř. Rozhoduje se v ní opravdu prakticky o všem.

Podstatnou pomocí a oporou pro ty dva předchozí stěžejní úkoly startu k dospělosti může být dobře zvolená životní orientace. Ta může mít povahu plně přijatého filosofického světového názoru, náboženského či spirituálního směřování, přilnutí k hodnotám, které jsou nepochybně přesažné. Ve všech případech by takové rozhodnutí mělo být dostatečně svobodné, rozumově zdůvodněné a mělo by respektovat ta pravidla, o nichž jsme si povídali ve 2. kapitole v souvislosti s podezřelými nabídkami. Nejstručněji řečeno: životní orientace, aby byla nosná, musí rozvíjet svědomí tím, že mu poskytuje dostatečně hlubokou oporu (tedy oporu transcendentní), a musí rozvíjet lásku ke druhým. Docela prostě, že?

6.1.5. Dospělost (Činovníci)

Já Ti tu nejprve nabídnu to, co k tématu duchovního života dospělých ve skautingu napadlo ústředního duchovního rádce za Českobratrskou církev evangelickou Kamzíka, který je současně zpravodajem pro duchovní výchovu kmene dospělých:

Kdo přijal „řeholi činovníka“ – a nezáleží na tom, zda „poslušen vnitřního kynu“, jak zpřevají slavnostně absolventi instruktorských lesních škol, anebo proto, že podlehl domluvě svého vůdce – přidal si ke všemu, co dosud „nesl na bedrech“, také „starost“ na poli duchovního života. V USA se dočte adept na činovníka už ve vůdčovské příručce, že musí zajistit svým svěřencům, aby plnili „povinnosti vlastní“ i v péči o duši – nemůže-li pro to sehnat na nějaké akci mimo domov „profesionála“ anebo nemá s sebou vlastního „kaplana“, má se o duchovní program postarat sám.

O co by se tedy v případě, že duchovní rádce v organizační jednotce pracuje, měl starat samotný vůdce oddílu, střediska, předseda rady? Měl by duchovního rádce sám „preventivně“ iniciovat a i od něho se nechat inspirovat pro dlouhodobou „péči o všechny duše“ ve skautském společenství (ať je to oddíl anebo krajská rada Junáka). Pokud tito dva činovníci trvale spolupracují, pak mohou také bohatě využívat „zpečně vazby“ z tohoto společenství. Třeba i do té míry, že pokud dojde na to, aby poskytli někomu „první pomoc“ při svěřování se s intimními věcmi a problémy – tedy plnili citlivou funkci „duté vrby“ - dokážou použít i to, co patří do kategorie prvního principu skautingu, tj. pomáhat druhým „přesahovat sama sebe“ v lásce a v pravdě a tímto způsobem řešit i krize a konflikty. Nezanedbatelným příkladem jsou takové oddíly či střediska apod., která „léčí“ vnitřní problémy také tím, že vedou své svěřence k činnostem, které přesahují zájmy a potřeby vlastní. Organizují Květinový den, podléhají se na akcích mezinárodní pomoci jako je Postavme školu v Africe, připojují se k pomoci konkrétním akcím jako je např. sbírka Klíč ve tvaru srdce (na bydlení pro ty, kteří musí opustit domovy mládeže) a mnohé další až třeba po roznášení Betlémského světla.

Je-li tomu tak, pak se můžeme „odvážit“ tvrdit, že taková skautská společenství opravdu nejsou „zahleděná jen do sebe“, že jsou s plným vědomím na cestě za nejvyšší Pravdou a Láskou, jakkoliv přitom zůstávají „obyčejnými skauty a skautkami“ a nezanedbávají skautskou praxi ani tolik potřebný pobyt v přírodě i „inteligentní“ zábavu.

Kamzík tu shrnul to, co mu zvláště tanulo na mysli: dospělí by svým životem měli být oporou těm ostatním. Já si myslím totéž. **Být skutečně dospělým, to znamená vydržet tíhu skutečné svobody, nevymlouvat se na to, kdo nebo co mi od narození zkomplikoval život, ale přijmout zodpovědnost za to, jaký život žiji teď.** Udržet ideály svých čtrnácti let (viz Albert Schweitzer) tváří v tvář tomu, že **život je těžký a mnohdy není fér.** Právě tohle je rozhodujícím úkolem duchovního života v dospělosti: být *člověkem naděje*, schopným praktického nasazení ve službě druhým. Takový člověk má rozvinuté svědomí, které je skutečně citlivým „přijímačem“ podnětů vycházejících ze samotného srdce vši skutečnosti – Pravdy a Lásky. Může být dostatečně velkorysý a tolerantní, protože v podstatném je pevný.

Jeden chasid se ptal Baal-šem-tova: „Proč má člověk, který dychtí po Bohu, občas pocit, jako by se mu Bůh vzdálil a jeho spojení s ním bylo přerušeno?“ Baal-šem-tov odpověděl: „Otec, který své dítě učí chodit, stojí před ním s napřaženými rukama, aby dítě

*mělo jistotu, že neupadne. Takto povzbuzené dítě snaživě vyrazí kupředu. Když se přiblíží na dosah, otec o něco ustoupí, aby dítě za ním muselo jít dál. A tak to dělá znova a znova, dokud se dítě nenaučí chodit.*¹⁶

6.2. Příležitosti pro rozvoj duchovního života

6.2.1. Oddíl – prostor pro zkušenost bratrské lásky

Určující význam oddílu pro rozvoj duchovního života je vyjádřen přímo v nadpisu: je prostorem, kde si lze poskytovat zkušenost *bratrské lásky*. Když si uvědomíš, že na jedné straně velká většina dětí v naší zemi (85 %) má nanejvýš jednoho sourozence – a skoro třetina jsou jedináčkové – a na druhé 41 % dětí uvádí, že se ve škole setkávají se šikanou, pak Tě jistě nebudu muset příliš přesvědčovat o tom, abys viděl, jak vzácnou příležitost nabízí dobrý skautský oddíl všem, kteří jej vytvářejí. Trochu nadneseně by se dalo říct, že je „ideální laboratoří bratrské lásky“.

Přítom bratrská láska je základem všech ostatních – jak přesvědčivě ukazoval už Erich Fromm v *Umění milovat*. Není zatížená očekáváním ani závazky lásky milostné nebo rodičovské. Svoje přirozené začátky má v *kamarádství* a vrcholné rozvinutí nachází v *přítelství*. Jde o mimořádně důležitou rovinu duchovního života. V zásadě jde v ní o to naučit se a zažít, co to je, když beru druhého jako **sobě rovného** partnera a on mne také.

Váš přítel je odpovědí na vaše potřeby. Je vaším polem, které oséváte s láskou a sklízíte s důvěrou. Je vaším stolem a krbem. Neboť k němu přicházíte se svým hladem a vyhledáváte pro svůj klid.

*Vysloví-li váš přítel své mínění, nebojíte se nesouhlasit, ani se nebráníte mu přitakat. A když mlčí, vaše srdce nepřestává naslouchat jeho srdci. Neboť v přátelství se všechny myšlenky, přání a naděje rodí a sdílejí beze slov, s radostí, která nečeká díky... A nechtí přátelství nemá jiný cíl, než prohlubování ducha.*¹⁷

Vidíš. Tohle všechno může mít začátek ve vašem oddílu. Oddíl tomu poskytuje rytmus svými setkáními, jistotu svými zákony a pravidly, inspiraci svými tradicemi a spoustu „potravy“ svými programy. Oddíl vůbec není samozřejmost. Je to vzácný dar a příležitost pro školu bratrství – tedy pro nezbytnou součást duchovního života. Je Tvou výsadou i povinností tohle „vtělit“ do svého života a současně pro tohle poznání a žití získat i ostatní.

Otázky a úkoly:

- Čím váš oddíl podporuje vznik dobrých kamarádských vztahů?
- Co vašemu oddílu zatím chybí, aby byl dobrým prostorem pro zkušenost bratrské lásky? Co s tím děláte? Proč se vám to ještě nezdařilo úplně změnit?
- Zkus napsat do místního časopisu článek o oddílu jako příležitosti k dobré partě.

16) BUBER, Martin. *Chasidská vyprávění*. Praha : Kalich, 2002

17) DŽIBRÁN, Chalíl. *Prorok – O přátelství*. Praha : Academia, 2002

- Které prvky skautské metody zvláště rozvíjejí tuto dimenzi duchovního života? Je tomu tak i ve vašem oddílu? Pokud ne – hodláte s tím něco udělat? Co a jak?
- Jakou úlohu v tom hrají odměny a tresty? Patří jejich využívání k Tvým silným stránkám? Co bys měl nebo chtěl zlepšit?

Inspirace:

- Daří se vám v rámci střediska vytvářet prostředí vzájemného růstu vůdců, rádců i oddílů právě k tomu, aby oddíly (družiny) byly co nejlepšími prostory ke zkušenosti bratrské lásky? Jak se vám to povedlo? A pokud se to nedaří, co tomu brání?

6.2.2. Hry – nabídka k růstu a sebepoznání

O hrách toho bylo řečeno a napsáno mnoho. A leccos z toho opravdu za přečtení stojí. Minimálně to, co k tomu napsal Miloš Zapletal. Rozhodně není na místě hru jako formu lidské aktivity podceňovat. **A neplatí, že „hra je pro děti, zatímco práce pro dospělé.“** Práce i hra je jak pro dospělé, tak pro děti nutnou součástí zdravého vývoje tělesného, duševního, ale i duchovního. **A neplatí** dokonce ani to, že „hra je jen pro zábavu.“ Je sice správné, když se při hře také „dobře bavíme“, ale v tom není hlavní význam hry pro lidské zrání. A jenom špatný vedoucí používá hry k tomu, aby „zaplnil čas“ – protože **hry mají skutečnou moc čas zhodnotit a proměnit ho v čas tvoření.**

Tohle je první důležitý přínos her: jsou skvělým nástrojem pro rozvoj naší tvořivosti. Když si vzpomeneš na to, co jsme si řekli v části o kráse a radosti, tak Ti bude jasné, jak je tohle důležité. Dospělí přestávají být schopni tvořit, když ztratí schopnost si hrát. Tvořivost potřebuje mít možnost vyzkoušet si leccos bez svazujícího rizika, že to bude mít fatální důsledek pro autora, případně pro jeho okolí. A tuhle možnost poskytuje hra. Navíc je ve hře zajištěno, že pravidla platí pro všechny a hrát fěr se vyplácí (tedy alespoň ve hře dobře organizované – což je jistě v Tvém oddílu běžné, že). Se staršími dětmi a dospívajícími se to dá hojně využít i pro modelový *nácvik různých rolí* a řešení „strategických situací“. O tom svědčí využívání her k nácviku různých dovedností a rolí při dnešních moderně vedených kursech (např. manažerských, v pomáhajících profesích apod.)

Ale tím jsme ještě neskončili. Hra – právě pro svou variabilitu nesenou tvořivostí – přináší celou řadu situací a událostí, díky nimž je možné **poznat sebe i druhé** tak, jako nikdy před tím. Proto bys neměl litovat času na určitou reflexi každé větší hry jejími účastníky. Nemyslím zrovna „review“, které se ostatně v našich poměrech většinou soustřeďuje na „pocity“, ale na pokus uvažovat nad motivy svými i ostatních účastníků hry a důsledky v konkrétním jednání i průběhu hry. Nejde tedy v prvé řadě o výpověď o tom, „co jsem v tu chvíli cítil“, nýbrž o poznání „co jsem v tu chvíli o sobě resp. druhých zjistil“. Review za těchto okolností je vlastně ještě součástí hry, při níž její účastníci poskytují ostatním informace o svém prožívání hry.

Známé – a často citované – úsloví zakladatele skautingu Roberta Baden-Powella *Skauting je hra* říká tedy z hlediska rozvoje duchovního života něco docela hlubokého: skauting nabízí celoživotní cestu, v níž tvořivost a radost budou trvalými průvodci sebepoznání a služby. A díky tomu bude sebepoznání a služba také radostí – a radost a tvořivost nebude sobecká a mrlká.

Skauting je krásná hra, pokud ji hrajeme celým srdcem a s opravdovým nadšením. Jako u jiných her zjistíme, že jsme tím posílili tělo, mysl i ducha.¹⁵

Otázky a úkoly:

- Občas se vyskytuje označení „duchovní program“. V čem je takové označení nevýstižné nebo dokonce zavádějící? Jak by třeba mělo znít označení správně?
- Jaké hry charakterizují váš oddíl? Proč právě tyhle hry mají u vás takovou důležitost?
- Jaký mají vztah k rozvoji duchovního života? Už jste se tím někdy zabývali? Co jste zjistili? A co si o tom myslíš teď?
- Jaký přínos a jaké úskalí mají etapové hry (celoroční, táborové) z hlediska rozvoje duchovního života?
- Vezměte si některou z encyklopedie her od Miloše Zapletala a ohodnoťte hry právě z hlediska rozvoje duchovního života.

6.2.3. Písničky – tvůrci našich snů o lásce

Kdyby ses mě zeptal – a ty to neuděláš, proto tu otázku kladu sám – jaké motto bych vybral pro tvou první lásku, odpovím ti bez zaváhání veršem z jedné Matuškovy písničky: „Jen se tu se mnou sluň a nekaž tu chvíli...“ To je moudrý verš. Všimni si ostatně, že Matuška zpívá daleko víc dobrých textů než většina jeho kolegů a kolegyně. Ne, že by na ně měl štěstí. Ony si ho vybírají. Na ten jediný verš by se dalo udělat celé kázání. Mluvílo by se v něm o výsluní lásky, o umění poddat se kouzlu chvíle a nerušit je žádnými postranními myšlenkami. A pak bych končil: Nekaž tu chvíli, nekaž svou první lásku.

Tohle přeše svým synům nám už známý skautský psycholog Jiří Mrkvička v drobné, ale o to hutnější knížce *Hovory s Tebou*, která na začátku sedmdesátých let minulého století byla v našem oddílu takovou malou „biblí“. Jiří Mrkvička tam vzápětí pokračuje výčtem toho, čím vším se dá první láska pokazit (ješitností, sledováním výkonů, marnivostí, předstíraným svěťáctvím a zvědavou nedočkavostí). Ona se tá pokazit i tím, že s ní má člověk spojené chybné představy a pocity. Že si vysní takový obraz o lásce, který prostě neodpovídá realitě.

Dnes jistě mnohem víc než v dobách, kdy jsem dospíval já, tyto obrazy vytvářejí televize a časopisy pro dospívající. Takové Bravo, Girl, Bravo Girl!, Dívka – mají pravidelně několik set tisíc čtenářek (a dokonce i čtenářů). Ve chvíli, kdy Ti právě toto píšu, jsou na titulu nejčtenějšího Bravo Girl! čtenářky lákány k tomu, aby *Rozluštily svoje sny*, k *trikům podle Cameron Diaz* a objasnění toho *Co je třeba přiznat a co zamlsat* – a to vše v rubrice pochopitelně nazvané LOVE...

Přestože na nás hrají tato média přesilovku, v životě oddílu má klíčovou roli pro formování představ o lásce repertoár, který se v něm zpívá. Je mi jasné, že se tu teď vyjadřuji k něčemu, do čeho si málokterý *oddílák* nechá mluvit. Písničkový repertoár i preferované hudební styly patří jak k tradicím oddílu, tak k identitě vůdce. Já jsem se chudobou nabídky kvalitních písniček pro děti tak trápil, že jsem jich pro náš oddíl i několik desítek složil. To říkám hlavně proto, abys viděl, že s písničkami mám i jinou zku-

18) BADEN-POWELL, R. *Scouting for Boys*. 1908

šenost než jenom jako vnější kritik. To, co dodává oddílovému zpěvu zvláštní váhu, je atmosféra, kterou zpravidla zpěv provází. Nejenom velký táborový oheň. Kolikrát je to posezení v kuchyni během zimního tábora, útulná atmosféra v tee-pee, vánoční besídka. A nositeli repertoáru i vlastní produkce bývají ti starší, mladšími obdivovaní. Kolikrát je to přímo vedoucí, který (či která) je tím hlavním tahounem. To je něco úplně jiného, než když dospívající ty písničky slyší reprodukované z rádia nebo CD přehrávače.

Když takový 11 letý skautík uslyší při praskajícím táboráku pod oblohou plnou hvězd a lemovanou temnými siluetami smrků a borovic, jak jeho obdivuhodný vůdce zpívá „*já měl svou milou a moc jsem o ní stál*“ – pak bude pro něj trpět, když v táhlé melodii prozradí, že „*přišlo psaní, ať na mě nečekám, prý k čemu lhaní – a tak jsem zůstal sám*.“ Protože bude přesvědčený, že to zpívá o sobě. A nejen to – hluboko v jeho srdci se usadí tušení, že s láskou je potíž, která může takhle člověka nalomit. Nevykládám žádné teorie. Hovořím i o svých devíti či deseti letech. A podobně když do útulného shromáždění kolem pece v kuchyňce, kam se tak právě vejde vedoucí a jejích dvanáct děvčat, zazní „*Jak kamení, jenž působí, že potápí se celý prám, tak těžká zdá se, Bůh to ví, má láska zlá, jež v srdci mám*.“ – jak by tím nebyla navždycky poznamenána srdce zde shromážděná kolem své milované vedoucí.

Nejsi první, komu se s tímhle svěčuji. V naprosté většině jsem spíš narážel na nepochopení, na to, že dospělým (byť ještě nedávno dětem) se to zdálo přehnané šťourání do něčeho, co je přece „normální a přirozené“. Nu ovšem. Jenže z toho neplyne, že tak je to správně. Minimálně se tím propase mimořádná příležitost ovlivnit představu o lásce těhle dospívajících mnohem víc ve správném směru. Vždyť já netvrdím, že *Zelené pláň* či *Ten širý proud* jsou špatné písně. Jsou krásné. Jen se nehodí vždy a pro každého. A o to jde.

Otázky a úkoly:

- Projděte svůj oddílový repertoár a určete, jaké ústřední poselství která píseň nese.

Inspirace:

- Poslechněte si pro inspirace album zhudebněných textů Jana Skácela, od Jiřího Pavlici a hledejte v něm duchovní motivy.

6.2.4. Příběhy – uvaděči do duchovního života

Vyprávění příběhů je jedním z nejmocnějších způsobů, jak učit hodnotám a otevírat dveře novým možnostem.

(Nathanael Branden; Klasická slepičí polévka pro duši – předmluva)

Všiml sis, že schopnost vyprávět poutavě příběhy bývá často právě tím, čím lidé získávají srdce druhých? Že oblíbený vedoucí téměř vždy je dobrý vypravěč? Všichni známí zakladatelé velkých náboženství byli strhujícími vypravěči. To není náhoda. To přímo souvisí se strukturou lidského porozumění životu. Už jsme si o tom něco řekli v souvislosti s *posláním* a životním stylem. Právě příběh umožňuje zachytit skutečnost posláním, skutečnost jedinečného života, skutečnost proplétání

našich životů, jejich souznění i disonancí. Tohle všechno dobře vědí i autoři seriálů. Tedy aspoň seriálů dobrých.

Příběh nám dává možnost zažít, jak ústřední roli hraje v našem životě *čas*. Ten není jen jakousi fyzikální překážkou, která nás věčně zdržuje. To, co sděluje příběh, se nedá rovnocenně vyjádřit „jednou větou“. To totiž musí skutečně *uzrát v čase příběhu* – právě tak, jako my i náš duchovní život – musí zrát v čase našeho poslání. Tohle je důležité univerzální poselství vyprávěných příběhů. Ano – i to vyprávění je tam důležité. Ono je podstatným médiem zážitku toho narůstání v čase. Poslyš, co k tomu napsal v úvodu Příběhů k zamyšlení Peter Bleeser, když odpovídá na to, jak se mají příběhy vyprávět:

Prosili rabína, jehož dědeček byl žákem Baalšema, aby jim pověděl nějaký příběh. „Příběh,“ řekl, „se má vyprávět tak, aby pomáhal.“ A pokračoval: „Můj dědeček byl chromý. Jednou ho prosili, aby vyprávěl historku o svém učiteli. Tu vypravoval, jak svatý Baalšem při modlení tančil a poskakoval. Můj dědeček stál a vyprávěl – a vyprávění jej tak strhlo, že nakonec musel ukázat – poskakováním a tancem – jak to vlastně Mistr dělal. A od toho okamžiku byl vyléčen. Takto se mají vyprávět historky!“¹⁹

Dnes už je k dispozici velké množství různých knížek a sbírek příběhů o všem možném. I mezi skautskou literaturou se jich několik najde (Příběhy jako kompas, Příběhy k zamyšlení I, II a III, Písmo z Hor). Několik jich obsahuje i poslední sedmá kapitola, další (zejména k tématu naděje) jsou na internetových stránkách odboru duchovní výchovy. Jde tedy spíš o to, umět si vybrat. A pak – umět je dobře používat. Tedy jednak vyprávět je tak, aby opravdu „promluvily“, což také znamená zvolit k tomu tu správnou situaci, místo i atmosféru, jednak sám vyprávěč musí dobře porozumět smyslu i ústřednímu poselství příběhu a s ním následně pracovat. Příběh by neměl jen zaznít. Měl by být nějakým způsobem reflektován a meditován. Zvláště silně může působit kombinace vyprávění a zpěvu. Tohle všechno je třeba se učit, promýšlet a vhodně používat. Vše má směřovat k tomu, co Peter Bleeser shrnuje do těchto dvou vět:

Vyprávěč neodchází od skutečnosti, ale naopak hluboko do ní vchází; konečně, co jiného je zapotřebí, abychom lépe pochopili a dokázali změnit skutečnost.²⁰

Otázky a úkoly:

- Vytvoř si přehled příběhů, které znáš, a urči si u nich hlavní poselství, případně situaci, pro kterou jsou vhodné; doplňuj si to pak zkušenostmi z vyprávění.
- Seznam se s některými dalšími sbírkami příběhů, které jsou dnes k dispozici (Bruno Ferrero: Paprsek slunce pro duši, Příběhy pro potěchu duše, Další příběhy pro potěchu duše, Vánoční příběhy pro potěchu duše; Martin Buber: Chasidská vyprávění, Chalíl Džibrán: Prorok; Antoine de Saint Exupery: Citadela; Elie Wiesel: Příběhy o naději, Příběhy o důvěře; Nossrat Peseschkian: Kupec a papoušek)
- Prostuduj si knížku Nossrata Peseschkiana *Příběhy jako klíč k dětské duši* a uspořádej na to téma s ostatními vedoucími a rádci „seminář“.
- Seznam se s příběhy, které vznikají v rámci *Polibku múzy*, vyber z nich některé a zkuste v oddílu uspořádat „večery vyprávění“, kdy starší členové budou některý z těchto příběhů vyprávět ostatním. Je možné rovněž obohatit příběhy vlastními.

19) BUBER, Martin. *Chasidská vyprávění*. Praha : Kalich, 2002

20) BLEESER, P. *Příběhy k zamyšlení 3*. Praha : TDC, 1998, s. 3

6.2.5. Symboly a rituály – řeč duchovního života

Bez řeči symbolů se vůbec nedokážeme obejít. A to pomůjím, že ona i naše slovní vyjadřování je určitý druh symbolického jazyka (vždyť samotná slova **nej**sou oněmi skutečnostmi, které vyjadřují, nýbrž jen na ně poukazují). Když budeš někomu chtít vyjádřit, že ho máš opravdu hodně rád, tak Ti nebude stačit mu to jen tak říct: *Já Tě mám fakt moc rád*. Budeš hledat jiný, intenzivnější způsob, mimoslovní vyjádření, jak mu to vyjádřit: Podáním ruky, pohlazením, objetím, polibkem... To všechno jsou symboly, kterými chceš vyjádřit vlastní hlubokou duchovní skutečnost – lásku. Všechna tato gesta mají na ni nejen poukázat, ale dokonce ji zpřítomnit. To je vlastní smysl symbolů: *mají zpřítomnit tu duchovní skutečnost, která sama o sobě není bezprostředně uchopitelná našimi smysly*. Jsou to tedy nejen „ukazatele“ k těm duchovním skutečnostem, ale dokonce určité „průhledy“, skrze něž se lze s těmito skutečnostmi přímo setkat.

Když se milující objímají a líbají, není jejich láska někde „mimo“, nýbrž se uskutečňuje právě skrze toto jejich jednání. To, že jde o jednání *symbolické*, by Ti mohlo přijít buď legrační nebo poněkud křečovitě, ale pokud opravdu je takové jednání jednáním milujícím, sdělujícím tomu druhému, že se na mě může naprosto spolehnout a že pro mě je nejdůležitější na světě on, a já se mu bez zadních vrátek vydávám – pak jde o hlubokou komunikaci (nejen chování určené „chemií“), která v gestech obdarování a přijímání nachází svůj krásný symbolický jazyk.

Symboly jsou tedy taková „slova“, která nám umožňují zpřítomňovat duchovní skutečnosti a o nich také komunikovat. To se většinou děje pomocí rituálů: to jsou vlastně takové *básně v jazyku symbolů*. V rituálu totiž nemůžou jednotlivé symboly být jen tak bez ladu a skladu – musejí dávat dohromady nějaký celkový smysl, vyjadřovat řád a krásu. Rituál umožňuje prožívat všední činnosti nevšedním způsobem – překračuje tak bezprostřední všednost a tím kompenzuje životní jednotvárnost. Musí vždy obsahovat nějaký prvek vydaný „kouzlu proměny“, na který všichni účastníci přistoupí, protože v něm chápou a zažívají onu skutečnost, která je „za“ tím. Rituál získává na síle postupným opakováním, neboť tak se může vyvinout jakási rezonance duše.

Rituál je vlastně uvědoměním si hodnoty okamžiku, vzdáním úcty, připojením a pochopením smyslu toho kterého konání. V jeho nitru musí tepat život. Musí mít všem srozumitelný smysl.

Vezmu-li si za příklad běžný den na táboře, pak ten může být naplněn celou řadou drobných rituálů:

- *budíček: okamžik uvědomění si daru nového dne, jeho příležitost*
- *ranní a večerní nástup: vzdání úcty symbolům, připomenutí si jejich významu a hodnoty*
- *jídlo: uvědomění si darů každého dne, své křehkosti, svých potřeb...*
- *večeřka: uvědomění si hodnoty (závažnosti) toho, co jsem na bílý list svého dnešního dne napsal.*

A teď ještě „zvláštní situace“:

- *sváteční den: uvědomění si plynutí času, jeho významu. Uvědomění si a vzdání úcty tomu, kdo je jádrem (smyslem) tohoto dne.*
- *táborový oheň: obvykle jím zahajujeme a končíme tábor. Je to prostor pro uvědomění si a prožití hodnoty tábora v mém životě, prostor pro ohlédnutí se.*
- *slib: je to veřejné přihlášení se k hodnotám, které jsem přijal za své. Je to kotva, která mi pomůže překonat ne jeden černý mrak.*

Rituál je zde proto, aby vytvořil prostor k uvědomění, vyjádření, pochopení, prožití... tedy ne proto, aby proběhl (a tím se splnila povinnost). Síla rituálu je v jeho tajemném napětí. Věštinou žijeme v uspěchaném světě. Rituál si osobuje právo zpomalit tento spěch, utišit lomoz a rachot, a tím otevírá dveře naslouchání, zastavení se, umožňuje udělat rozhodnutí, na které stále tak nějak nebylo kdy. Rituál je nástroj, v kterém může náš duchovní život srozumitelně promluvit. Nepokazme ho tedy formalizmem a spěchem. (Dawy)

Jak to ale zařídít, abychom řeči symbolů (a tedy i rituálů) opravdu rozuměli? To je úkolem *tradice*. Ta má právě zprostředkovávat živé porozumění pro symboly a rituály. Tradice tedy není vůbec něco „zatuchlého“, jakýsi folklór uchovávací to, co je vlastně už dávno mrtvé. Pokud to tak dopadne, tak se jedná o selhání tradice, nikoliv o její správnou funkci. Tou je naopak udržovat živé porozumění pro symbolickou řeč daného společenství. Proto je pro tradici zásadním nebezpečím, když místo příběhů, písní, obrazů či svědectví je význam rituálů či symbolů představován tak, že „se to tak vždycky dělalo“. To je pro tradici zničující. V řeči symbolů a z ní utkaných rituálů nikdy nejde o to, že „se to tak dělá“, nýbrž co a *proč* se tím *zpřítomňuje*. A pokud to tak nefunguje, musí se hledat nové výrazy – nové symboly, nové rituály – zkrátka musí se vytvářet nová tradice.

Rituály nám mají pomáhat prožít i náročné situace, ve kterých běžná řeč zadržává, jeví se příliš mělkou, neschopnou unést napětí takové situace. Situace loučení (včetně toho nejtěžšího „loučení před věčností“), vstupu do nové životní etapy, otevření nových cest a možností, zrození. Tehdy nám rituály poskytují oporu, abychom vůbec takové situace unesli a dokázali je prožít. Tím, že poukazují ke skutečnostem, jež nás přesahují, nadlehčují nám břemeno takových událostí a situací, abychom pod ním beznadějně neklesli. Tohle všechno ale platí o rituálech jen tehdy, jsou-li pro nás opravdu schopny zpřítomňovat onen život, k němuž poukazují. Bez toho jen podtrhují naši prázdnotu a bezmocnost. Proto je důležitým rozměrem duchovního života pečovat o životnost rituálů a s těmi, které tuto schopnost ztratily, se včas rozloučit. Rituály jsou služebníky duchovního života – nikoliv jeho vládcí.

Otázky a úkoly:

- Jaké rituály jsou charakteristické pro váš oddíl a jak vznikly? K jakým duchovním skutečnostem poukazují. Máš některý z nich zvlášť rád? Proč? V něčem Tě intenzivně ovlivnil?
- Uspořádejte rozpravu o rituálech ve vašem oddílu či středisku, o tom, jak naplňují svou úlohu, jak funguje u vás tradice, čím je nosná a čím ne.
- Uspořádejte výstavu z obrazů symbolů charakterizujících některé skutečnosti duchovního života (Naděje, lásku, víru, pokoru, obět, přátelství, pravdu atd.)
- Zkus reflektovat rituály, které používáš ve svém vlastním životě – jak vznikly a jakou mají dnes pro Tebe funkci.

6.2.6. Příroda – kontemplace řádu, síly a krásy

Představ si, že v návrhu původní struktury jsem tuhle veledůležitou rovinu duchovního života neměl. To bych si to rozlil nejen u všech klasických skautů, ale dopustil bych se skutečné chyby. Vždyť příroda je i pro mě – člověka skrz naskrz městského – trvalou

nabídkou k rozvoji duchovního života – být o ní nedovedu psát tak strhujícím způsobem, jako Ernst Thompson Seton:

Smrkovým lesem se vine podél tichého proudu stezka, po níž chodí zvěř pít. Je kryta hradbou olší, vroubících širou vodní hladinu. V trávě svítí do šera sedmikrásy jako bělostné hvězdičky a v horkém poledni tě přijme do svého stínu skála, jejíž okolí je stále naplněno ptačím švitořením.

Rád jsem přijal její pohostinství, kdykoliv mi okolnosti dovolily; ale dlouho mi zůstával ukryt přístup k jejím tajemstvím a nikdy bych jej nebyl vypátral, kdybych nebyl našel vůdce. Chodíval jsem s lačnou duší, naplněn bolestí a smutkem, doufaje, že tajemství objevím, a zároveň stíhán pochybnostmi, zda mi nezůstanou navždy utajena. Jednoho dne se mi zjevila podivuhodná bytost. Nebylo pochyb o jejím vysokém věku, přesto se však zdála velmi mladá, svěží a pružná a její oči zářily dobrotou.

Oslovila mne: „Vítám tě, hledači. Poznala jsem, s jakým úsilím hledáš stezku, a vím, že budeš milovat všechno, co na ní naleznáš. Proto ti chci ukázat cestu, která vede k tisícům radostných přátelství a na níž tě čeká dvanáct tajemství lesa, zdravá sluneční záře, radost z hluboké vody, odvaha za noci, dobrodíní deště, příběhy stop, hojně vědomosti, znalost ptáků podle zpěvu – posilující věci, jimž se ve škole nikdy nenaučíš, tvé vlastní malé království, jež odpovídá tvým silám a úplně ti náleží. To všechno ti nabídním za svou vytrvalost, ale s touto podmínkou: kdykoliv objevíš pohostinství stromu, smlouvu mezi vělou a květinou, platnost některého tajemství, význam chvílek strávených u močálu nebo přátelskou tvář rybníka za letního horka, musíš všechny své objevy sdělit někomu z těch, kteří upřímně hledají cestu lesa, aby se zlato, jež ti bylo svěřeno, neproměnilo v tvých rukou v bláto – neboť ti, kdož nabyli síly a poznání, nesou s nimi i odpovědnost.“²¹

Lesní moudrost, která tu k nám promlouvá Setonovými ústy, poeticky odkrývá cestu k hloubce – a tedy duchovní dimenzi – přírody. Cestu Ducha, těla, mysli a služby, které jdou za Světlem Síly, Krávy, Pravdy a Lásky. To je výzva a inspirace i pro nás. Ostatně v československém skautingu se předností *woodcraftu* významně zúročily.

Otázky a úkoly:

- Seznam se s woodcrafterským zákonem a uspořádej o něm v oddíle „seminář“.
- Jak konkrétně využíváte ve vašem oddílu pobytu v přírodě k rozvíjení duchovního života?

6.2.7. Slib a zákon – průvodci duchovním životem

Tahle podkapitola není jen poslední na naší metodické stezce, ale já ji opravdu píšu až jako poslední. Ne proto, že by se mi do ní nechtělo, ale proto, že skutečně všechno, co jsem psal před tím, se nějakým způsobem k ní vztahuje – a náš rozhovor o slibu a zákonu má předcházet. A jsem skutečně hluboce přesvědčený, že ten, kdo se mnou došel až sem – a aspoň něco z toho si opravdu vyzkoušel, promyslel a prožil, nebude bezradně klást otázku *Jak mám těm svým dětem tenhle slib a zákon vykládat? Bude vykládat z bohatství své vlastní zkušenosti.* A to je jediná účinná cesta, všechno

21) SETON, Thompson, E. *Poselství Černého vlka.*

ostatní nebude mít žádoucí výsledky. *Čím srdce přetéká, toho ústa plná*, dává základní pravidlo správného výkladu Ježíš z Nazaretu.

Aby sis ale přece jenom nemyslel, že jsem „hodil přes palubu“ začátečníky, odkazuji na tři praktické návody, které se přípravy na slib týkají:

- Jednak je to má – více než třináct let stará – První pomoc ke slibu, která byla sněmovním materiálem pro V. skautský sněm v roce 1992, kde byl přijat náš dnešní slib a zákon. Je kompletně uvedená v následující kapitole. Dodnes nevidím, že by se tam mělo něco podstatně změnit.
- Dále je to metodický třídílný seriál od Daniela Vychodila - Simby ze Slatiňan, který vycházel na pokračování ve Skautingu (najdete na www.skaut.cz/dokumenty). Je to opravdu citlivě a s porozuměním psaný návod pro vedoucí, kteří nejsou „poznámenáři“ církevním prostředím a současně chtějí své skauty připravit ke slibu zodpovědně.
- Konečně jsou tu před časem (Skauting 2004/2005) vyšlé metodické listy XXIII. Úvahy nad slibem od Petra Hájka - Balúa. Jsou směřovány ke slibu vlčat, ale naprostá většina toho, co tam Balú říká, platí univerzálně.

A teď se soustředím na to, co pokládám v souvislosti se slibem a zákonem za zvlášť důležité – a co se většinou už moc nerozvádí:

- jaká je jejich *závaznost*;
- jak z nich vytvořit opravdu živé *průvodce celoročním oddílovým životem*.

Dnes je totiž na jedné straně všemožně problematizována jakákoliv schopnost něco závazně slibovat. *Člověk se pořád mění, mění se i podmínky, v jakých žije, ve chvíli slibu nikdy nemůže vědět, co všechno ho čeká – a tedy nemůže rozumně a zodpovědně vlastně slíbit nic*. Takhle a podobně se argumentuje. Tyto námitky nelze jen tak prostě smést ze stolu. Je fakt, že vycházejí z reality života. Neberou však v potaz samotný smysl jakéhokoliv slibu, který je dáván vážně: jím vyjadřuje slibující svou momentální dobrou vůli učinit ze své strany všechno, aby slib naplnil. To, že si uvědomuje nejistotu budoucnosti, bývalo ve všech významných slibech vyjádřeno právě prosbou *K tomu mi dopomáhej Bůh*. Ovšemže nejsme všemohoucí, uznáváme, že mohou nastat okolnosti, které splnění našeho slibu znemožní, ale svým slibem vyjadřujeme důvěru, že náš záměr bude mít zásadní podporu nejvyšší Pravdy a Lásky – a ta se o jeho naplnění způsobem, který bude s ní v souladu, také bude starat.

Na druhé straně se občas činí příliš rychlá paralela mezi slibem skautským a slibem manželským – a tím se ten skautský neúměrně přetěžuje. Je nutné brát velmi vážně, že slibujícím je *dítě*. I v případě skautského slibu je to deseti, jedenáctileté dítě. Tenhle slib ho **staví teprve na cestu**, na níž by jednou měl být schopen s plnou zodpovědností slibovat i „pro věčnost“ – třeba ten slib manželský. Jak dovedu nejlépe... Tohle musí růst. To je náš úkol.

A tím jsem u té druhé důležité skutečnosti: slib a zákon je třeba prolnout do pravidelného života oddílu. Jenom tak může plnit svou službu. Znamená to k nim vztahovat reflexe oddílového života, osobní hodnocení i motivaci. V oddílech se vymýšlí spousta etapových her na kdejaké téma, ale téma slibu a zákona jsem ještě nikde jako téma takové hry nezaznamenal. A přitom by mohlo být velmi nosné a vzrušující. Pokud si motivační příběhy nedovedete napsat sami, tak si určitě takové můžete najít v dostupné literatuře. A konkrétní etapové hra a úkoly? Jen si pořádně projít Encyklopedii her. Čili – tohle je konkrétní úkol.

7. Inspirace v příkladech

7.1. Postup při přípravě a vypracování úvahy, rozboru hesla apod.

Výběr textu

- je často už dán předem (i jinou osobou, než je autor úvahy či rozboru). Podle nejčastější praxe je to „heslo dne“ (na táboře, na kursu, na lesní škole) či je to „heslo roku“ (v oddíle nebo ve středisku)
- autor úvahy nebo rozboru si text cíleně volí (sám nebo po poradě s těmi, kdo se podílejí na vedení společenství, kterému má úvaha být adresována)
- jako základ slouží práce některé autority a při použití se bude jednat spíše o „aplikaci“ – přizpůsobený přednes nebo jiné využití, přičemž základní myšlenky (případně i postup) budou zachovány

Vlastní postup

- A) Text si „zařadíme do kontextu“ tj. do souvislosti (je dobré si souvislosti poznamenat, nespolehat na paměť), a to podle:
- autora textu (z jakého je díla, příp. zda nemá souvislost s nějakým významným obdobím autorova života);
 - souvislosti s dobou vzniku nebo širší souvislosti s dějem nebo pasáží např. příběhu, k němuž se váže (zvláště důležité je to u textů z Bible);
 - toho, zda se jedná o mudrosloví nebo samostatné citáty (např. z Bhagavadgíty, Koránu, Buddhovy, Konfuciovy výroky či citáty z filosofů apod.) – v takovém případě máme relativně největší volnost výkladu;

POZOR: tato příprava slouží především nám – posluchači neuslyší nic nebo jen nejnütnější poznámku v rámci C) – neděláme přece přednášku. Výjimkou jsou úvahy nad „historickými“ situacemi, které jsou paralelou k naší situaci – v takovém případě se však zřejmě nebude jednat o rozbor citátu, ale spíše o „dotažení“ příběhu do aktuální situace – pak však musíme příběh převyprávět – a to i kdybychom si mysleli, že ho všichni znají (je to proto, aby se posluchači „naladili na naši notu“).

B) Promyslíme a jako první část svého rozboru/úvahy si zapíšeme „původní“ význam výroku pro dobu jeho vzniku (není-li to prakticky možné, alespoň vytvoříme úvodní větu/pasáž k problému, který text navozuje). Můžeme také – jedná-li se např. o uvedení nějaké slavnostnější chvíle – jako úvod použít slova známých osobností, ocitovat úryvek básně aj. Pozor: citát musí dobře navazovat, ale nebudeme ho vykládat – musí to být jen úvod a nic víc!

C) Pro vlastní úvalu/rozbor si výrok rozčleníme – není dobré dělit výrok na více než tři části. Každou část (slovo/pojem):

- rozebereme jako text jednotlivě – významově;
- můžeme také uvést pro ilustraci symbol – dle potřeby slovně nebo i graficky (rozdáme např. posluchačům na papíře nebo ilustrační obrázky připevníme na tabuli – při krátké úvaze není dobré obrázek malovat – je to jednak ztráta času a také to odvádí pozornost);
- a „aktualizujeme“ tj. vztáhneme na situaci, v níž nebo do níž má náš výklad promluvit.

D) V závěru uvedeme „poučení“ resp. zopakujeme jednu stěžejní myšlenku – pokud to odpovídá situaci, může být samotným „posledním slovem“ opakování rozebraného citátu. Je třeba si uvědomit, že není vhodné používat nadnesená slova – naopak při střízlivém výkladu působí sama myšlenka/idea nejlépe. Dáme si také pozor na to, aby náš závěr nevyzněl jako moralizování – ale přitom naším cílem může být nějaká výzva, zdůraznění, atd. Velmi působivé je zakončit nadhozenou otázkou – samozřejmě musí mít zřetelnou souvislost s výkladem/problémem!

Vladislav Jech – Kamzík, instruktor PLŠ

7.2. Příklady úvah, zamyšlení, inspirativních vyprávění

Čekání na déšť

Seděl na schodech před domem a byl sám. Prázdný a úplně sám. Všemi smysly vnímal ten zvláštní májový večer. Zem byla ještě vyhřátá od celodenního slunečního žáru, květy pampelišek zmizely v tušené zeleni trávníku, vzduch se chvěl a voněl deštěm. Vypadalo to, jako by se příroda nemohla rozhodnout, v jakém znamení bude tato noc – nevěděla, zda bude klid, jdoucí ruku v ruce s dusnem, či zkropí zemi záplavou drobných kapiček. Obloha byla zatažená s půlkruhem Měsíce a pár nesměle zpoza mraků vystupujícími hvězdami. Co chvíli ji proťal bílý blesk, který se v zářtí tíše rozplynul v noční temnotě.

Šchylovalo se k dešti. Noční život lesa byl téměř nezatelný. Možná proto, že bylo moc brzy, možná kvůli blížící se bouřce, možná... možná byl stejně čilý jako jiné noci a jen chlapi připadal nezatelný.

Seděl tam na schodech a čekal na déšť.

Vlastně nečekal na déšť. Čekal na někoho, kdo by ho vzal za ruku, políbil na čelo, objal jej a řekl: „Mám tě rád.“ Velice si přál, aby k němu někdo přišel, aby nebyl sám. Jenomže nikdo nepřicházel. Ani ten déšť. Stále jen visel ve vzduchu. Skoro se dal vzít do ruky a vidět v měsíčním světle. Přesto nepadal. Nebyl takový, jaké deště bývají.

Měl padat k zemi, stékat po střeše, nechat se unášet poryvem větru, měl z chlapce smýt a odplavit jeho samotu, to děsivé prázdno, které ho uvnitř ubíjelo. Velice toužil říci někomu o svých pocitech a myšlenkách. Chtěl, aby někdo věděl, že i on má trápení, že není tak bezstarostný, jak na první pohled vypadá. Chtěl někomu říci, že... nevěděl co.

Seděl opřený zády o zábradlí, bosýma nohama kreslil do písku pod schody půlkruhy a čekal.

Mraky zakryly Měsíc. Ochladilo se. Za domem tiše šuměl les a chlapec usínal. Byl vděčný za tu osvobozující sílu. Doufal, že ve spánku zapomene a probudí se do nového dne plný radosti. Těšil se, až usne, ale zároveň se bál. Co když bude ve spánku všechno ještě horší? Co když se mu bude o jeho osamění zdát? Co když... z úvah byl vyrušen čímsi měkkým a studeným, jež se mu otřelo o dlaň.

Unaveně a téměř bez zájmu otevřel oči, aby se podíval, co to je. Sedělo tam malé, stejně jako on opuštěné štěně. Sedělo vedle něho, štouhalo do něj sametovým čumáčkem, olizovalo mu ruce.

Chlapec se usmál. Pohladil štěně, zvedl se a odcházel. Šel pryč – nevěděl kam – věděl jen, že právě vkročil do nového života, ve kterém není sám – má štěně.

Byla vlháká májová noc a na polní cestě se v měsíčním světle rýsovaly dvě postavy.

Rozpršelo se.

Polibek Múzy 2004 – příspěvek LPr st 01, 18 let

Královna květin

Byli tři sourozenci. Dva bratři a nejmladší – sestřička. Bydleli daleko od města na kraji velkého lesa. Jednou v lese našli tři malinkaté květiny. Takové zvláštní, jaké nikdy před tím neviděli. Zalíbily se jim natolik, že si ji vzali sebou a zasadili je do záhonu na zahrádce před domem.

Od toho dne každý z nich opatroval jednu květinu. Zalévali ji, pečlivě ji ošetřovali a chránili jako vzácný poklad. Co je to jenom za květinu? Tato otázka je všechny velice vzrušovala...

Jednoho dne zabloudil do jejich lesa známý profesor botaniky z hlavního města. Když se po mnoha hodinách konečně dostal na cestu, zavedla ho právě k domku, kde bydlely tyto tři děti. I když byl profesor již velmi unavený, přesto si hned všiml tří malých květin na záhonu – a nadšeně zvolal: „*Ó, to je neuvěřitelné!*“ a pak ještě řekl jakési latinské, hrozně zamotané a dlouhé jméno.

Děti se hned k němu seběhly – chtěly totiž chránit svoje květiny – ale on jim hned začal nadšeně vysvětlovat:

„To je nejvzácnější rostlina na naší planetě. Je to velice krásná květina. Hotová královna květin. Pokud se správně opatruje, dorůstá velikosti několika metrů. Má úžasné velikánské květy – modré, červené i žluté barvy, které krásně voní a jsou ještě navíc léčivé.“

Na chvíli se odmlčel a pak se náhle zeptal:

„*Chtěly byste, aby z těchto malinkých výhonků vyrostly ty nádherné květy?*“

„*Ano, ano, chceme!*“ volaly děti jako o závod.

Profesor však vážněl:

„*Ve vašich podmínkách ale z takového malinkého výhonku tak krásná květina vyrůst nemůže.*“

„*Proč?*“ ptaly se překvapeně děti.

„*U vás je příliš chladno*“, vysvětloval profesor. „*Máte tu i málo sluníčka. Také tu není dobrá půda – má málo potřebných výživných látek. Rostlinu je navíc třeba chránit před škůdci. Zkrátka, aby květina dosáhla své krásy, musela by být dlouhou dobu ošetřována ve sklenku*“.

„*Ve sklenku?*“ zklamaně vydechly děti. „*Ale my tu žádný takový skleník nemáme.*“

„*Ovšem,*“ pokýval hlavou profesor, „*takový skleník máme pouze u nás v hlavním městě. Bylo by třeba přesadit květinu k nám.*“

Oba bratři vykřikli:

„*Ne! Moje květina se nikam přesazovat nebude!*“

Profesor opět vážně pokýval hlavou a řekl:

„*Ano. Je to vaše květina – a nikdo vám ji nemůže bez vašeho souhlasu vzít. Ale pokud ji nepřesadíte do skleníku v hlavním městě, nikdy z ní nebude tak nádherná královna květin. Zůstane malou, drobnou květinou. A nejspíš zanedlouho zahyne.*“

Děti mlčky přemýšlely. Mají svěřit tomu neznámému člověku svou květinu? Svůj poklad, který opatrovaly jako oko v hlavě? Profesor sice říká, že z ní může být květina ještě neskonale krásnější, ale co když to není pravda?

„*Aksi!*“ vyhrkl nakonec starší bratr, „*raději si nechám květinu u sebe.*“

„*I já si raději, nechám svou květinu u sebe,*“ opakoval po něm mladší bratr.

Sestřička mlčela. Dlouho se dívala a svou květinu. Pak k ní poklekla a něco jí šeptala. Potom rychle vzala lopatku, květinu vyrýpla s kusem hlíny a podala ji profesorovi. Stále nic neříkala, jen se mu upřeně dívala do očí.

Profesor se na ni usmál, pohládl ji po vláskách a řekl: „*Až z ní vyroste královna květin, pozvu tě do hlavního města – když budeš chtít, odvezeš si ji domů. Neboj se, já na tebe nezapomenu.*“

Když profesor odešel, začali se oba bratři sestře posmívat:

„*Ty hloupá! Měla jsi vzácnou květinu a teď nemáš nic!*“

„*Ale vždyť ten pán slíbil, že z ní vyroste královna květin a že mi ji pak vrátí,*“ bránila se sestra.

„*Sliby, chyby,*“ pošklebovali se jí bratři. „*Snad bys mu nevěřila. Věřit můžeš jen tomu, co vidíš. A my své květiny vidíme, zatímco místo té tvé je teď prázdná jamka. Jsi prostě hloupá holka!*“ a divoce se smáli.

Sestřička by nejraději utekla někam do opuštěného koutku. A tak si klekla ke své prázdné jamce a dlaněmi si zakryla slzíci oči...

Uběhlo několik let...

Květiny obou bratří dávno uhynuly. Starší ji neuchránil před mrazem a mladší ji zapomněl jednou v letních vedrech zalít. Jen v srdci jejich sestry hořel malý plamínek naděje. A proto zpočátku každý den vybíhala za listonošem a ptala se, jestli nepřišel dopis z hlavního města.

Čím dále však musela čekat, tím častěji ji napadlo, že čeká zbytečně. Jednou se jí sice ve snu zdálo, že vidí svou květinu v plné kráse, obklopenou zástupem obdivovatelů. Ale to byl pouhý sen... Bratři se jí už dávno přestali posmívat. Když uhynuly jejich květiny, pouze prohlásili:

„Tak už jsme teď na tom stejně jako ty.“

Ale sestra přece jen úplně nepřestala věřit, že její květina možná žije. Před bratry však o téhle své naději mlčela. Dobře věděla, že by ji nepochopili...

A pak přišel dopis z hlavního města, a bylo v něm napsáno:

„Mé dítě, tvá květina dozrála. Čekám na tebe na hlavním nádraží v neděli odpoledne. Tvůj profesor.“

K tomu byla přiložena jízdenka do hlavního města, barevná fotografie jakési překrásné květiny a pod tou květinou na fotografii bylo připsáno: *Tvá královna květin.*

Jiří Zajíc - Edy (1983)

Naděje uprostřed tmy

Kdokoliv se chce pravdivě zabývat nadějí, dříve nebo později narazí na situace, které jsou na první pohled beznadějně. Zůstanu-li u obrazu, který o naději krásně namaloval francouzský básník Charles Péguy – naděje je malá holčička, kterou musíme budít každého rána, jde o situace, kdy se zdá, že ta malá dívenka naděje se už neprobudí – že zemřela. To, na čem nám nejvíc záleželo, je najednou v troskách. Někdy to způsobí sama smrt, ale většinou je to „smrt na jiný způsob“ – zrada toho, na koho jsme nejvíc spolehnuli, zklamání sebou samým, zmaření mnohaletého úsilí.

Tak právě pro tyhle temné úseky života vám nabízím výroky dvou autorů, kteří za ně ručí svědectvím svého života. Marie Ebner-Eschenbachová, Židovka, která se musela vyrovnávat s hrůzou holokaustu, nám vzkazuje: „*I v té nejzoufalejší situaci se najde malý háček, na němž se může naděje zachytit.*“ A totéž nám ze své životní zkušenosti dosvědčuje Mahátma Gandhi, kterého snad ani nemusím představovat, když říká: „*Když se vytratila veškerá naděje, když nikdo nepřichází na pomoc a krásy života vyprchaly, zjišťuji, že pomoc přece přichází, i když nevím jak a odkud.*“

Ti z vás, kteří viděli skvělý velkoformátový film o Gandhím, si možná teď vzpomenou na onu situaci, která měla být největší oslavou vítězství – totiž získání nezávislosti na Britech, a která se záhy měnila v nejhorší chvíle jeho života: začne bratrovražedný boj hindů s muslimy – a jeho drahá Indie krvácí občanskou válkou, protože neunesla tíži svobody. „...*pomoc přece přichází, i když nevím jak a odkud,*“ shrnuje Gandhí svou zkušenost – a podobně Marie Ebner-Eschenbachová „*I v té nejzoufalejší situaci se najde malý háček, na němž se může naděje zachytit.*“

Mám podobnou zkušenost, i když samozřejmě získanou za okolností méně dramatických. Nicméně dost dramatických. Kupříkladu v roce 1980. Začalo to skoro půlroční předehrou, kdy každý týden několik z nás absolvovalo výslech v ústředně Státní bezpečnosti v Bartolomějské. Já jsem byl nejstarší – a měl jsem v odboru turistiky Sokol Praha Krč na starosti jak oddíl dětí, tak i skupinu mládeže. Samozřejmě – byla to kamufláž. Ty oddíly byly původně skautské a ta mládež bylo společenství katolíků.

Estébáci také nelenili, podařilo se jim mezi nás nasadit speciálně školenou agentku, takže jsme měli – jak jsem říkal – o program prvního pololetí postaráno. Pochopitelně, taková legrace to nebyla. Ale to, co mě nejvíc leželo na srdci, byli ti malí hošáci, kteří se jako každoročně těšili na tábor.

A právě v té souvislosti jsem zažil něco podobného, o čem je dneska řeč. Když jsem totiž projížděl týden před začátkem tábora na korbě plně naloženého nákladáku táborových věcí vesnicí, kde nás už dobře znali z předchozích let, volala na mě vedoucí z obchodu: „Tak vám to letos nepovolili!“ Místo stavby tábora jsem se pak celý týden

na různých národních výborech, předsednictvech JZD a podobných institucích snažil tábor zachránit. Marně. Všude jen kamenné tváře, vyhýbavé pohledy, přehrávání odpovědnosti na druhé. K dovršení všeho mi v pátek – tedy den před začátkem tábora – oznámil můj tehdejší ředitel, že za žádnou cenu nesmím nastoupit během následujících tří neděl předem domluvenou dovolenou...

Ten tábor se přece jenom nakonec konal. Sice beze mne a v hodně stísněných podmínkách, ale jak se později ukázalo, byla tahle zkušenost naprosto rozhodující pro zachování toho, co bylo na naší tehdejší činnosti nejdůležitější. I když jsem v ten „černý pátek“ viděl naší budoucnost hodně temně. Jenomže: „I v té nejzoufalejší situaci se najde malý háček, na němž se může naděje zachytit.“

Edy (původně napsáno pro Český rozhlas)

Poznámka:

Celý seriál těchto úvah vzniklých v září roku 2000 pro stanici ČRo 3 Vltava je možno získat na internetové stránce odboru duchovní výchovy.

Mnoho lidí odmítá dobré myšlenky jen proto, že nejsou od nich.

Spisovatel Bunuel

Milé sestry, milí bratři!

Bratr náčelník mne požádal o úvahu, opřenu o myšlenky zakladatele A. B. Svojsíka. Děkuji mu za to, protože mi dal důvod „ponořit se“ alespoň na čas do Základů Junáctví. Co jsem tam našel? Samé dobré myšlenky, a to nejen ty, které zazněly v rámci předšněmové diskuse jako např., že skauting je třeba upravit na poměry v naší vlasti (a proto nejsou Základy pouhým překladem knihy B.-P.), že **čerpání z metod a zkušeností v zahraničí je vhodné a nijak neškodí** nebo také, že prvním zakladatelem skautingu ve světě je E. T. Seton a že z něho vycházel i B.-P.

Zarazilo mne rovněž, že v Základech není zahrnuta jenom – pro nás dospělé jistě tak vzácná – kapitola „Čtnosti a povinnosti junáka“, ale jak **mnoho stránek (26) je věnováno správnému, zdvořilému a opravdu společenskému chování jak ve společnosti tak mezi skauty navzájem** v předcházející kapitole „Ve společnosti“.

Co mne však „do dnešní doby“ zvláště oslovilo je to, co není napsáno doslova ani v úvodu ani v závěru, ale co je snad zřejmé z každé stránky: že Svojsík **nesepsal svoje dílo, aby se proslavil**. Jistě, A. B. S. se skutečně proslavil – ale zřejmě právě proto, že to nebyl jeho první a hlavní cíl.

Myslím si, že je opravdu vidět, že **nepovažoval za společensky správné, aby zdůrazňoval sám sebe a svoje názory podával jako ty nejlepší a nejsprávnější...** A je to dodnes vidět už na samotných Základech – rádi citujeme, že mu do nich přispělo třiceti významných osobností pedagogiky, vědy a politiky, a myslíme si většinou, že to bylo v důsledku „kouzla jeho osobnosti“. Ovšem, že A. B. S. byl osobností, ale při čtení Základů poznáme, že spoluautoři i další podporovatelé skautingu (jako např. i T. G. M. a jiní) mu přispěli proto, že je zaujal skauting samotný, i když díky A. B. S. „Mezi řádky“ zjistíme, že někteří i známí lidé asi skauting odmítali – zvláště různí politikáři a kariéristé poznali, že by na ně mohl mít nežádoucí, tj. dobrý vliv!

Mnoho lidí odmítá dobré myšlenky jen proto, že nejsou od nich, říká Bunuel. Obávám se, že tohle je nějak zvláště nebezpečné pro některé dnešní skautky a skauty, kteří si myslí, že svoji autoritu podepřou právě tím, co **oni sami řeknou nebo napíší**, a proto tolik dbají o své autorství atd. Abych se správně vyjádřil: ne že by se autor měl schovávat do anony-

mity. Ale prostě je to tak: **mnoho lidí odmítá dobré myšlenky jen proto, že nejsou od nich.** Byl bych rád, kdyby tohle nebezpečí bylo minimální nejen zde v rámci Náčelnictva OS, ale aby ani v Junáku nemělo dost živné půdy. Jistě se mnou souhlasíte...

Kamzák

Svědectví o blízkosti

Příroda nás zve, abychom poznali duchovní život z jiné (skoro opačné) strany, než je tomu mezi lidmi. Příroda nás obejmě, ať jsme, jací jsme, a často o to víc, když si zrovna vůbec nic nezasloužíme. Je vždycky naprosto vyrovnaná, bez zveličování toho a snižování onoho. Jaký smysl má komár? Stejný jako medvěd. Je tady. Obohacuje skutečnost. Kdybychom začali postupně škrtat, co se nám v přírodě nelíbí, skončili bychom sami jak kůl v plotě. Přírodu to ani nenapadne, a tak je moudrá, i když to sama neví.

Naštěstí to už dnes tušíme, v tom je veliká naděje, náš první vstřícný krok. Tím víc nás však zarazí, kolik ještě můžeme od přírody dostat:

Jednou jsem byl v zimě na lyžích v Alpách. Bylo to úplně opuštěné údolí, dlouhé mnoho kilometrů. Místy jsem musel překračovat spadlé laviny. Na konci údolí byla horská vesnice, dřevěné salaše s přístřešky pro dobytek. Nikde stopa, nikde člověk. Žádné dveře nebyly zamčené, vnitř bylo pečlivě uklizeno, dokud nepřijde jaro a horalé se sem zase nenastěhují.

Nad údolím se po obou stranách vypínaly vysoké bílé štíty a nechávaly nahoře jen úzký proužek průzračně modré oblohy. Byl velký mráz a naprosto ticho. Stál jsem tam v úžasu a po nějaké době jsem zřetelně slyšel šumění vlastní krve. Za tím bylo ticho, které bylo samo slyšet. Cítil jsem velmi intenzivně radost, že stále ještě žiji, a stejně tak i strach, že mi začínají zvolna prochladat záda a nohy. Všechno bylo naprosto jednoduché a pravé – jít dál je život, zůstat tady je smrt. Přesto se mi nechtělo ten okamžik opouštět, v tom málu, v tom úplném nic bylo všechno. Ještě chvíličku tu budu stát, snad to vydržím.

Vtom se stalo něco nečekaného. Do skalami sevřeného údolí se vedraly paprsky slunce a ozářily zasněžený vrchol protější hory. Bylo to, jakoby ta hora najednou dostala zlatou korunu, třpytivou a nádhernou, a stála tam ve veliké slávě: Tady jsem. Pohled, to jsem já. Dávám ti mohutnost svého úpatí i sněhobílou něhu svého vrcholu, jsem tady pro tebe.

Díval jsem se na tu horu a nějak jsem ji začal chápat svým lidským způsobem. Milióny let tady stála a nikdy se nemohla spatřit, jak je krásná. Hory nemají kamenné oči, a i kdyby je měly, nikdy by se jimi neuvíděly. Mohou však mít oči lidské, to když někdo přijde a všimne si jich. Pak se samy uvidí, jenže jejich nesmírnou vědomostí nepocítí jejich kamenné srdce, ale opět srdce člověka, jehož očima se spatřily.

*Byl jsem teď částí té hory a ta hora byla mou částí. Spojovala nás veliká – láska? Každopádně **blízkost**. Nic nám nechybělo, nic nám nepřebývalo. Našli jsme se a setkali jsme se.*

Po nějaké době se opět přihlásil chlad, tentokrát už důrazně, a tak jsem se prudce odrazil a rychle ujížděl údolím dolů, k lidem, do tepla. Napadlo mě: Byl jsi na chvíli tou horou, nebo se ti to celé jen zdálo? Může mít člověk větší vědomí než to obvyklé lidské?

Teď bych řekl, že takové otázky se tam nehodily. Vždyť kouzlo přírody je právě v tom, že se neptá, nevysvětluje, nehledá za každou cenu účel, a proto ani neztrácí smysl. V přírodě máme možnost prožít právě tu druhou stranu duchovního života, která nepotřebuje být tolik v rovině vědomí, jako spíš v nevědomí, a právě o to je pak krásnější.

Petr Pavlík - Šaman

7.3. Příprava na slib

„První pomoc“

Jak jistě víte, 5. sněm naprostou většinou hlasů přítomných delegátů (přes 90 %) rozhodl o změně skautského slibu. Vyjádřil tím jednak touhu po společenství se skauty celého světa, jednak přesvědčení, že pro budoucnost našich dětí je důležité, aby svůj mravní život opíraly o absolutní hodnoty.

Tím se nám ovšem teprve otevřela možnost rozvíjet výchovu našich dětí na pevném základě. Ještě důležitější bude, jak se nám v praxi podaří nadchnout naše děti pro takovou životní cestu.

Je pravděpodobné, že kromě vůdců a rádců, pro které je služba nejvyšší Pravdě a Lásce dostatečně srozumitelným vyjádřením skautského závazku přijmout „duchovní dimenzi“ jako východisko výchovy (a nebudou mít potíže s příměřeným zprostředkováním obsahu této služby svým dětem), bude jistě mezi vůdci i rádci dost těch, kteří se tu při přípravě svých dětí ke slibu dostanou do určitých rozpaků. A to právě proto, že chtějí být poctiví k sobě i ke svým dětem, že si uvědomují závažnost slibového dění pro život každého skauta i celého oddílu. Těm bych teď chtěl nabídnout takovou „První pomoc“. Ti ostatní to mohou považovat za jeden z možných přístupů, za inspiraci, případně korekci své vlastní praxe.

V našem slibu tedy slibujeme „...*sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době...*“

Dají se předpokládat tři otázky:

- (1) Co se rozumí nejvyšší Pravdou a Láskou?
- (2) Proč je dobré nejvyšší Pravdě a Lásce sloužit?
- (3) Jak se taková věrná služba nejvyšší Pravdě a Lásce uskutečňuje v každodenním životě člověka – a zvláště 10–11 letého děvčete nebo chlapce?

Při přípravě našich dětí na slib nemůžeme obejít žádnou z těchto tří otázek – ale je dobré vědět, že těžiště přípravy (alespoň z hlediska dětí) by mělo být v hledání co nejkonkrétnějších odpovědí na otázku třetí. Je to tak trochu, jako když se díváme na strom: Vyniká bohatá koruna, která zpola zakrývá kmen, kořeny pak prakticky nevnímáme. Samozřejmě, že bez kořenů by strom nemohl žít a honosit se korunou. Ale to je v zásadě poznání dospělých. Proto se na rozdíl od správného filosofického postupu, který musí začít u „kořenů“, podíváme nejprve na to, co je nejpatrnější – na „korunu“: **pokusíme se děti nadchnout pro konkrétní podoby služby nejvyšší Pravdě a Lásce.**

Co to tedy – převedeno do oslovení konkrétních dětí – znamená, že *budeš sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době?*

Předně to tedy znamená, že se na Tvé slovo dá stoprocentně spolehnout. Nejen v tom, že mě úmyslně neklameš, ale i v tom, že když už něco říkáš, tak to neříkáš jen tak do větru, abys byl zajímavý, aby řeč nestála, – ale proto, abys někomu pomohl informací, sdělením, za kterým stojíš. Sám ses totiž nejdříve přesvědčil, dá-li se tomu, co říkáš, věřit, nebo ne. A když to není tak jisté, tak se svou pochybnost nestydíš přiznat, říct „já to tak docela určitě nevím“ nebo „mohlo by to tak být, ale ještě si to musíme ověřit“.

Vím o Tobě, že chceš věcem přijít na kloub – v oddíle, ve škole, doma, na ulici, když čteš knížku i když se díváš na televizi. Pochopil jsi, že svět je velkým dobrodružstvím, které skrývá tajemství, a Ty máš odvahu i trpělivost hledat, jak se to s tím svě-

tem má ve skutečnosti. Proto o ničem neřkáš hned „to mě nezajímá“ – ani se nikomu a ničemu předem nevysmíváš. V tom, co ti říkají druzí, poctivě pátráš, abys dokázal oddělit všechno cenné od toho, co si důvěru nezaslouží.

Ovšem Ty dokážeš ještě víc : nejen že to, jak mluvíš, odpovídá skutečnosti – tomu, co chceš, co si myslíš, co víš – ale Ty dokážeš, když je to třeba, i mlčet. Abys někomu neublížil, abys zbytečně v nevhodnou chvíli neplýtval tím, pro co ještě nastal ten pravý čas.

Tak, jak mluvíš, tak i jednáš. Dá se věřit Tvému úsměvu, Tvému pohledu, Tvému podání ruky, Tvému pohlazení...

„Divadýlko“ nehraješ nejen před ostatními – ale ani před sebou: dovedeš si přiznat, co se Ti nepovedlo, co jsi zkazil, čím jsi ostatním ublížil, kde jsi selhal – a také proč jsi tak zklamal. Ale také dovedeš ocenit, co dokážeš a co se Tvým prostřednictvím povedlo.

Tohle všechno jsi zvládl především proto, že ses naučil naslouchat : kamarádům, rodičům, sourozencům, rádcům i vůdcům, spolužákům i učitelům, také spisovatelům knih i autorům filmů, skladatelům hudby i básníkům, ovšem i ptákům, lesu, vodě... Hlavně však svému svědomí a – tichu. Tehdy nejspíš zaslechneš samotnou nejvyšší Pravdu.

Ale to ještě není všechno. Za nejdůležitější dál považuješ dělat druhým lidem radost, být jejich správným kamarádem. Kvůli tomu leccos vydržíš. A i kdyby Tě to mělo stát všelijaké trápení, svého přítele nikdy nezradíš. Dokonce i tehdy, když on Tě zklame, Ty ho nepřestaneš mít rád.

Úspěch ostatních Tvých kamarádů má pro Tebe stejnou cenu, jako úspěch Tvůj – a když je to váš úspěch společný, je to ze všeho nejlepší. Na toho, kdo je slabší, se nikdy nevytahuješ – naopak: když je toho třeba, před ostatními ho chráníš. Máš oči i srdce otevřené pro každého, kdo potřebuje Tvou pomoc.

A pokud přes to všechno někomu ublížíš, někoho zklameš nebo poškodíš, jsi dost silný na to, abys ho poprosil za odpuštění. Také každému, kdo Tebe požádá o odpuštění, odpustit dovedeš.

Chráníš nejen slabé, malé a jinak ohrožené lidi, ale chráníš život zvířat a rostlin a žádný život zbytečně neutratíš. Pochopil jsi, že celý svět je jediným velkým životem, který slouží nám a který my máme opatrovat.

Tohle tedy pro každého z nás znamená „*sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době*“.

Teď si položíme dvě „meziotázky“ – je v nich vlastně schována naše původní otázka druhá:

- stáli bychom o to, aby naším přítelem byl někdo, kdo jedná tak, jako správný služebník Pravdy a Lásky?
- jak to ve skutečnosti dopadá, když lidé Pravdě a Lásce neslouží?

Odpověď na tu první „meziotázku“ bude sotva jiná, než že každý by o takového přítele velmi stál. Ba co víc: nejlepší by bylo, kdybychom měli kolem sebe jen samé takové lidi. A když už to nejde všude – tedy alespoň v oddíle.

To s tou druhou otázkou to vypadá komplikovaněji. Na jednu stranu je jasné, že jednání, které není ve shodě se službou Pravdě a Lásce, vede ke sporům, bolesti a všemožnému trápení. Žádné pořádné kamarádství, natož přátelství a láska se neudrží, když ti dva nechtějí být služebníky nejvyšší Pravdy a Lásky. Společenství, které takovou službu neuznává, se dříve nebo později rozpadne. To je vidět na všech úrovních – ať se jedná o rodinu, oddíl, třídu, pracovní kolektiv i stát.

Ale na druhou stranu se zdá, že úspěch nemá ani ten, kdo se snaží být věrným služebníkem Pravdy a Lásky. Kolikrát to vypadá, že na tuhle svou věrnost doplácí: místo uznání se stane terčem posměchu, jeho dobrou vůli chce okolí zneužít, na upřímnost se mu vždycky nedostává stejně upřímné odpovědi. A mnohdy se ani jeho dobré vůli nevěří – je obviňován z pokrytectví, svatouškovství a jiných nepěkností. Zkrátka – služba Pravdě a Lásce, kterou jsme si před tím tak lákavě vylíčili, je čímsi velice riskantním. Každý by sice chtěl něco takového od druhých – ale mnohem méně je těch, kteří mají odvahu něco takového zkusit sami. A právě teď jsme se dostali „ke kořenům“ toho, proč právě skauti jsou přesvědčeni, že oni by se o něco takového měli pokusit.

Dneska každý záček čtvrté nebo páté třídy ví, že příroda kolem nás není chaosem hmotných částic, které se „hlava nehlava“ shlukují, srážejí, ničí a rozpadají. Naopak – stále více poznáváme, že všechno, co se děje v přírodě, podléhá určitému řádu. Ten řád se snaží poznávat hlavně přírodní vědy: fyzika, chemie, biologie, astronomie... Jednotlivá nejdůležitější zjištění o tomto řádu vyjadřujeme tzv. přírodními zákony. A my víme, že když někdo jedná proti řádu přírody, tedy když nerespektuje některý z těch zákonů, tak na to sám doplatí a mnohdy i někdo další. Když například řidič nepřizpůsobí před zatáčkou rychlost svého auta – tak vyletí ze silnice a většinou to znamená smrt pro něj i lidi, které vezl. Podobně dopadne každý, kdo by se rozhodl nerespektovat zákon o přitažlivosti – a vystoupil v sedmém patře z okna domu.

Tedy každé nerespektování řádu, podle kterého funguje příroda, se dříve nebo později vymstí – většinou hned. Jenomže není jenom „řád správného fungování vesmíru“. Podobně je i „řád správného jednání svobodných bytostí“. Takovou svobodnou bytostí je každý z nás – proto je pro nás nesmírně důležité tenhle řád znát a řídit se jím. Jenomže – na rozdíl od „řádu správného fungování vesmíru“ – o tomhle důležitém řádu správného jednání skoro žádný čtvrták nebo páták neví. Nevědí o něm ani devátáci, středoškoláci – ba ani vysokoškoláci. Stalo se to tím, že lidé, kteří u nás donedávna vládli, o tomhle řádu zakázali mluvit. A každého, kdo je neposlechl, pronásledovali. Jenomže teď už se konečně o něm může dozvědět každý. A může zjistit, co o tomhle „řádu správného jednání“ vypátrali ti nejprjemýšlivější a nejpozornější lidé na celém světě za několik tisíc let. Všichni se především shodují v tom, že stojí za to, jednat správně – jednat tak, jak jsme si řekli, že jedná služebník nejvyšší Pravdy a Lásky. Ono se sice nesprávné jednání, které tenhle řád porušuje, většinou neprozradí tak rychle, jako když se porušuje řád fungování přírody – ale přesto se nic dobrého ani zlého neztratí. A dobré jednání, to, které je podle řádu správného jednání, nakonec opravdu vede k vítězství – i kdyby na něj měl člověk čekat celý život. Tenhle řád správného jednání totiž není vůbec tak bezmocný, jak si někteří lidé myslí. Působí v něm tajemná, ale naprosto skutečná síla, které nakonec nic neodolá : nejvyšší Pravda a Lásky. Nejvyšší proto, že nic ve vesmíru jí nemůže překonat. Nic jí nemůže zabránit, aby působila a nakonec zvítězila. Pravda a Lásky jí pak říkáme proto, že to jsou ty nejkrásnější skutečnosti, které člověk kdy poznal.

U nás v Čechách si tuhle vládu nejvyšší Pravdy a Lásky čas od času někdo zvlášť uvědomí. Proto také na standartě presidenta republiky máme napsáno „Pravda vítězí“. A náš současný president Václav Havel nám všem – a skautům zvlášť – dal před dvěma lety krásný program: „*Pravda a Lásky musí zvítězit nad lží a nenávisť.*“ Svým slibem vyjadřujeme, že tenhle úkol bereme opravdu vážně, že ho považujeme za nejdůležitější i nejkrásnější úkol celého svého života.

Jiří Zajíc - Edy, místostarosta 1992

Přehled literatury

A) Skautská

- Stanovy Junáka - svazu skautů a skautek České republiky (Hlava 1 až 3)* [online]. Dostupný z WWW: <<http://krizovatka.skaut.cz/organizace/dokumenty/spisovna/>>.
- Strategie Junáka - svazu skautů a skautek do roku 2005.*
- NAGY, László. *250 milionů skautů.* Praha : TDC, 1999.
- Stanovy WOSM a WAGGGS.* Praha : TDC, 2000.
- SVOJŠÍK, Antonín B. *Základy junáctví.* Praha : MERKUR a Junácká edice, 1991.
- PLAJNER, Rudolf. *Úsvit českého junáctví.* Praha : Junácká edice, 1992.
- HANSEN, W. *Vlk, jenž nikdy nespí.* Praha : Scoutarch, 1994.
- FANDERLIK, Velen. *Táborové epistoly.* Praha : SIC, 1991.
- Absolutní horizont.* Praha : Nadace FONS, 1994.
- Duchovní dimenze ve skautské výchově* [online]. Dostupný z WWW: <<http://www.skaut.cz/duchovni/dokumenty/Duchdim.doc>>.
- Základy duchovní výchovy ve skautingu* [online]. Dostupný z WWW: <<http://www.skaut.cz/duchovni/dokumenty/Dvychova.doc>>.
- ZAJÍC, Jiří. *Řešení poctivé i rozumné : Odpověď na článek v Respektu.* [online]. Dostupný z WWW: <<http://www.skaut.cz/duchovni/dokumenty/respekt.htm>>.
- POLUDOVOÁ, Lenka. *Skauting a sakralita : vůdcovská práce z Gemini 2001* [online]. Dostupný z WWW: <<http://www.skaut.cz/duchovni/dokumenty/Lenka.rtf>>
- Seminář WOSM : speciál zpravodaje Junák hlásí 1991.* Praha : SIC, 1991.
- Skautský oddíl I, II. a III.* Liberec : Skauting, 1992, 1995, 1996.
- Skautskou stezkou.* Praha : TDC, 1998.
- ČERNÁ, Marie. *ABC nejen pro skautky.* Praha : IDEA SERVIS, 1996.
- HÁJEK, Petr. *S vlčaty.* Liberec : Skauting, 1996.
- BŘICHÁČEK, Václav. *Poselství skautské výchovy.* Liberec : Skauting, 1991.
- BŘICHÁČEK, Václav. *Skautské putování po stezce životem.* Praha : Nadace FONS, 1995.
- MAREK, Jaromír. *Po stopách junáckých myšlenek.* České Budějovice : Středisko Vavěha.

B) Filosofie, religionistika a teologie

- DŽIBRÁN, Chalíl. *Prorok.* Praha : Vyšehrad, 1996.
- FONTANA, David. *Cesty ducha v moderním světě.* Praha : Portál, 1999.
- BUBER, Martin. *Já a ty.* Olomouc : Votobia, 1995.
- BUBER, Martin. *Cesta člověka podle chasidského učení.* Olomouc : Votobia, 1994.
- KOHÁK, Erazim. *Pestrost a pravda. příloha čas. Kmen*, ročník 99-00, č. 11.
- KOHÁK, Erazim. *Průvodce po demokracii.* Praha : Sociologické nakladatelství, 1997.
- KOHÁK, Erazim. *Hesla mladých svišťů.* Praha : Kalich, 2000.
- KOHÁK, Erazim. *Člověk, dobro a zlo.* Praha : Ježek, 1999.
- KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář.* Praha : Sociologické nakladatelství, 2000.
- ŠANTORA, Roman, ZAJÍC, Jiří. *Poutník po hvězdách : Rozhovory s Erazimem Kohákem,* Praha : Portál, 2001.
- FROMM, Erich. *Umění milovat.* Praha : Český klub, 1997.
- GRÜN, Anselm. *Jak zacházet se zlým.* Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1995.
- GRÜN, Anselm, DUFNER, Meinrad. *Spiritualita zdola.* Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997.
- ČAPEK, Karel. *Hovory s TGM.* Praha : Československý spisovatel, 1990.
- VIVÉKÁNANDA. *Slova o cestě lásky.* Praha : Avatar, 1996.

- DALAJLÁMA. *Etika pro nové milénium*. Praha : Pragma, 2000.
 HALÍK, Tomáš. *Co je bez chvění, není pevné*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2002.
 HALÍK, Tomáš. *Oslovit Zachea*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2003.
 HALÍK, Tomáš. *Vzýván i nevyšván*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2004.
 HALÍK, Tomáš. *Noc zpovědníka*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2005.

C) Výchova, psychologie

- PALOUŠ, Radim. *Čas výchovy*. Řím : Křesťanská akademie, 1987
 PALOUŠ, Radim. *K filosofii výchovy*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1990.
 URBAN, Hal. *To nejdůležitější v životě*. Praha : Portál, 2004.
 MRKVIČKA, Jiří. *Hovory s tebou*. Praha : Avicenum, 1974.
 MRKVIČKA, Jiří. *Knížka o radosti*. Praha : Avicenum, 1984.
 SMÉKAL, Vladimír. *O lidské povaze*. Brno : Cesta, 2005.
 MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha : Portál, 2003.
 WEST, G., Keneth. *Dobrodružství psychického vývoje*. Praha : Portál, 2002.
 ERIKSON, Erik, H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha : Lidové noviny, 1999.

D) Příběhy

- BLESSER, Peter. *Příběhy k zamyšlení I, II*. Praha : Nadace FONS, 1995, 1996.
 BLESSER, Peter. *Příběhy k zamyšlení III*. Praha : TDC, Praha 1998.
 NEVRILÝ, Miloslav. *Karpatské hry*. Liberec : Skauting, 1992, 2000.
 WIESEL, Elie. *Příběhy proti smutku*. Praha : Portál, 2000.
 WIESEL, Elie. *Příběhy o důvěře*. Praha : Portál, 2001.
 WIESEL, Elie. *Příběhy o naději*. Praha : Portál, 2002.
 PESECHKIAN, Nossrat. *Příběhy jako klíč k dětské duši*. Praha : Portál, 1999.
 PESECHKIAN, Nossrat. *Kupec a papoušek*. Brno : Cesta, 1996.
 BUBER, Martin. *Chasidská vyprávění*. Praha : Kalich, 2002.

E) Ostatní

- COVEY, Stephen, R. *Sedm návyků vůdčích osobností*. Praha : Pragma, 1994.
 ARIAS, Juan. *Paulo Coelho : zpověď poutníka*. Praha : Argo, 2000.
 PALOUŠ, Radim. *Dopisy dnešnímu kmotřenci*. Brno : Cesta, 2001.
 VÁCHA, Marek, Orko. *Šestá cesta : O havranech, lilích a o mnohem vzácnější cestě*. Brno : Cesta, 2004.
 VANIER, Jean. *Cesta k lidství*. Praha : Portál, 2004.
 KYSILKA, Vladimír, RUSEK, Ladislav, KOŽÍK, František. *Úvahy nad wodcrafterským zákonem*. Praha : The Ernest Thompson Seton Institute 1998.
 ZAJÍC, Jiří. *Tři úvahy o TGM* [online]. Dostupný z WWW:
 <<http://www.skaut.cz/duchovni/dokumenty/Masaryk.rtf>>
 ZAJÍC, Jiří. *O naději : 20 úvah na téma naděje* [online]. Dostupný z WWW:
 <<http://www.skaut.cz/duchovni/dokumenty/Onadeji.rtf>>